

Karkerên hemû welatan û gelên bindest yekbin!

NIŞTİMAN

Sal: 1992
Meh: sibat
Hejmar: 20
Biha: 10 Skr.

Serxwebûn Demokrasi Sosyalizm Yekiti

KÜRT REALİTESİ VE TÜRKİYE'DE TEHLİKELİ BAZI EĞİLİMLER ÜZERİNE

12 Eylül 1980 askeri-faşist darbesiyle girilen uzun depolitilizasyon dönemi ardından Türkiye siyasal gündemi yoğun yeni bir dönemden geçiyor. İçerde yaşanan süreç, dışarda değişen dünya koşulları ve Ortadoğu'daki son gelişmeler Türkiye'yi derinden etkilemiş ve etkilemeye devam ediyor. İç politikada yeni bir arayış ve değişim zorunluluğu içinde olan Türkiye, dünyada ve bölgede de yerini ve konumunu yeniden belirleme çabasındadır.

Değişen dünyada değişmeyen bir Türkiye düşünmek elbette mümkün değildir. Dünyada güç dengelerinin değişmesi Türkiye'nin dünyadaki ve bölgedeki geleneksel konumunu da değiştirmiştir. Türkiye içerde yapısal olan ekonomik, siyasi ve toplumsal ağır sorunlarla karşı karşıyadır. Bu süreçte iç ve dış gelişmelerin etkisi altında sömürgeci Türk egemen sınıfları ve "TC'nin gerçek yönetici odakları", Kürt Sorunu dahil, bazı konularda geleneksel politikalarını değiştirmek zorunluluğuyla karşı karşıyadırlar veya en azından bunun arayışı içindedirler.

Kurulduğu günden beri TC'nin temel sorunlarından biri (ve en başta geleni) Kürt sorunudur. Kürt sorunu, TC'nin doğuşuyla birlikte gelen bir sorundur, ancak bu sorun, Dersim hareketinden sonra ilk kez bu düzeyde gündeme geliyor. Üstelik geçmişten farklı olarak uluslararası düzeyde kazandığı konumu ve ağırlığıyla birlikte. Bugün de Kürt sorunu uluslararası boyutlarıyla birlikte Türkiye'de siyasal gündemin başına oturan bir sorundur. Kürt sorunundaki gelişmeler Türkiye'yi içerde ve dışarda her bakımdan zorluyor. TC'nin kuruluşuyla birlikte konulan tabular yıkılıyor, devletin resmi ideolojisi onarılması mümkün olmayan darbeler alıyor. Kürt ulusal hareketinin dayatması karşısında son bir kaç yıldır Türkiye'de değişmez kabul edilen şeyler değişmek zorunda kalıyor.

TC devleti Kürt halkının milli ve tarihi varlığının inkârı üzerinde kurulan ve 70 yıldır bu temelde şekillenen bir devlettir. TC'nin bugüne kadar ki Kürdistan politikası katliam, tedip ve tehcir, mecburî-iskân, ulusal inkârcılık ve asimilasyon, ağır bir sömürü, baskı, zulüm politikası olmuştur. Bugüne kadar böyle bir politikanın sürdürüldüğü Türkiye'de geline aşamada Kürt ulusal hareketi, iç ve dış gelişmelerin dayatması TC devletini 70 yıllık inkârdan sonra "Kürt Realitesini" kabullenmek zorunda bırakıyor. Böyle bir gelişme sömürge-sömürgecilik, ezen-ezilen ulus ilişkisinin bulunduğu dünyanın başka her hangi bir ülkesinde belki fazla bir şey ifade etmeyebilir, çünkü sömürgeci hiç bir ülke sömürgeleştirdiği ülke halkının milli ve tarihi varlığını inkâr etmemiştir, ama 70 yıldır Kürt ulusal gerçeğinin yok sayıldığı Türkiye gibi bir ülkede çok şey ifade ediyor. TC'nin Kürt sorunundaki 70 yıllık resmi ideolojisi iflas etmeye başlamıştır ve resmi ideolojinin iflasi beraberinde başka alanlarda da önlenemez yeni gelişmeleri doğuracaktır.

Bundan bir yıl öncesine kadar "Ben Kürdüm!.." diyenlerin ağır ceza istemiyle yargılandığı, İHD Kongresi'nde "Kürtçe konuştuğu" için Vedat AYDIN'ın hapis cezasına çarptırıldığı Türkiye'de, bir kaç ay sonra Cumhurbaşkanı Turgut ÖZAL "Türkiye'de 12 milyon Kürt vardır." demeye başlamıştır. Hem de bu gerçeği itiraf eden TC'nin ilk Cumhurbaşkanı olmanın iftiharını içinde. Körfez Savaşı'nın sürdüğü bir dönemde başlayan bu gelişme, yeni gelişmelerle sürmeye devam etti. 2932 sayılı yasanın kaldırılması ve sözde "Kürtçe serbestisi" bu gelişmenin devamı olarak gündeme geldi. Körfez Savaşı'nın yol açtığı gelişmeler içinde Kürt sorunu hem ilgili ülkelerde hem de uluslararası alanda yeni boyutlar kazandı. Kürt sorunu sömürgeci TC devleti kabul etmek istemiyor görünse de artık onun için de bir iç sorun olmaktan çıkmıştır. Kürt hareketinin uluslararası düzeyde yıllardır kabul ettirmeye çalıştığı bu gerçek kendini TC'ye ve ilgili diğer taraflara da dayatmış bulunuyor.

Devamı s.15 de

REDAKSIYON

B. Bêwar
Mirza Piran
Nadîm Cihad
Şayin
Zana Zilan

Navnîgan/Adress:
Box: 7034
16407 Spånga - SWEDEN

Postgiron: 98 66 50 - P

Abonemant/Abonnement:
Kes: 100000 Sal/Ar
Mansûr/Membres: 200
LVA

Redaksiyon p nivîsarê bi imze ne
berpîrsyar e.

Nivîsarên ku ji Nîşîman re tîra
şandin, eger çap ji nebin, li
xwedî
nayên vegerandin.

Sal: 1991
Meh: Sibet
Hejmar: 20
Bîha: 10 Skr.

NIVÎSARÊN VÊ HEJMARÊ

Beşa Kurdî	Rûpel
Redaksiyon	1
Di Tevgera Kurdistanê de....	3
Hevpeyvîn	11
Zazakî	13
Beşa Tirkî	Rûpel
Redaksiyon yazının devamı	15
Değişen dünyada Kürt hareketi de değişiyor	17
Kürdistan Devrimci hareketinin ...	20
Reel Sosyalizm çöktü ve SSCB tarihe karıştı	22
Ceza evi Mektubu	24

DI TEVGÊRA KURDISTANÊ DE PIRSA RÊXISTINIYÊ Û LÊNÊRÎNEK KURT LI SER PARTIYA DEMOKRAT A KURDISTANA TURKÎ (PDKT-K.U.K)

KURDISTANA BAŞÛR (IRAK)

-2-

Mîrze Pîran

HINEK PLANÊN LI SER PARVEKIRINA KURDISTANÊ

Di şerê cîhanê yê yekem de, Kurdistan carek din bû navçeyek ku dewletên emperyalîst li ser hesabên xwe ji nû de, di ber çavan re derbas bikin. Li gel girîngiya jeo-polîtîka Kurdistanê, dewlemendiya cewher û petrolê ew hesabên hebûn, diwartir dikir. Loma jî, parvekirina Kurdistanê ji nû de derdiket holê: "Proja parvekirina 1916" ya jî bi navê wê yê din "Peymana Sykes-Picot" yek ji wan peymanên bi dizî bû, ku parvekirina Kurdistanê ji nû de di nîvê rojevê. Ev peyman, di gelek qonaxan de derbas bû. Li ser navê Îngilîstan Mark Sykes û li ser navê Fransa jî, George Picot di 9-ê Adara 1916-an de, dest bi danûstendina kirin û encamên wan danûstendina jî, pêşkêşî Rusya kirin. Ji xwe rojeva wan danûstendina, lihevparvekirina erdên di bin destên dewleta Osmanliyan de bû.

Di 26-ê Nîsana 1916-an de Fransa û Rûsya li ser parvekirina erdên ku di bin nîrê dewleta Osmanliyan de û li Asyayê diman, protokolek îmze kirin. Di destpêkê de, li gorî "Peymana Sykes-Picot" wîlayeta Mûsilê ji Fransa re û Bakurê Kurdistanê ji Rûsya re dima. Lê pir derbas nebû, Îngilîzan nerazîbûna xwe dan diyar kirin û daxwaza xwe ya li ser wîlayeta Mûsilê dîsa dan domandin. Piştî Şoreşa Oktobirê; Hikûmeta Lenin, xwe ji hemû peymanên berê bêrî kir. Loma jî, ew peyman dîsa di ber çavan de hate derbas kirin. Fransa di dawiyê de, bêgav ma ku wîlayeta Mûsilê ji Îngilîstan re bihêle.

Di 24-ê Nîsana 1920-an de, Fransa û Îngilîstan li Sen Remo protokolek din îmze kirin. Li gorî wê Protokolê; Lubnan û Suriye ji Fransa re û Iraq, Urdun û Filîstîn jî, ji Îngilîstan re dima (1).

Di 10-ê Tebaxa 1920-an de, ji aliyên dewletên hevpeymanan de "Peymana Sevrê" hate îmze kirin. Di wê Peymanê de hinek heqên nete-

weya Kurd û otonomiya Kurdistanê jî, di hate qebûl kirin. Lê, di taliyê de wan dewletên emperyalîst careke din durûtiya xwe derxistin holê û li gorî peymanên xwe yên bi dizî, politîka xwe domandin...

Bê guman hesab û planên li ser parvekirina Kurdistanê hew bi wan peyman û lihevhatinan tenê nema. Berî ku "Peymana Lozanê" jî çêbibe, dewletên hevpeymanan li ser parvekirina welatê me li hev kiribûn: "Ji dervî % 50 yên para Îngilîzan, % 50 hissên mayî yên Fîrma Petrola Iraqê wê di nava Amerikan û Fransa de bihata par ve kirin. Li hemberî Peymana Sewrê nekeve jîyanê û perçê mezin yê Kurdistanê ji dewleta Tirkî re bimîne, dewleta Tirkî jî, wê dev ji daxwazên xwe yên li ser Mûsilê û petrola wê berda" (2).

Ji xwe dewletên mezin û ew dewletên kolonyalîst yên ku Kurdistan xistin bin destên xwe; di tu demê de, li ser parvekirina Kurdistanê bi awakî xweşik û daîmî li hevdu nekirin. Kevirên ku sînorên dewletên kolonyalîst li ser axa welatê me jî hevdu vedîqetînin, li gorî merc û rewşa demê, gelek caran cî guherandinin.

Gava li ser pîrsa Mûsil û Kerkûkê şerê diplomasiyê di nava Hikûmeta Tirkî û Îngilîstan dom dikir, Îsmet Paşa weha digot: "Wîlayeta Mûsilê nakeve nava Iraka Ereb û perçakî navçeyê Cîzrê ye... Di Peymana Sykes-Picot ya di sala 1916-an û di nava Îngilîz û Fransiyayê de; Mûsil ji Iraqê hatibû veqetandin û ew dabûn ser para Fransa. Di 1919-an de, gava bi zorgekirina dewletên hevpeymanan Şerîf Paşa daxwaza xwe ya li ser Kurdistanê formule kir, Mûsil dîsa ji Iraqê hatibû veqetandin..." (3)

Bi taybetî; gava tevgera Kurdistanê pêş ve çûye û xurt bûye, teva nakokiyên nava wan jî, dewletên kolonyalîst jî bo temirandina wê tevgerê, ji nû de li hev kirin û dema pêwîst dîtinin, kevîrên sînoran guherandinin. Dibe em ji bir nekin, ku ev rewşa her gav dikare derkeve pêşya tevgera rizgariya welatê me.

Di sala 1917-an de, Îngilîzan Iraq dagîr kiribûn û dîre Başûrê Kurdistanê ku di warê petrolê de gelekî zengîn bû, kete ber pêlên îşxalkirina wan. Ji bo bikaribin wê dewlemendiya bi awakî hêsantir di bin destên xwe de biparêzin; wan jî hêlekê têkilî bi serokên kurdan re datanin û dixwastin peywendiyên xwe û wan xweş bikin. Lê ji hêla din jî, nakokî û fen û fûtên nû li dar dixistin. Di wî warê de, dewletên din yên kolonyalîst û yên emperyalîst jî, destvala nedisekinin û bê hesab û bê plan nediman. Rapora bi îmza Amîral Lambert Bristol, ku ji Wezareta Derve ya Amerîka re hatibû şandin, wê rewşê gelek xweşik dide diyar kirin: "...ji ber dewlemendiya kaniyên petrolê yên Kurdistanê, despêkirina fen û fûtin biyanî bêguman dikare pîrsgirêkên ciddî derxîne. Wer xuya ye, ku Îngilîz jî bo Kurdistanê di bin kontrolê xîne, wê bixwaze kurdan li hemberî tirkan bi kar binin. Tirk jî, ji bo bakurê Mezopotamya yê bi dest xînin, ewê jî bixwazun wî tiştî bikin... ji bo kampaniya ku li hemberî peymanê Tirk û Fransiyayê jî bo hêzdayina serbîhdana Kurd, divê em Îngilîzan ji nêzik ve di bin çavan xînin.

Ew dixwazin, ku kurd Mêrdînê û heremên din yên ku tirk danin me, bi dest xînin. Ma di wê rewşê de, Îngilîz li dîji berjewendiyên (menfaetên) fransiyayê naxebitin ?" (4).

Di wê derheqê de Mustafa Kemal jî gava bersîva pîrsa rojnamevanê rojname "Akşam"ê Falih Rifki Atay dide, weha digot: "...Mûsil jî bo me gelekî girîng e. Yekemîn, di Mûsilê de kaniyên petrolê yên serwetek bê sînor pêktîne, hene... Duyemîn, qasî wê girîng, pîrsa kurdî heye. Îngilîz dixwazin li wê derê Hikûmetek Kurdî damezirînin. Eger veya bikin, ev bir û bawerî wê di nava kurdên ku di nava sînorên me de ne jî, belav bibe. Ji bo ku em pêşya vî tiştî bibirin; divê em sînor di başûr de derbas bikin..." (5).

HIKÛMETA ŞÊX MAHMÛDÊ BERZENCÎ

Piştî mexlûbiyetên li dû hev yên

Osmanliyan, îngilîzan bajarê Kerkûkê jî dagîr kiribûn. Di wê demê de, Serokê Belediya Silêmaniyê Şêx Mahmûdê Berzencî bi îmza gelek serokên kurdan di 7-ê Nîsana 1918- de, ji îngilîzan re nivîsandinekê dişîne û di bin kontrola îngilîzan daxwaza "Otonomiya Kurdistanê Başûr" dike. Di 1-ê Çirya Paşîna 1918- an de, serleşker Noel tê Silêmaniyê û li wir civîneke çêdike. Di wê civînê de, Noel li ser navê Hikûmeta Îngilîstan Şêx Mahmûd dike Hukumdare Kurdistanê Başûr.

Lê piştî demek kin, îngilîzan xwestin sînorên hukumdariya Şêx Mahmûd tengtir bikin. Loma jî, têkiliyê nava îngilîzan û Şêx Mahmûd roj bi roj xerabtir bû û di Gulana 1919- an de di nava hêzên Şêx Mahmûd û îngilîzan de şer dest pê kir. Lê di dawiyê de Şêx birîndar dibe û di 9-ê Hezîrana 1919- an de, li "Bender Bazîyan" tê girtin. Di 29-ê Tîrmeha 1919- an de, di mahkemak leşkerî ya îngilîzî de, biryara dardakirina wî didin. Lê dû re, wê biryara xwe diguherînin, ceza wî di-kin mûbed û wî sirgûnî Hindîstanê dikin (6).

Gava li Lozanê, di danûstendînan nava Tirk û îngilîzan de pirsgrêka Mûsilê germ dibe; îngilîzan xwestin, ku di sa dest bavêjin pîrsa Kurdî û li gorî politîka xwe bi kar binin. Loma jî, Îngilîzan, destûra vegera Şêx Mahmûd dan û ew di 30-ê Îlona 1922- an de vegeriya Silêmaniyê.

Piştî vegera ji Hindîstanê, Şêx Mahmûd di 10-ê Çirya Pêşîna 1922- an de, di bin serokatiya xwe de, hukûmetek jî 7 wezîran pêkhatî ava dike. Bi navê Hikûmeta Kurdistanê pere û pûlên postê çap dike. Rojnamekên "Bangî Kurdistan" û "Rojî Kurdistan" wek organên Hikûmeta Şêx Mahmûd jiyana xwe ya weşanî didomînin. Ji bo demek kin jî be, îngilîz bégav dimînin, ku wê rewşê qebûl bikin.

Di wê dema ku ew bûyerên girîng li perçê Kurdistanê Başûr çêdibûn; li perçê Kurdistanê Rohîlat jî gelê kurd di pêşengiya serokeşîrê Şikakan Simeîl Axa (Simko) de, serî hildabû. Herweha jî bo hevkarî û yekitiya tevgera neteweyî, Simko di sala 1923- an de tê bajara Silêmaniyê û Şêx Mahmûd dibîne...

Piştî protokola 30-ê Nîsana 1923- an ya di nava Îngilîstan û Iraqê de pêkhat, îngilîzan biryar dan ku Hikûmeta Şêx Mahmûd jî holê rakin û Kurdistanê bi awakî nihayî tîxin bin destên Iraqê. Li ser wê yekê, careke din şerekî dijwar dest pê kir. Hêjayî gotinê ye, ku di nava wê germaya şer de, rojnama "Bangî Heq" dest bi jiyana weşanê kir. Ew rojname, li gelek navçeyên Kurdistanê dihate belav kirin û tesîrek taybetî li ser

xelkê dihişt. Di Îlona 1923- an jî, rojnama "Umîdî Istîqlal" dikeve nava weşanên Başûrê Kurdistanê. Li wir, noqteyek balkêş û hejaye gotinê heye, ku rewşenbîrên wê demê û Şêx Mahmûd bi xwe jî, giraniyek gelek mezin û taybetî danin ser jiyana weşanî.

Piştî gelek şerên dijwar û hinek serkevtinan jî, hêzên leşkerî yê îngilîzan bi alîkariya balafirên di 19-ê Tîrmeha 1924- an de dikevin bajarê Silêmaniyê...(7).

DAMEZIRANDINA RÊXISTINAN LI KURDISTANA BAŞÛR

Wek tê zanîn heta peymanê "Agirbirîna Mondrosê" ya di 30-ê Çirya Paşîna 1918- an de û di nava dewletên hevpeyman û împêratoriya Osmanî de hate îmza kirin, "Kurdistan a Rojava" yekê bû û di bin nîrê împêratoriya Osmanî de bû. Piştî wê peymanê û di pratîkê de, Kurdistan carek din hatibû perçê kirin. Rojavayî Başûrê Kurdistanê (Kurdîstana Sûriyê) di bin destê Fransa û Başûrê Kurdistanê (Kurdîstana Iraqê) jî, di bin destê Îngilîstan de bû...

Gava ew bûyerên dîrokî û girîng çêdibûn, tevgera neteweyî ya Başûrê Kurdistanê heta dawîya şerê cihanê yê yekem jî, ji pêşengiya rêxistinekê bêpar bû. Di wî warî de, Dr. K. Mezher Ehmed weha dibê: "Li Kurdistanê Iraqê, heta dawîya şerê cihanê yê yekem tu komel û rêxistin nehatibûn avakirin" (8). Lê, Dr. Ibrahim Ethem Gursel, gava bahsa serhildanên destpêka 1900- an dike, bê ku çavkaniyê û agahdariyek dirêj bide, bi awakî kurt bahsa komela "Hêviya Kurd" dike: "Hema piştî van serhildanan, li Başûrê Iraqê li ser bîngehek hîn ciddî, em hevgirêdanek din bi dizî dibînin. Li vir, divê em wê komela siyasî û îlegal ya bi armanca Kurdistanê serbixwe û bi navê "Hêviya Kurd" ku li Başûrê Iraqê di sala 1910- an û pê ve dest bi xebatê kirîye, ji bîr nekin" (9).

Piştî tefandina serhildana yekem ya Şêx Mahmûd; îngilîzan li hêlekê dixwestin çavên gelê kurd zêdetir bitirsînin û ji hêla din jî dilê xelkê ber bi xwe ve bixînin. Ji bo wê politîka xwe pêk binin, Major Soana kirin hakimê siyasî yê herêma Silêmaniyê. M. Soane zimanê kurdî pir baş zanibû û di derheqê Kurdistanê de xwedî tecrûbeyek mezin bû.

Li ser daxwaza Soane, îngilîzan çapxaneyek li bajarê Silêmaniyê û yek jî li Kerkûkê bi cî kirin. Ji bona kar û barên çapxana Silêmaniyê, Major Soane sê xortên xwendevan yê kurd peyda kir û ew razî kirin ku di wê çapxanê de bixebitin. "Yekemîn karê çapxana Silêmaniyê, amadekirina kaxez û çapa taybetî ji bo

birêvebirina kar û barên resmî bû. Lê, mezintirîn karên ku kirin, weşandina yekemîn rojnama kurdî li Kurdistanê Iraqê bû. Piştî keftûlefteke zêde, Major Soane, roja 29-ê Nîsana 1920- an de, yekemîn hejmarê rojnama Pêşkewtî xist piyasetê. Pêşkewtî (32x20 cm.) heftê carek, di destpêkê de çar û pişt re şeş rûpel û dor û berê du salan bi awakî rêk û pêk derket..." (10). Çapxana Silêmaniyê di jiyana weşanî de, ji bo tevgera Kurdistanê Başûr cihêkî taybetî digre. Ji bo gelek kovar û weşanên kurdî dibe bîngeh û îmkaneke gelek hêja.

Di destpêka sedsaliya 20- an de, ji bo komele û rêxistinên kurdî hewildanek taybetî li Stenbolê û Diyarbekirê dest pê dike. Damezirandina wan komele û rêxistinên tesîrek taybetî li ser Başûrê Kurdistanê jî dike. Hinek weşanên wan komele û rêxistinên bi awakî dizî diket Başûrê Kurdistanê û dihat xwendin. Ji xwe hinek sazgerên komele, rêxistin û kovarên Bakurê Kurdistanê (Kurdîstana Bakur), nivîskar û ronakbîrên ku ji Başûrê Kurdistanê bûn. Di nava kadirên birêvebir yê "Komela Pêşketina Kurdistanê" jî Silêmaniyê Fuad Paşa û Prof. Şukrî Baban hebûn. Herweha jî Silêmaniyê Emin Fewzî û Yamulkîzade Evdîlezîz ji wan kadirên herî berbiçay yê wê rêxistinê bûn. Ezîz Baban (Silêmanî), Ebdilkerîm (Silêmanî), Necmeddîn Huseyn (Kerkûk) jî wan endamên ku herî tîn nasîn yê "Komela Xwendekarên Kurd Hêvî" bûn.

Bi xebat û tesîra wan xwenda û rewşenbîran jî, girîngî û pêwîstiya komele û rêxistinên li "Kurdîstana Başûr" bêtir derdiket holê û ji bo avakirina komele û rêxistinên, ji alî welatparêz û ronakbîrên wê demê de, hewildanek taybetî dest pê dike. Mamoste Refîk Hilmî di wî warî de weha dibêje: "Ji aliyê welatparêzên kurd de...her roj komelek dihat damezirandin" (11).

KOMELA KURDISTAN (Cemyetî Kurdistan)

Di nava wan komelên ku di wê demê de li "Kurdîstana Başûr" hatine damezirandin, Komela Kurdistanê di gelek waran de xwedî cihêkî zor girîng û taybetî bû. Berî her tiştî, di dîroka Kurdistanê Başûr de, yekem rêxistina êskere bû, ku karbidestên îngilîzan jî bo politîka û hesabên xwe yê nîr alî û herweha jî ber xebat û hewildana ronakbîr û welatparêzên kurdan, naçar man ku destûra xebata wê rêxistinê bidin.

Di warê damezirandina wê Komelê de, Dr. K. Mezher Ehmed weha dibêje: "Komela Kurdistan, li bajarê Silêmaniyê, roja îna 21-ê Tîrmeha sala 1922- an di civînekê mezin a di Mizgefta Seyîd Hesênê Muftî de,

di bin serokatiya Mistefa Paşa Yamûlkî de hat damezirandin. Di riya dengdana nihênî de, Refîk Hilmî, Ehmed Begê Towfîq Beg, Saîh Qeftan, Faîq Begê Marûf Beg, Hecî Axayê Fethullah, Izzet Begê Osman Paşa, Ethem Efendî, Ehmed Behcet, Şêx Mihemmedê Gulanî, Şêx Eliyê Serkar, Elîye Bapîraxa, Ebdullah Efendiyê Mihemmed Efendî û Şukrî Heleke ji bo birêvebirin û organên komelê hatin hilbijartin" (12).

Komela Kurdistanê biryara organeke hefteyî dide û di 2-ê Tebaxa 1922- an de hejmara yekemîn ya "Bangî Kurdistan" li bajarê Silêmaniyê tê weşandin. Hejmarên "Bangî Kurdistan" bi piranî ji dengûbahs, gotin û gotaran pêk dihatin. 14 hejmarên vê rojnamê li Silêmaniyê hatiye weşandin û di rûpela dawî ya hemû hejmaran de hatiye nivîsandin, ku ev rojname li Çapxana Hikûmetê, li Silêmaniyê hatiye çapkirin. Hejmara talî ya 14- a, di 8-ê Hezîrana 1923- an de hatiye weşandin. Lê di destpêka sala 1926- an de Mistefa Paşayê Yamûlkî bi navê "Bangî Kurdistan" 3 hejmarên din weşandîye. Li ser wan her sê hejmarên dawî 14-1, 14-2, 14-3 hatiye nivîsandin (13).

Di derheqa "Komela Kurdistanê" û Mistefa Paşayê Yamûlkî de, Dr. Heinz Gstrein weha dibêje: "...xwedêgiravî, ji bo wan hewildanê bi navê biratiya Tirk û Kurdan ji hevdu dûr bikin, di 9-ê Çiriya Paşîna 1920- an de ji bo otonomiya Kurdistanê, xalek li Zagona Charta ya îngilîzan ya Irakê hate zêde kirin. Lê, ji ber wan tevlîheviyên di nava erebên Iraqê ku di salên 1920- 21- an de çêbûn, ew Otonomiya nekete jyanê û di Tebaxa 1921-ê de Emîr Feysel wek "Melîkê Iraqê" derket holê. Bi bêaramtiya Otonomiya Kurdistanê, yekemîn "Ordiya Rizgariya Kurdistanê" ji alî General Hecî Mistefa Paşayê Yamûlkî de, hate damezirandin. Baskê wê yê siyasî ji "Komela Serbixweyî Kurdistan" pêk tanî. Organa wê rêxistinê jî, rojnameya "Bangî Kurdistan" bû. Li ser wan bûyer û zorbaziyên li ser karbidestên îngilîzan; wan, Şêx Mahmûd di dawîya sala 1922- an ji Hindistanê, ji ciyê sirgûnê paş de anîn û ew kirin Waliyê Kurdistanê..." (14).

RÊXISTINA HÊVÎ (HÊWA)

Rêxistina "hêvî" di sala 1939- an li bajarê Silêmaniyê ji alî Prof. Refîk Hilmî, Mîr Hac û hevalbendên wan, wek rexistinek bi dizî (illegal) hate damezirandin. Ew rêxistin li ser hîmê neteweyî û nîştîmanperwerî hatibû ava kirin. Ji gelek çîn û tebaqan mirovan di nava wê de ci girtibûn. Beşdariyek mezîn ji xwendevan,

serbaz, tacir û mamostan pêk dihat.

Rêxistina "Hêvî", di wê demê de xwestiyê tîkiliyê xwe bi Mistefa Berzanî re xurt bike. Ji ber ku di wê demê de, di warê leşkerî de heza herî berbiçav, heza Mistefa Berzanî bû. Teva ku tîkiliyê Mistefa Berzanî bi "Hêvî" re çêbûye jî; lê, wî nexwestiyê rast û rast di nava wê rêxistinê de, ci bigre. Rêxistina "Hêvî" xwestiyê meqerê xwe yê navendî bibe çiyê û li navçeya Berzan ciwar bibe. Rêxistina "Hêvî" gelekî di bin tesîra partîzanên Yogoslavyayê de maye û xwestiyê ku ew jî wek wan şerê partîzanî bide. Lê, Mistefa Berzanî li dijî wê planê bû. Berzanî xwestiyê ku "Hêvî" wek pencerek tîkiliyên wî yê jî derve binîne (15).

Xebatek hejra ya "Hêvî" jî, di warê damezêrandina "Komela Jiyane-weyê Kurdistan" (KJK) ya li Kurdistanê Iranê de, çêbû. Di wê demê de, di warê xebata siyasî û rêxistinîyê de, Kurdistanê Başûr hîn bêtir xwedî tecrûbe û serpehatî bûn. Loma jî, alîkarî û pêşneyarên "Hêvî" yê di warê damezêrandina "Komela Jiyane-weyê Kurdistan" de, xwedî payek hejra û giranbahiyek mezîn bû.

Bi taybetî, rêxistina "Hêvî" di şerê Cihanê yê duymê de gelekî pêşketiyê û bi hêz bûye. Lê dû re, her ku çûye ew jî wê hêzbûna xwe ketiye û hebûnek wê ya berbiçav jî, nemaye. Gava li Kurdistanê Başûr dest bi damezêrandina "Partî Demokratî Kurd" dibe; hinek berpirsiyarên "Hêvî" jî, beşdari nava wê xebatê dibin.

LIQE KOMELA JIYANE-WEYÊ KURDISTAN (KJK) YA KURDISTANA BAŞÛR

Gava Komela Jiyane-weyê Kurdistan (KJK) di sala 1942- an li Kurdistanê Rojhilat hate ava kirin; xebata xwe bi perçê Kurdistanê Rojhilat tenê ve sînor nekiribû. Armaca wê ew bû, ku neteweya kurd ji bin nîrê koledariyê rizgar bike û Kurdistanê mezîn ava bike. Li gorî wê armanca xwe jî, dixwast rêxistinek Kurdistanî û navendî ava bike. Li ser wê armanca xwe, di demê kurt de sînorên nava perçên Kurdistanê derbas kir û li Kurdistanê Başûr de liqekî wê rêxistinê hate damezirandin.

Di demê kin de, gelek ciwan û rewşenbîrên kurdan di nava wê rêxistinê de cihê xwe girtin û li Silêmaniyê, Hewlêre, Şaqîlawa, Kerkûkê û Bexdayê komikên xwe yê nîlegîl ava kirin.

Di nava KJK û "Hêvî" de, danûstendinek germ hebû. Heta ji bo herdu rêxistin bibin yek, xebatek taybetî didomandin. Lê mixabin, ew xebata wan li ser gotûbêjin serokatiyê negihaşt tu encamê.

Çend pêşengên wê rêxistinê yê

ku tîn zanîn, Îbrahîm Ahmed, Hakî Şaweyş, helbestvanê bi nav û deng Faîk Bêkes û Zekiyê Baban in. KJK piştî damezêrandina "Partî Demokratî Kurd" li Iraqê, di sala 1947- an de beşdarî nava wê partiya nû bû (16).

"PARTIYA KOMUNIST YA KURDISTANA IRAQÊ" (ŞOREŞ)

Partiya Komunist ya Iraqê (PKI), di tevayîya Iraqê de xwe pêşeng û berpirsiyarê karker û kedkarên ereb û kurdan didit. Li gorî PKI; çareserkirina pîrsa neteweyî ya Kurdistanê Başûr, di şoreşa gîştî ya Iraqê de derbas dibû.

Di nava PKI de, gelek rewşenbîr û şoreşgerên kurd jî ci girtibûn û ji bo pêkanîna wê armancê dixebitîn. Teva wê yekê jî; di nava PKI de, li ser çareserkirina pîrsa neteweyî di her demê de kê-m-zêde dijîtî, nakokî û tîkoşîna siyasî berdegam bû. Loma jî, her ku diçû ew dijîtî û nakokîya di wî warî de gurtir û diwartir dibû. Ji xwe, roj bi roj bêtir eşkere dibû, ku PKI jî dixwaze wan ronakbîrên kurdan di nava xwe de bihilîne.

Ji ber wan dijîtî û nakokîyan, di sala 1943- an de grûbek ji PKI weqetiya. Di nava wê grûbê de, hem kesên kurd û hem jî yê ereb hebûn. Wê grûbê bi navê "Yekîtiyê Tîkoşîn" kovarek derdixist. Di sala 1944- an de kesên ereb yê di nava wê grûbê de, dişa vegeeriyên nava PKI. Lê, di nava wan ronakbîrên kurdan de, êdî bawerîya ku bi riya PKI pîrsa neteweyî ya kurdî çareser bike, nemabû. Herweha wan dixwestin ku hiwiyeta xwe ya taybetî jî biparîzên. Loma jî, ew venegeriyên nava PKI û di sala 1945- an de xwastin "Partiya Komunist ya Kurdistanê" ava bikin.

Di warê navê wê partiye de; di hinek çav kaniyan "Partiya Komunist ya Kurdistanê Iraqê" û di hinek ciya de jî, "Partiya Komunist ya Kurd" derbas dibe. Wan bi navê "Şoreş" rojnameyek derdixistin û dû re ew rêxistin bi xwe jî, bi navê "Partiya Şoreş" hate bi nav kirin. Sekreterê wê partiye Salih Heyderî bû. Cemal Heyderî û Nafik Yunis Alî Abdullah û Reşî Abdulkadir jî endamên komîta navendî bûn. Di derheqê damezêrandina wê partiye de, Av. Cercis Fethullah weha dibê: "Di Çiriya Paşîna 1945- an de li ser xirba Komîst Partiya Iraqê ku bûbû du perçan, Partiya Komunist ya Kurdistanê Iraqê hate damezêrandin. Partiyê bi navê "Şoreş" rojnameyek derdixist. Di dawiyê de partî bi xwe jî, bi navê "Partiya Şoreş" hate bi nav kirin" (17).

Di warê tarîxa damezêrandina wê partiye de, çavkaniyek din jî weha dibê: "...Hinek ronakbîrên kurd ku

digotin Partiya Komunist ya Iraqê çareserkirina pirsê neteweyî bi paş de dixê, ji dervî Partiya Komunist ya Iraqê û di serokatîya Hamza Abdullah de "Partiya Komunist ya Kurdistanê", Şoreş ava kirin. Di sala 1943- an de, 350 endamên sazger ya rêxistinê Şoreş hebûn..." (18).

Lê; gava ku mirov çavkaniyên ku di warê tarîxa damezirandina "Partiya Şoreş" hene didin ber çavan, bi awakî zelal derdikeve, ku PKKÎ (Şoreş) di sala 1945- an de hatiye damezirandin.

Piştî wê veqetandinê û damezirandina "Partiya Şoreş", PKI sekisyona xwe ya Kurdistanê Iraqê, bi navê "Partiya Kurdî a Komunist ya Iraqê" (PKKI) daye domandin. PKKI bi navê "Azadî" kovarek derxistiye. Di derheqê "Partiya Kurdî a Komunist ya Iraqê" (PKKI) û kovara wê "Azadî" de, di kovara "Roja Nû" de agahdariyek kurt û programa PKKI ya bi navê "Peymana Kurdan" hatiye weşandin. Ew Peyman ji 17 xalan pêk hatiye. Di "wê Peymanê de, PKKI armanca xwe weha aniye ziman:

"1- Li ser asasê azadiya her du miletan, xurt kirina bendên bratiyê di navbera miletên kurd û ereb de. Ji bo wê yekê û ji bo gihandina van her du miletan azadî û bextiyariyê divêt bi hemî erebên aza, bi ta û civatên wan û tayê koministên Iraqê re bendine bratiyê bêne danîn.

2- Di rîya îstiqlala miletên kurd û ereb de xebateke zor divê bête xebitîn da ku Iraq bigehe îstiqlala xwe a rastî.

17- Di warê azadiya miletê kurd û pêşveçûna wî a civakî de divêt hevkarîyek di navbera hemî welatên kurdan de bête danîn û kurd di wî warî de; pev re bidin û bistînin" (19).

"Partiya Şoreş" di avakirina "Rizgariya Kurd" de jî, rolek taybetî listiye. Herweha yek ji wan rêxistinên ku di nava xebata damezirandina "Partî Demokratî Kurd- Iraq" de, cî girtiye. Gava di sala 1946- an de PDKÎ tê damezirandin, Partiya Şoreş xwe ji holê radike û beşdarî nava PDKÎ dibe.

RÊXISTINA "RIZGARIYA KURD"

Piştî damezirandina "Partiya Şoreş" bi demê, pêşengên wê rêxistinê gihastin wê bawerîya, ku bi wî awayî û bi serê xwe nagihêjin wan armancên ku danînin pêşîya xwe. Wan bîrûbawerîya xwe pê anîn, ku êdî pêwîstî bi rêxistinê siyasî ya bikaribe potansiyela tevgera Kurdistanê li ser bingeha rizgarîxwaziya neteweyî di nava xwe de bicivîne, heye. Ji bo wê armancê, pêşengên wê rêxistinê bi hinek kesên ne komunist wek Alî Hamdî, Dr. Cafer Mu-

ammed Kerîm, Av. Reşîd Baclan re têkilî danîn û ji bo rêxistinê bingehfireh li hev kirin. Di encamê wê lihevkerinê de, "Rizgariya Kurd" hate damezirandin. Programa wê partiye, di pirtûka Av. Zeyd Ahmed Osman ya bi navê "Nidal el- Ekrad" ku li Kahîrê derketiye, heye.

Di nava wê partiya bingehfireh û nû de, kesên nîştîmanperwer, demokrat û endamên "Partiya Şoreş", cî girtibûn. Birêvebirina wê rêxistinê û rojnama wê ya bi navê "Rizgarî", di giraniyê de, di destên wan kesên ku ji "Partiya Komunist ya Kurdistanê Iraqê" dibatîn de bûn. Loma jî, ew partiya wek eniyek neteweyî û di giraniya bîrûbaweriyên komunist dihat dîtin (20).

Di warê rêxistinê "Rizgariya Kurd" jî, çavkanî û nerînen ji hev çihê hene. Li gorî Dr. Şivan; "Di sala 1944- an de endamên Komela yê li Kurdistanê Iraqê bi navê "Rizgariya Kurdistan" partiyek siyasî damezirandin. Wê partiye dixwest, ku eniyek neteweyî ava bike. Loma jî, di nava xwe de, cî dida bîrûbaweriyên cûda. Ew tevger di sala 1946- an de kete nava kirîzekê; Baskek ji wê veqetiya û kete nava Partiya Komunist ya Iraqê. Rizgariya Kurdistan jî, biştî demê navê PDK (Partî Demokratî Kurdistan) sitend" (21).

Di wî warî de, W. Aegleton ji weha dinivîsiye: "...Endamên Partiya Komunist ya Kurda di nava wê tifaqa giştî ya kurdên Iraqê de, dixebitîn. Ew tifaqa ku bi "Rizgariya Kurd" dibat bi nav kirin û pirê caran di mana eniyek gel û fireh de dihat xebitandin. Ev eniya fireh piştî Nîsana 1944- an, "Komela" ku li Kurdistanê Îranê û grûbên siyasî yê Kurdistanê Iraqê jî xiste nava xwe" (22). Edgar O' Ballance jî di derheqê "Rizgariya Kurd" de weha dibê: "...di nava rêxistinên Kurdan de, hevkarîyek sist pêk hatibû...Ji wê hevkarîya re digotin "Rizgariya Kurd". Di Nîsana 1944- an de bi Komela re bû yek. Ev koalîsyona kurda ne rêxistinêk pir bi hêz bû; lê, têkiliyên hinek rêxistinên ku nerînen wan li dijî hevdu, li ser yek armancê pêk anî" (23). Li gorî M.S. Bilgin ku ji çavkaiya "Çagdaş Kurdistan Tarihi" girtiye jî: "Şoreş di bin pirsên eşretî, rêxistinî û olî de pelixîn. Beşekî hêja ji wan vegeriyên nava Partiya Komunist ya Iraqê. Beşê dawîya mayî, bi grûbek din yê welatparêzên kurd re bûn yek û bi navê "Rizgariya Kurd" bûn partiyek neteweyî û rizgarîxwaz. Li aliyê din, hinek welatparêzên kurd li dora partiya "Rêrast" civiyabûn" (24).

PARTIYA AZADÎ

Partiya Azadî, ji aliyê Mistefa Berzanî, hinek serbazên ji ordiyê di-

hatin û hevalbendên Berzanî di 12-ê Sibata 1945- an de, hate damezirandin. Hîmdarên wê Partiyê; Mistefa Berzanî, ji Amedyayê serbaz Izet Abdulazîz, ji Koysancaqê serbaz Mistefa Xoşnav, ji Xaneqîn serokeşîr Abdulhamîd Baqer, ji Silêmaniyê Muhammed Mahmûd, ji Erbilê Ahmed Îsmail, ji Amadyayê Şawqat Naman, ji Aqrayê Hevzulah Îsmail bûn. Di damezirandina wê partiye de, Mistefa Berzanî armancên wê partiye weha dianî ziman: "...Divê di pêşiyê de, hevkarîya nava eşîrên navçeya Berzan pêk bê. Bi dû re, ew hevkarîya di nava tevayiyê eşîrên kurdan de belav bibe" (25).

Li gorî Hasan Arfa, programa wê rêxistinê bi kurtayî weha ye:

"1- Pêkanîna hevkarîya nava eşîrên navçeya Berzan û dûre belavkirina wê hevkarîya di nava hemû eşîrên kurdên Iraqê.

2- Bi riyên aşîti û politik rizgar kirina Kurdistanê Iraqê.

3- Şandina daxwaznameyan, ji nûnerên hêzên derve.

4- Propoganda kirin.

5- Li dijî politîka Hikûmeta Iraqê ya paşverû û macaraperestî tekoştin dayin.

6- Danîna têkiliyan bi rêxistinên kurdan yê azadîxwaz.

7- Damezirandina hêzên leşkerî." (26)

Di wan nerînen Partiya Azadî de, mirov du noqteyên balkêş dibîne: 1) Partiya Azadî, wek bingehê hêzên eşîran girtiye û xwastiye tevgirêdana xwe li ser wê bingehê bihûne.

2) Ji bo gihastina wan armancên xwe; Partiya Azadî du alternatîf danin ber çavan. a) Bi rîya aşîti û xebatek politik, gihastina wan armancan. b) Li gel wê rîyê, ji destpêkê de hazîriya hêzên çekdarî û şerekî çekdarî.

Li gorî wê programê; Partiya Azadî, li alîkî hêza xwe ya leşkerî dida ser hev û xurtir dikir; ji aliyê din jî, têkiliyên xwe bi rêxistinên kurdan re didomand. Di nava wan rêxistinên yek jê jî, "Hêvî" bû. Gava Partiya Azadî tê damezirandin, berpirsiyarên "Hêvî" ji wan re nameyekê dişîne. Di wê nama xwe de, ew pirsê armancên Partiya Azadî û hêvdariya danîna têkiliyan dikin. Di bersîva wê namê de, Partiya Azadî daxwazên xwe, bi avakirina otonomîya Kurdistanê û birêvebirina politikak serbixwe tîne ziman.

Pêşengên Partiya Azadî, ji bo beşdarbûna şoreşê firehtir bike, têkilî bi serokeşîran re datanîn û dixwastin tevgera çekdarî, bimeşînin. Lê gava bi alîkariya îngilîzan di dawîya Îlona 1945- an de, şoreş şikest, Mistefa Berzanî û hinek berpirsiyarên wê partiye bi qelbalixiyek mezin derbasî Kurdistanê Îranê, Ma-

habadê bûn...(27).

DAMEZIRANDINA PARTIYA DEMOKRAT YA KURDISTANA IRAQÊ (PDKI)

Damezirandina Partiya Demokrat Ya Kurdistanê Îranê û bûyerên li wî perçê Kurdistanê çêdibûn, bala perçên din dikîşand û tesîrek taybetî li ser perçên din jî dihîşt. Piştî têkçûna şoreşa Kurdistanê Başûr û derbasbûna Mistefa Berzanî û hevalbendên wî, girîngiya Mahabadê jî bo Kurdistanê Başûr, bêtir dikir.

Ji bo wê rewşê û danîna tikiliyan Hamza Abdullah derbasî Mahabadê dibe. Ew li wê derê bi M. Berzanî, wan serbazên kurd ku piştî şoreşê derbasî Îranê bûbûn û bi ew kesên navdarên Kurdistanê Iraqê re têkiliya datîne û li ser pirsgrêkên tevgera neteweyî ya Kurdistanê gotûbêja dikin. Di encama wan têkiliyê gotûbêjan de, bîrûbaweriyaya ku damezirandina rêxistinêk wek "Partiya Demokrat ya Kurdistanê Îranê", dikeve giraniyê. Li ser wê rewşê û ji bo bicîanîna wê watîniyê komîteyek taybetî tê ava kirin. Herweha vatîniya danûstendinê bi rêxistinên Kurdistanê Başûr jî, Hamza Abdullah digre ser xwe.

Komîta sazgerî, ji rêxistinên Kurdistanê Iraqê re, li ser pêwîstiya partiyek weha û sedemên wê, namên taybetî dinivîstine. Partiya nû; di pêşengiya bîrûbaweriyaya rizgarîxwaziya tevgera kurdî de, pêwîst dibûne ku hemû rêxistin û kesên niştîmanperwer beşdarî nava wê bibin. Ji bo wê armancê jî, ji hemû rêxistinên hebûn, daxwaz tê kirin, ku ew xwe ji holê rakin û beşdarî nava Partiya nû bibin (28).

Hamza Abdullah ji bona pêkanîna wê armancê, vedigere Kurdistanê Başûr û di destpêkê de li Silêmaniyê Av. Îbrahîm Ahmed dibûne. Di wê demê de, Îbrahîm Ahmed hîn endamên "Komela Jiyanebeyê Kurdistanê" (KJK) ya liqê Kurdistanê Iraqê bû. Lê wek me berê jî diyar kiribû; rêxistina navendî ya KJK, li Kurdistanê Rojhilat bû û ew bi xwe jî piştî damezirandina Partiya Demokrat ya Kurdistanê Îranê, jî holê rabûbû.

Li ser daxwaza Hamza Abdullah, Îbrahîm Ahmed wî bi dizî derbasî Bexdadê dike. Li wê derê, Hamza Abdullah bi beşdariya nûnerên rêxistinên ku pêwîstiya damezirandina "Partî Demokratî Kurd" (PDK) qebûl kiribûn, civînekê çêdike. Ji bo ku Îbrahîm Ahmed endamê KJK bû û biryarek wê rêxistinê ya ku di nava damezirandina wê Partiya nû de, çî bigre tunebû, Îbrahîm Ahmed beşdarî wê civînê nabe. Di wê civînê de, nûnerên Partiya Şoreş, Rizgarî û hinek kesên ji rêxistina Hevî dihatin, beşdar dibin. Herweha, di 16 Teba-

xa 1946- an de li Kurdistanê Iraqê, "Partî Demokratî Kurd" (PDK) tê damezirandin. Ew rêxistin, di giraniyê de, di nava xelkê de bi navê "Partî" dihat bi nav kirin.

PDK, ne wek liqekî Partiya Demokrat ya Kurdistanê Îranê, wek partiyek bi serê xwe û li ser bingehê perçê Kurdistanê Iraqê hate ava kirin. Di wî warî de, nerînên endamên KJK li dijî damezirandina partiyek weha bûn. Wan dixwest wek navendî, Partiya Demokrat ya Kurdistanê Îranê bête qebûl kirin û li perçên din yê Kurdistanê liqên wê Partiyê bête damezirandin. Ew nerîn ji bîrûbaweriyên berê yê KJK ya Kurdistanê Îranê dihat. Ji xwe, gava Mistefa Berzanî li Kurdistanê Iraqê dest bi şoreşê dike, KJK bi nameyekê wî pîroz dike û daxwaza ku ew şoreş bi sînorên Kurdistanê Iraqê ve tuxûbîrî nemîne û ji bo wê armancê, pêşneyara bi hev re pêkanîna "Kongreyek Neteweyî" dike (29).

Ew nerînên KJK yê di warê Kurdistanê Mezin û rêxistinêk navendî û Kurdistanî, bi têkiliyên Sovyetê re yê bi munasebeta damezirandina "Partiya Demokrat ya Kurdistanê Îranê", ketin pêvajoyeke nû. Li ser pêşneyarên Sovyetê, PDK li ser bingehê perçên Kurdistanê Îranê û ji bo armanca otonomiyek di nava sînorên dewleta Îranê de, hate damezirandin. Bi gotinek din; bîrûbaweriyaya ku çareserkirina pîrsa Kurdistanê di pêkanîna otonomiyekê de didît, wek datîna bêtir kete giraniyê. Bê guman; ew rewşa nû li ser perçên din jî tesîr dikir. Qolincên ji wê demê tîn, kêr- zêde hîn jî tîn û tesîra xwe li ser tevgera Kurdistanê didomîn.

Nerînên sazgerên Partî Demokratî Kurd- Iraq (PDKI), li dijî bîrûbaweriyaya partiyek navendî bûn. Li gorî baweriyaya wan; pêwîst bû ku her perçê li gorî rewşê û mercên xwe û li ser bingeha perçê xwe, rêxistina xwe damezirînin. Bi wî awayî, her ku çû ew bîrûbaweriyaya kete giraniyê û ji nerîna rêxistinêk navendî û Kurdistanî hate bi dûr ketin. Di wî warî de, Av. Îbrahîm Ahmed nerînên xwe bi kurtayî weha dianî ziman: "Di bingeha xwe de, em li dijî damezirandina vê Partiyê bûn. Nerînên KJK ya Kurdistanê Iraqê (ku Îran jî, bi wê nerînê re bû) weha bû: di tu demê de mercên weha erênî ji bo kurdan çênebûye. Li Mahabadê Hikûmetek çêbûye û li gel wê hikûmetê partiyek hatîye damezirandin. Divê li perçên din, seksiyonên Partiya Demokrat ya Kurdistanê Îranê bê ava kirin...Li gorî nerîna me, pêwîst e, ku partî bi seksiyonên xwe re, ji salekê ya ji du sala carekê, kongrek Kurdistanî amade bike û di wê kongrê de, li ser pirsên stratejîk û taktîkên tevgera Kurdistanê bighêje enca-

mekê. Lê ji bo pirsên din, her seksiyon divê azad be û tekoşîna perçê xwe bimeşîne... Ez li gel partiyek navendî bûm. Lê partiyek weha pêk nehat. Gava Hikûmeta Mahabadê hate rîxandin, bingehê partiya navendî jî, hilweşiya.

Me, wek KJK çend konferans çêkirin. Li pêşiya me du rê hebûn: Ya emê tîketana nava PKI, ya jî beşdarî nava PDKI bibana. Di sala 1947- an de, bi piranî me biryar da û em wek grûb beşdarî nava PDKI bûn...Hevalên ji Kifriyê ku ew hevalên pirtirîn dixwestin em beşdarî nava PDKI bibin, ketin nava KPI" (30).

Di dema damezirandina PDKI de, ne hew di warê "partiyek navendî" herweha li ser "pêşengiya çini û îdeolojî" de jî, nerînên ji hev cihê hebûn: Nerînên Komîta Sazgerî ya dixwest PDKI damezirînin, ji alî berdevkê wan Hamza Abdullah de, bi kurtayî weha dihat formîle kirin; Kurdistan xwediyê civatek paşdemayî ye. Çîna karker, çî bigre qasî ku tuneye, kêr e. Hêza şoreşê di destên eşîran de ye. Loma jî, pêwîstî bi rêxistinêk ku wê dezgehê îxe herketê heye...Li hemberî wê nerînê, Partiya Şoreş jî, pêşengiya partiyek Marksîst-Lenînist diparast. Nûnerê Partiya Şoreş, di wê baweriyê de bû, ku pêwîstî bi partiyek bi bîrûbaweriyaya rêxistina serbixwe ya proletaryaya kurd, heye.

Gava Hamza Abdullah, pêşneyara pêşengiyek pevçûnê û hevbeşî ku du axa jî di nav de bû kir; Partiya Şoreş li dijî wî tiştî derket û biryara berdewama Partiya xwe da. Lê di taliyê de, ew nerîna ku Hamza Abdullah berdevkî jê re dikir, ya "partiyek demokratîk û kutlewî" kete, giraniyê. Li ser wê rewşê, hinek berpirsiyarên Partiya Şoreş, Hamza Abdullah bi oportunistî gunehkar kirin û ji Partiya Şoreş veqetîyan û ketin nava PKI. Piştî veqatandina wan; Partiya Şoreş, Rizgarî û Hevî bûn yek û PDKI damezirandin (31).

Navê partiya nû di destpêkê de, "Partî Demokratî Kurd" bû. Teva ku Mistefa Berzanî beşdarî civîna damezirandina Partiyê jî nebûbû, ew serokê PDKI hate hilbijarin. Hamza Abdullah bû sekreter û ew herdu axayên ku nûnerê Partiya Şoreş li dijî derdiket; Şêx Letîf û Şêx Ziyad jî bûn cigirên Serokê Giştî. Partiyê biryara weşana organek siyasî, "Rizgarî" da. Di programa Partiyê de, armancên neteweyî yê Kurdan di derca yekemîn de bûn. Li gorî Partiyê; Kurd, di nava yekîtîya Iraqê de, dixwazin azad bijîn û îlaqa Îngilîzan ya bi darê zorê dabû qebûl kirin, red dikin. Xalên di warê daxwazên civakî û aborî de, aliyên herî qels yê programê Partiyê bûn...(32).

Piştî damezirandina Partiyê, wek li jor jî hatibû diyar kirin, KJK jî, biryara beşdarbûna nava wê Partiyê da û di sala 1947- an de, keçe nava Partiyê. Lê, bi beşdarbûna İbrahim Ahmed û hevalên wî; di nava Partiyê de têkoşînek hundurî dest pê kir. İbrahim Ahmed pêşengiya "baskê çep" xistibû destê xwe û dixwast giraniya xwe di nava Partiyê de, roj bi roj xurtir bike. Ew dijîti û tekoşîna di nava Partiyê de, demek dûr û dirêj û bê rawestan dom kir.

Di sala 1950- î de, Hikûmeta Iraqê, sekreterê Partiyê girt. Di Adara 1951- ê de, PDK Konferansek ciwand û di wê Konferansê de, Komîtak Navendî ya muwaqat hate hilbijartin. Hinek ji endamên wê Komîta Muwaqat ev bûn: Nûrî Şawes, Celîl Hîşyar, Seyid Ezîz, Mîrhec Ahmed, Nûrî Ahmed Teha bûn. Mistefa Berzanî, her wek berê serokê Partiyê dimîne (33).

Partî, heta Kongra duyemîn ya di 1951- ê de, li Bexdadê û bi dizî çêbû, bi pêşengiyek muwaqat hate birêvebirin. Di wê Kongrê de, İbrahim Ahmed bû sekreterê Partiyê Hamza Abdullah û hinek hevalbendên wî, ji Partiyê hatin avêtin. Gava Hamza Abdullah hate avêtin, ew hîn di zindanê de bû. Herweha têkiliyên gelek serokeşî jî, ji Partiyê hatin birîn û Partî di giraniyê de kete destên ronakbîrên burjivaziyê biçûk.

Di 27- ê Çeloya Paşîna 1953- an de, PDKI Kongra xwe ya sêyemîn li Kerkûkê pêk anî. Di wê Kongrê de, program û rêbazek nû hate qebûl kirin. Navê Partiyê jî hate guherandin û kirin "Partî Demokratî Kurdistan- Iraq". Di wê programa nû de, daxwaza belavkirina erdê jî, ci girtibû. Av. İbrahim Ahmed di warê wê programa nû de weha dibê: "Programa ku me hazir kiribû, programê marksîst bû...Di wê programê de, tiştên ecêb jî hebûn; Yekitiya Sovyetan wek navendî dihat qebûl kirin. Lê, ji dervî hebûna Berzanî ku li wir, tu têkiliyên me bi Sovyet re tunebû. Li gorî wê programê; hedefa me ya nêzîk, damezirandina Konfederatîfa Iraqê bû, armanca me ya dirêj jî, Kurdistanek Serbixwe û avakirina komarek gel bû".

Dîsa li gorî İbrahim Ahmed dibê; gava Celal Telebani dibere Moskavayê, li ser wê programa nû nerînên Mistefa Berzanî dipirse. Mistefa Berzanî, bi şertê ku ew bi Hamza Abdullah re li hev bîn, wê programê qebûl dike. Li ser wê daxwazê, Hamza Abdullah di taliya sala 1957- an de, vedigere nava Partiyê (34).

Di wê demê de, Partî di giraniyê de, li nava bajarên mezin belav dibe. Heta gelek kesên ku di Komîta Merkezî ya KPI de bûn beşdarî nava Partiyê dibin. Lê li aliyê din; li gorî berê, endamên wê di nava gundan

de, kêmbin.

Ji dervî PDKI, di wê demê de li Kurdistana Başûr, rêxistînek xwendevanên kurd jî hebû. Navê wê, "Rêxistîna Xwendevanên Kurd" bû û bi awakî aktîf dixebitî. Wê rêxistîne, bi navê "Têkoşîna Kotabîyan" organek siyasî derdixist...(35).

Teva ku carina bêdeng di hate xuyanêkirin jî; di warê çareserkirina pîrsa neteweyî ya Kurdistana Iraqê de, hêrgav di nava PKI de kêmbin- zêde tekoşînek siyasî hebû. Ji ber wê sedemê jî, çûnûhatina kadirên kurd yên di nava PKI de, li gorî dem û rewşê di hate guherandin. Piştî Kongra PDKI ya Kerkûkê; guherandin û nûjentiya li ser nav û programa Partiyê, tesîrek taybetî li ser ronakbîr û şoreşgerên kurd yên di nava PKI de jî dihişt. Di wê warî de, İbrahim Ahmed weha dibê: "Partî bi wê rewşa xwe ya nû edî bûbû rêxistînek hemberî PKI. Gelek kadirên navendî û endamên PKI derbasî nava me bûn..." (36).

Di sala 1957- an de, bi hinek beşdariyên nû, navê PDKI hate guherandin û bû "Partiya Demokrat ya Yekbûyî ya Kurdistanê" (PDYK). Endamên PDYK di giraniyê de, ji wan kurdên ku li bajarên rûdiniştin û ji têkiliyên eşîrtiyê dûrketibûn, pêk dihatin. Partî bi taybetî di nava bajarên Bexdadê, Mûsilê, Kerkûkê û Besrayê gelekî xurt bû. Partiyê bi awakî ne pir zelal, bîrûbaweriyên Marksîst- Lenînîstî diparast. Lê di bingehiyê de, PDYK bi pîrsa neteweyî ya kurdî mijûl dibû.

Komîta navendî ya PDYK, ji 21 kesan û Polîtîburo ji 5 kesan pêk dihat. Endamên Polîtîburo; İbrahim Ahmed, Celal Talabnî, Omer Mistefa, Nûrî Şawes û Alî Abdullah bûn (37).

CUNTAYA TÎRMEHÊ Û REWŞA NÛ

Di 14- ê Tîrmeha 1958- an de, li Iraqê bi cuntayek leşkerî, melîktî hate rûxandin. Ew rewşa nû, mercên veqerî Mistefa Berzanî û Hevalên wî jî Sovyetê, bi xwe re anî. Hikûmeta nû bi "germayî" nêzîkî pîrsa kurdî dibû. Di hikûmeta nû de, cigirtina layê Şêx Mahmûdê Berzencî Baba Alî û berdana girtiyên siyasî yên kurdan, minakên pozîtîf dihat qebûl kirin. Di 27- ê Tîrmehê de, Zagona Çendemî hate aşîkar kirin. Lê, di wê Zagonê de, du xalên li dijî hevdu yên balkêş hebûn:

"Xal 2- : Dewleta Iraqê, perçakî Yekitiya Ereba ye.

Xal 3- : Kurd û Ereb di welêt de, wekhev in. Heqên wan yên neteweyî di nav çarçewa Iraqê de, tê qebûl kirin" (38).

Di 6- ê Çirya Pêşîna 1958- an de, Mistefa Berzanî û hevalên pê re gihiştin Bexdadê. Mistefa Berzanî, ji

dervî PKI bi qebralixiyek gelek mezin û wek pêşengê netewî hate pêşwazî kirin. Berzanî carek din pişgiriya xwe ya ji bo Hikûmeta nû, da diyar kirin. Piştî hatina M. Berzanî, di nava Partiyê û Abdulkarîm Kasim de, li ser pîrsa neteweyî ya kurd, danûstendin dest pê kirin.

Di 3- ê Nîsana 1959- an de Iraq jî "Pakta Bexdadê" (39) derket û wê rojê, rojnama Partiyê "Xebat" destûra bi awakî eşkere û resmî derkeve girt. Piştî wê "Azadî" û hinek rojnâme û kovarên din dest jiyana weşana legal kirin.

KOMELA AZADÎ Û JIYANEWE Û YEKITIYÎ KURD (KAJYK)

Hinek kesên ji PKI û Partiyê weqetiyabûn, dixwestin ji dervî PKI û PDYK "hêza sîsiya" çêbikin. Bi wê armancê, Cemal Nebez, Kamîl Jîr, Ahmed Herdî, Abdullah Azîz bi hinek hevalên xwe di 14- ê Nîsana 1959- an de, bi navê "Komeleyî Azadî û Jiyaneve û Yekitiyî Kurd" (KAJYK) rêxistînek bi dizî damezrandin. Armanc û daxwazên xwe bi navê "KAJYKNAME" dane diyar kirin. Di KAJYKNAME de, KAJYK bîrûbaweriyên xwe, metodên têkoşîn û xebata xwe, cihêtiya xwe û rêxistînen din û li gorî xwe lêhûrnerînek çînî ya Kurdistanê dide diyar kirin.

Lê gava mirov di nêzîk de li KAJYKNAME dinere, bi hêsanî tê dîtîn ku KAJYK di warê nerîn û ideolojîk de, rêxistînek col e: Ji netewepereştîyek şilfe- tazî bigre, heta komînistiyê çî heye, xwestiyê di nava hevdu de, bihelîne. Lê di bingehiyê de, KAJYK rêxistînek neteweperest bû. Ev çend minakên ji KAJYKNAME, bîrûbawerîya wê rêxistîne xweştir dide diyar kirin:

Li gorî KAJYK; neteweperestî di dilê her gelî de heye û ev bi her awayî tiştêkî tabîî (xwerestî) ye...Rizgariya gelê kurd divê bi partiyek xwedî ideolojî û şoreşger dest pê bike.

KAJYK, partiyek neteweyî û humanîst e. Ji bo naskirina heqê gelê kurd ye neteweyî hewl dide...Riya vekirina şoreşa Kurdistanê, di berjewendiyên gundîyan de, derbas dibê. Wê rizgarkirina erdê kurdan û jiholêrakirina sistema feodalî bi hevdu re bête meşandin. KAJYK, wê reformek erdê ya şoreşger û sosyalîst di pêvajoya şerê rizgariyê de pêk bîne...KAJYK, serdestiya çînekê qebûl nake û hebûna çînan di civatekê de, nexweşîya wê civatê dide diyar kirin.

Dîsa li gorî KAJYK; rizgariya Kurdistanê bi tevgerê şoreşgerî dikare pêk bê. Çîna ku bi rastî şoreşa Kurdistanê xwe dikare bispêrê, proletaryaya gundî ye. Ew, % 80 yê gelê kurd pêk tînin. Lê, divê ew di warê ideolojîk de, rast bê perwerde kirin. Rizgariya gundiyên kurdan,

bi rizgarkirina erdê ve girêdayî ye. **Kurdistan hev dikare bi îrada gel û hewildana wî ve, rizgar bibe.**

KAJYK, berî her tiştî, tevaya gelê kurd bingeh distîne. Ji ber ku; li ku derê diji bila bijî, pirsgrêkên kurdan li her derê wek hev in...(40).

Partiya KAJYK hewl dida ku nêzîkî PDKI û heta derecêkê di nava wê de bixebitîn. Hinek hevalên wan, wek Şêx Mihemedê Hersinî û Feteş Axa bi eşkere endamên Partiyê dihatin nas kirin; lê bi dizî hevalên KAJYK bûn. KAJYK wek grûbek biçûk, heta sala 1976- an jiyana xwe ya rêxistinî, bi wî navî da domandin...

LEGALBÛNA PARTÎ DEMOKRATÎ KURDISTAN

Li hîlekê jî bo çareserkirina pirsê neteweyî ya kurd bi Hikûmeta Iraqê re têkilî dom dikir; lê li aliyê din jî, têkoşînek diwar di nava Partiyê de, berdewam bû. Di Çîrya Paşîna 1959- an de têkoşîna li ser pêşengiya Partiyê, kete qonaxek nû: Bi pişgiriya Mistefa Berzanî, Hamza Abdullah û hevalên wî Pêşengiya PDYK xistin destên xwe (41). Piştî ku pêşengiya Partiyê kete destê Hamza Abdullah, wî PDYK hîn bê-tir nêzîkî PKI kir: "...baskê marksîst yê Partiyê di 1959- an de, kêmantîyek ku nayê efûkirin kir û darbeyek li partiyê xist. Tev ku ew berpirsiyar bû, Partî kir pêgirtiyê PKI. Lê, di wê demê bi xwe de, PKI jî bo îktîdarî bi dest xîne, gav bi pêş ve navê û ji şîna wê, riyek bazariyê û politîkek lihevhatîna da pêşiya xwe..." (42).

Di kongra Partiyê ya ku di 9-ê Îlona 1959- an de çêbû; wê carê, Mistefa Berzanî dixwest ku, Hamza Abdullah, endamên polîtbyuroyê û kesên din yên bi wan re hereket dikirin, ji Partiyê bê avêtin. Kongirê li gel wê daxwazê biryar da û ew jî Partiyê dîr xistin (43).

Li ser wê bûyerê; nava Hamza Abdullah û Partiyê her ku çû nexwestir û nakokiyên di nava wan de jî, diwartir bûn. Di taliyê de, Hamza Abdullah û hevalên wî berê xwe dan PKI û ketin nava wê rêxistinê.

Di demê kin de; gelek bûyerên girîng li dû hev çedibûn: Abdullkerîm Qasim, di 4-ê Nîsana 1959- an de diyar kir ku Iraq jî "Pakta Bexdadê" derdikeve. Herweha di wê rojê de, organa Partiyê "Xebat", bi awakî resmî hate qebûl kirin û destûra weşana legal girt. Di 23-ê Çîrya Paşîna 1959- an de, Partiyê kongra xwe ya çaremîn civand. Di wê kongrê de, programek nû hate qebûl kirin. Ew programa jî 23 xalan pêk hatibû. Çend xalên balkêş yên programa nû weha bûn:

"Xal- 2: PDYK, partiyeke demokratîk û şoreşger e; partiya karke- ran, gundîyan, kedkaran, memûrên

bi meaş û şoreşgerên kurdan e.

Xal- 3: Partî, di têkoşîna siyasî û lîhûrnerînên civakî de, marksîzm-lenînîzmê rêber digre.

Xal- 5: Partî bawer dike ku parastina aşîtiya navnetewî, bi rîya rêçîka Konferansa Bandun û Bloka Afro-Asya ye mimkun e. Partî, politîkek neteweyî û anti-empertalîst dimeşîne.

Xal- 6 a: Partî, jî bo biratiya kurd û neteweyên din dixebite. Di nava çarçewa yekitiya Iraqê de otonomiya Kurdistanê û çigirtina wî heqî di zagona hîmî de, pêwîst dibîne.

Xal- 6 b: Partî, bi xurtkirina têkiliyên bi komunist û demokratên Iraqê û welatên din re ye" (44).

Di Çeleya Paşîna 1960- î de, Abdullkerîm Qasim zagona ku destûra avakirina partiyan siyasî û komelan dida, derxist. Derxistina wê Zagonê, rîya ku PDKI jî derkeve ser rûyê erdê û bi awakî eşkere bixebite derdixist holê. Berpirsiyarên Partiyê jî dixwestin jî wê rewşê îstifade bikin û di 9-ê Çeleya Paşîna wê salê de, Mistefa Berzanî û Îbrahîm Ahmed daxwaza ku Partiya Demokratîkê Kurdistanê Iraqê (PDKI) eşkere vekin, pêşkêşî Hikûmetê kirin. Di wê programa Partiyê ku hatibû pêşkêş kirin, hinek xalên girîng ew bûn:

"Xal 3- : Tekoşîna me, di nava sînorên Iraqê de ye. Armanca me; jî bo Kurdistanê Iraqê anîna azadiyê û îdara otonomiyê ye.

Xal 23- : Em dê pişgiriya tekoşîna gelê kurd ya jî bo bidestxistina heqên xwe yên neteweyî ku li perçên din bidin, bikin. Em, jî bo heqê çarenûsiya gelê kurd tekoşîna didin" (45). Qasim, daxwaza otonomiyê ku bingeha programa Partiyê li ser ava bûbû, veto kir. Herweha wî dixwest ku navê partiyê jî, biguherîne. Di wî warî de, Îbrahîm Ahmed weha dibê: "Bêjaya Kurdistanê ya ku di sere partiya me de, neketibû serê wan û daxwazên me yên di programa Partiyê de, pir zêde dihat ditin...Me û Qasim hevdu dît û gotûbêj kirin. Li gorî wî; ne pêwîst bû ku hinek daxwaz di programê de hebîn; dikarin di kovara Partiyê de bê weşandin. Me jî, zêde îsrar nekir" (46). Di taliya gotûbêjên Îbrahîm Ahmed û A. Qasim de, PDK bi hinek guherandînan li ser programê û bi navê "Partî Demokratîkê Kurdistanê" bi awakî resmî hate qebûl kirin. Bi wî awayî; PDK jî bo demê kin be jî, dest bi xebatek legalî kir.

Di Gulana 1960- î de, PDK kongra xwe ya pêncemîn çêkir. Di wê Kongrê de; Partiyê, nerînên xwe yên di programa ku pêşkêşî A. Qasim kiribû, wek berê parast. Di nava Partiyê de, dijîtiya li hemberî ravêja A. Qasim, her ku diçû diwartir di-

bû. Gava di "Xebat"ê de, ew tawira A. Qasim hate rexnekirin, Hikûmetê jî bo demêkê, weşandina "Xebat"ê da rawestandî. Piştî wê bi çend mehan; "Dengê Kurd" jî bo du mehan hate girtin û berpirsiyarê wê bi gunehkariya ku " li Kerkûkê nefreta kurdan li dijî karbidestên xwe çêdike" sirgûnî başûr kir. Dû re jî; "Azadî", "Jin" û "Hetaw" hatin girtin (47).

Mistefa Berzanî, jî bo beşdarî pîrozkirina Şoreşa Oktober bibe di 3-ê Çîrya Paşîna 1960- î de çû Moskovayê. Ev jî bo Berzanî kês û firsêdek baş bû, ku rewşa Hikûmeta Iraqê, kiryarên Abdullkerîm Qasim û daxwazên kurdan pêşkêşî karbidestên Sovyetê bike. Lê di wî warî de, heviyên ku Berzanî jî karbidestên Sovyetê dikir, nedît. Wan nedixwest jî bo xatirê pirsê neteweyî ya Kurd, nava xwe û Iraqê xerab bikin.

Bê guman, jî dervî dewletên mezin, herweha dewletên cîran jî, Abdullkerîm Qasim û bûyerên li Iraqê dibûn, jî nezik ve kontrol dikirin. Yek ji wan jî, Dewlata Îranê û Şah bû. Gelek pîrs û pirsgrêkên berê, di nava herdu dewletan de hebûn û ew pîrs û pirsgrêkê her gav dikaribûn jî nû de, gûr biban. Ji ber pîrsa şîfî û şûnîtiyê jî, sarbûnek taybetî di nava Îran û Iraqê de hebû. Loma jî; gava piştî darba leşkerî ya Iraqê û li ser hinek bûyerên ku di nava hinek eşîrên kurdan û Iraqê de çêbûn, çend serokeşîrên kurdan derbasî Îranê bûn û Şah ew wehewandin. Dema kês kete destên wan serokeşîran, ew vegeriyan Kurdistanê û li hemberî Qasim dest bi berxwedanê kirin. Bi pişgiri û alîkariya Şah, wan di sala 1961- an de rêxistinêk bi navê "Şoreş" ava kirin. Tu têkiliyê wê rêxistinê û "Partiya Şoreş" ya berê bi hevdu re tunebû. Polîtbyuroya PDKI, di Hezîrana 1961- an de belavokek li ser wê serhildanê derxist. Di wê belavokê de; PDKI, hevalbendên "Şoreş" bi paşverûtiyê gunehkar dikir. Serhildana wan jî, li dijî "Şoreşa Tîrmehe" kompleyêk emperyalîzmê dît û ew mahkûm dikir (48).

Mistefa Berzanî, di 13-ê Çeleya Paşîna de, vegeriya Bexdadê. Rewşa vir, li gorî berê betir xerab bûbû; Abdullkerîm Qasim dest dabû ser wî xaniyê ku berê dabû Berzanî û meaşê wî jî, qut kiribû. Ji bo Berzanî rîya çiyayê Berzanê êdî xuyanê bûbû. Ji xwe, hayê Berzanî jî wê planan ku Qasim dixwaze teva navçeya Berzan, Kurdistanê bombardîman bike jî, çêbûbû. Li ser wê rewşê, Berzanî biryara xwe da û berê xwe da çiyayên Kurdistanê...

Di wê pêvajoyê de, A. Qasim ruyê xwe yê rastî bêtir derdixist holê. Têkiliyên Hikûmetê û Kurdan roj bi roj xerabtir dibûn. Eşkere dibû ku A. Qasim Kurd jî çav derxistibû. Lê teva wî awayî jî; Partiyê

nedixwest danüstendinan ji binî de qut bike û deriyê lihevhatinê vekirî dihişt. Ji bo wê armancê jî, Partiyê sê caran bi nivîsandin li ser wê rewşê û daxwazên xwe pêşkêşî Hikûmetê kir. Lê A. Qasim tu rûpel nedixwand û guh nedida wan pêşneyarên Partiyê. Ew, li ser riya ku kurda ji safî bike, dimeşiya. Li ser wê rewşê, di 6-ê Îlona 1961- an de, ji bo protestokirina 31 saliya jenosîda ku li Silêmaniyê çêbûbû, li tevayê Kurdistanê Iraqê bi beşdariyek gelekî mezin, grevek giştî pêk hat. Ew bûyera dibû pîvanek ku kurd li dijî kiryarên A. Qasim in û bi xurtî pişt-giriya Partiyê dikin. Ew bûyera girîng, Xofek taybetî xiste dilê Hikûmetê. Loma jî, hikûmeta Iraqê di 8 û 9-ê Îlonê de, bajarê Silêmaniyê bombardîman kir. Di 9, 10 û 11 Îlonê de di nava hêzên Hikûmetê û

kurdan şerên dijwar çêbûn. Di wan şeran de, hêzên Hikûmetê zerarek mezin dîtin. Di 16-ê Îlonê de Navçeya Berzan hate bombardîman kirin. Êdî pêşiya şer nedihat girtin. Mistefa Berzanî, berî wî şerî Bexdad berdabû û hatibû herêma Barzan...

Herweha di Îlona 1961-ê de, PDK û 14 liqên wê hate girtin. Polîsan girt ser xaniyê ku "Xebat" tê de dihat weşandin û çî ewrak û belgên hebûn ji hev xistin. Piştî wê jî, kijan endamên partyê kete destên wan, girtin (49).

Teva wê rewşê jî, Partiyê hîn biryara şerê çekdarî nedabû û di warê leşkerî de, haziriyek wê ya taybetî tunebû. Hêzên şer dikirin jî, yên êşîran bûn. Di wê rewşê de, li pêşiya Partiyê ji beşdarbûna şer pê ve, tu riyek din nemabû. Partiyê li ser wê

pirsê, li gundê Erdalan ku girêdayî Silêmaniyê bû, civînek taybetî çêkir. Di wê civînê de, bi pîranî û bi şîra "demokrasi ji bo Iraq û otonomî ji bo Kurdistan" biryara şer hate girtin (50).

Kurdistanê Başûr, êdî diket pêvajoyek zor girîng û taybetî. Gelê kurd, ji bo bidestxistina otonomiyek di nava sînorên Iraqê de, kete nava şerêkî dîr û dirêj. Pêşengiya wî şerî, teva serkevtin û kêmaniyeke xwe û teva problem û nakokiyên nava rêxistinê, Partiya Demokrat ya Kurdistanê Iraqê dikir...

Dumahîk heye

(1) Ji bo dirêjaya vê bahsê binere: Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Kürdistan ve Ermeni Soykırımı, Dr. Kemal Mazhar Ahmed, rp: 80-81. Dr. Şivan, Kürt Milli Hareketleri ve Irak'ta Kürdistan İhtilali, rp:146

(2) J. Bleau, Le Probleme Kurde, Bruxelles, 1963. rp: 34.

(3) Binere: Rapora Komisyona Komela Gelan ya di 30-ê Îlona 1924- an de amade kiribûn. Musûl Kerkûk Sorunu ve Kürdistan'ın Paylaşımı, Med Yayınları, rp: 65.

(4) Orhan Duru, Amerika Gizli Belgeleriyle Türkiye'nin Kurtuluş Yılları, Milliyet Yayınları, rp: 160-66.

(5) Ari İnan, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün 1923 Eskişehir-İzmir Konuşmaları, TTK Yayınları, Ankara 1982, rp: 45.

(6) Ji bo dirêjahiya vê bahsê binere: William Aegleton, Mehabat Kurt Cumhuriyeti 1946, Komkar Yayınları, rp:40. Dr. Heinz Gstrein, Avukatsız Halk Kürtleri, İstanbul, 1977. Zinnar Silopt, Doza Kurdistan.

Dr. Heinz Gstrein di wî warî de weha dibê: "...Di 2-ê Çirya Paşna 1918- an de, Şêx Mahmûd 36 salî ji bo "Waliyê Giştî Yê Kurdistanê" tê hilbijartin û kurd li dora wî dicivîn..." rp:12

(7) Ji bo dirêjaya ve bahsê binere: Dr. K. Mezher Ehmed, Çend Rûpel Ji Dfiroka Gelê Kurd, Apec-Tryck, rp: 137. William Aegleton, Mehabat Kürt Cumhuriyeti 1946, Komkar Yayınları, rp: 39-40

(8) Biner: Dr. K. Mezher Ehmed, b.n.d. rp: 128

(9) Dr. İbrahim Gürsel, "Kürtçülük Gerçeği" üzerine, rp: 39

(10) Binere: Dr. K. Mezher Ehmed, b.n.d. rp: 134.

Beriya wê rojnamê, kovara "Bangî Kurd" di 8-ê Sibata 1914- an de bi tirkî û kurdî dest bi weşanê kiribû. Dr. K. Mezher Ehmed di wê derheqê de weha dibê: "Lê belê; berî şerê Çîhanê pir bi hindik, ji alî Cemalîtin Baban bi kurdî û tirkî û bi navê Bangî Kurd kovarek dest bi weşanê dike..." Dr. K. Mezher Ehmed, Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Kürdistan ve Ermeni Soykırımı, Kürdistan Yayınevi, Stockholm, rp: 31.

(11) Binere: Refîq Hilmi, Yaddaş(Bîranîn), cilda dunda, beşê yekem, Bexdad, 1956, rp: 28.

(12) Binere: Bangî Kurdistan, Silêmanî, hejmar: 1, 2 yê Tebaxa 1922- an, rp: 1-2.

(13) Ji bo dirêjaya vê bahsê bine-

re: Dr. K. Mezher Ehmed, Çend Rûpel ji Dfiroka Gelê Kurd, rp: 129-131

(14) Dr. Heinz Gstrein, b.n.d. rp: 13-14.

(15) Ji bo dirêjaya vê bahsê binere: Edgar O' Ballance, 1961-1970 Iraq Kürdistanı Kurtuluş Mücadelasi, Yöntem Yayınları, rp: 59. Dr. Heinz Gstrein, b.n.d. rp: 18.

(16) Ji bo dirêjaya bahsa Komela Jekaf, binere: Kerîm Husamî, b.n.d. rp: 48. Têbniya Av. Cercis Fethullah ya di pirtûka "Mehabad Kürt Cumhuriyeti 1946" de, W. Aegleton. Rojnama "Kürdistan Press" hejmar 48, Stockholm.

(17) Binere: Li têbniya Av. Cercis Fethullah, W. Aegleton, b.n.d. rp: 97

(18) Ji çavkaniya "Iraq, The Kurdish Question- 1958-1970 Saad Jawad- Itica Press, London". Barzanî, M. Siraç Bilgin, Stockholm. rp: 64.

(19) Binere: Kovara "Roja Nû" hejmar: 61, 5 Çirya Paşna 1945.

(20) Binere: li têbniya Av. Cercis Fethullah. W. Aegleton, b.n.d. rp: 96-97.

(21) Dr. Şivan, b.n.d. rp: 158.

(22) W. Aegleton, b.n.d. rp: 95-96.

(23) Edgar O' Ballance, b.n.d. rp: 58.

(24) Barzanî, M. S. Bilgin, rp: 64.

(25) Edgar O' Ballance, b.n.d. rp: 60.

(26) The Kurds, A. Historical and Political Study- Oxford Pub. Hasan Arfa; M. S. Bilgin, b.n.d. rp: 67.

(27) Ji bo dirêjaya vê bahsa binere: W. Aegleton, b.n.d. rp:96-97. M. S. Bilgin, b.n.d. rp: 66-67. Edgar O' Ballance, b.n.d. rp: 60.

(28) Ji çavkaniya "Iraq, The Kurdish Question, Saad Jawad itica Press. M.S. Bilgin, b.n.d. rp: 102.

(29) Ji bo dirêjayita vê bahsê binere: Kerîm Husamî, b.n.d. rp:49-50.

(30) Binere: Rojnama Kurdistan Press, hejmar: 48, Stockholm.

(31) Ji bo dirêjaya vê bahsê binere: Ji çavkaniya Hasan Arfa, M. S. Bilgin, b.n.d. rp: 102-103. Têbniya Av. Cercis Fethullah, W. Aegleton, b.n.d. Rp:98-99.

(32) Binere: Hasan Arfa, b.n.d. rp: 103.

(33) Binere: Hevpeyvîna İbrahim Ahmed, rojnama Kurdistan Press, hejmar: 48, Stockholm.

(34) Binere: Rojnama Kurdistan Press, hejmar: 48, Stockholm.

(35) Binere: M.S.Bilgin, b.n.d. rp: 125.

(36) Binere: Rojnama Kurdistan Press, hejmar: 48, Stockholm.

(37) Binere: Edgar O' Ballance, b.n.d. rp: 82, 83.

(38) Binere: Edgar O' Ballance, b.n.d.

rp: 86. Dr. Şivan, b.n.d. rp: 159.

(39) Di 24-ê Sibata 1955- an de, li dijî tevgera neteweyî ya Kurdistanê, di nava dewleta Tirkî û Iraqê de, li Bexdadê bi navê "Pakta Bexdadê", peymanek hate îmze kirin. Piştî re; di 4- Nîsana 1955- an de İngîlstan, di 23-ê 1955- an de Pakîstan û di 3-ê Çirya Paşna 1955- da jî İnan ketin nava wê Peymanê. Bi wî awayî wan dewletên kolonyalist û destbirakên wan li dijî tevgera Kurdistanê û ji bo parastina berjewendiyên xwe yê taybetî, garantiya biştîgir û yarmetiyê didan hevdu. Piştî darbeya 14-ê Temmûza 1958- an, Iraq di 3-ê Nîsana 1959- an de, ji wê Peymanê derket. Ji ber wê yekê, navê wê peymanê hate guherandin û bû "Central Treaty Organisation" (CENTO). Teva ku bi awakî fermî Amerîka ne di nava wê Peymanê debû jî, lê wek piştîgir û çavder di pratîkê de, bi aktîfî di nava wê de bû û tesîrek Amerîkan ya taybetî li ser wê Peymanê hebû...

(40) Ji bo tevaya KAJYKNAME binere: Dr. Heinz Gstrein, b.n.d. rp: 100-112.

(41) Binere: Ji çavkaniya Saad Jawad, M.S. Bilgin, b.n.d. rp: 142.

(42) Binere: Irak Kürdistan Demokrat Partisi Yeni Stratejisi, Üçüncü Dünya Yayınları, rp: 40, 1978, İstanbul.

(43) Binere: Hevpeyvîna bi İbrahim Ahmed re, Kurdistan Press, hejmar: 49, Stockholm.

(44) Binere: Ji çavkaniya "Jorney Among Brave Men- D. A. Schidt, Boston". û " Iraq- The Kurdish Question 1958- 70, Ithaca Press, Saad Jawad" M.S. Bilgin, b.n.d. rp: 145.

(45) Dr. Şivan, b.n.d. rp: 162

(46) Binere: Hevpeyvîna İbrahim Ahmed, rojnama Kurdistan Press, hejmar: 49.

(47) Binere: Saad Jawad,...M.S. Bilgin, b.n.d. rp: 150.

Lê, li gorf Edgar O'Ballance, kovara hefteyî "Dengî Kurd" di Çirya Paşna de hatiye girtin. b.n.d. rp: 96.

(48) Ji bo dirêjaya vê bahsê, binere: M. S. Bilgin, b.n.d. rp: 158 û 165.

(49) Di warê girtina PDK ê de, tarîkên cihê tén gotin: Li gorf Dr. Şivan, PDK û 14 liqên wê di 6-ê Îlona 1961- an de hatiye girtin. M. S. Bilgin tarîxa girtina Partiyê, 24-ê Îlona 1961-ê dide. Edgar O'Ballance jî, tarîxa 23-ê Îlona 1961-ê dide.

(50) Ji bo dirêjaya vê bahsê, binere: Hevpeyvîna bi İbrahim Ahmed re, rojnama Kurdistan Press, hejmar: 51.

HEVPEYVÎN

Xwendevanên hêja; di 9-ê Adara 1991 ê de piştî pirozkirina şeva Newrozê li Holadayê, sê hunermendên kurd BRADER MUSIKI, SAID GABARI û ŞÊRÎN hatin cem hevdu û ji bo xwendevanên kovara NISTÎMANÊ sohbeteki huneri pek anin. Bradar bi pirsiyaren xwe, Saîd û Şêrînê jî bi bersiven xwe xwestin mesajekê bidin xwendevanan. Em hêvîdarin ku hûn dê pê kêfxweş bibin....

BRADER: Roj baş xwişka Şêrîn û kek Saîd Gabarî. Ez dixwazim ji bo kovara NISTÎMAN li gel we hevpeyvîneki çêbikim û li ser rewşa hunermendiyê hinekî sohbet bikim.

SAID û ŞÊRÎN: Emê geleki kêfxweş bibin ji bo sohbetek weha.

SAID GABARÎ: Kek Brader! Welahi min do di şevê de jî, ji hevalan re got ku dengê Brader geleki xweşe û dengê te dengê Kurmancî ye. Lê mixabin hê qermoçekên piştî stuyê te, qalîn nebûne. (Em tev dikenin û ez jî bo ve rexna wi spas dikim.)

BRADER: Ozanê heja Saîd Gebarî, ji kerema xwe re tu dikarî jiyana xwe bi kurtayî ji bo xwendevanên kovara Nîstîmanê, pêşkêş bikî?

SAID GABARÎ: Ez dixwazim berê, silavên xwe ji bo xebatkarên kovara rêzane Nîstîman û xwendevanên wê re pêşkêş dikim.

Ez di sala 1956- an de, li Binemalika hatime dinê. Ez dikarim bêjim ku çi nexweşiyên ku bi serê gelê kurd de hatine, di ser me de jî derbas bûne. Min di sala 1972- an de, dest bi hunerê kiriye. Ji felekê re geleki spas dikim, ku min zindanên her çar dewletên dijminan jî dîtine. Min 8 salan jî pêşmergê kiriyê. Ezê her bixwazim hunermendiya xwe bidomînim. Yan mirin ya Kurdistanek azad!...

BRADER: Xuşka Şêrîn, tu jî dikarî ji kerema xwe re jiyana xwe bi kurtayî pêşkêş bikî?

ŞÊRÎN: Hevalê hêja, ji ber ku te wextê xwe yê hêja ji bo me fedakir, ez gelek spas dikim û silavên xwe ji dil û can ji xwendevanan Nîstîmanê re pêşkêş dikim. Ez li Kurdîstana ku di bin deste Tirkîye, li derdora Mêrdînê, li gunde Mercê hatime dine. Heta çar saliya xwe ez li gel dayika xwe û pîrika xwe jiyame. Di pey re,

em bi dizî çûne Beyrûdê cem bavê min. Min li Beyrûdê dibistana pêşîn, navîn û lîse xwend. Em jî welatê xwe dur ketibûn. Lê bi rasti çand û muzika kurdî her di mala me de hebû. Rahmetiyê Qedrican, Cigerxwîn, Nûreddîn Zaza ûhwê, dihatin mala me. Hatina van camêran tesîreke mezin li min dikir. Gelek caran wextê ku ew camêr dihatin mala me, bavê min bangî min dikir û li huzûra wan EY REQÎP bi min dida gotin. Ez gelek minetkar im ji bave xwe û ji wan mêvanên wî yê giranbiha ku tesîra wan li min çêbû ku ez gihame vê derca hanê ya îro û xizmeta welatê xwe dikim.

BRADER: Loma mirov dikare bêje ku di diroka hunera kurdî de her çiqaşî cihe Meyremxan û Eyşe Şan li ba gelê Kurd naye tîjî kirin jî, lê te bi navê jina kurd rêyeke din ji muzika me re vekir. Êdî jina kurd bi deng û awaza xwe propaganda doza gelê xwe dîke. Ez dikarim bejim ku ev rêya bi şan û şeref, Şêrînê bi tesîra malbata xwe û derdora xwe vekir. Tu çi dibêjî kek Saîd?

Şêrîn, Saîd Gebarî û Brader

SAID GABARÎ: Meselak Kurda heye, dibejin; "Mal dibistana herî mezine ji bo insana". Bi rasti Şêrîn jî, li dibistanek wanî perwerde bûye....

BRADER: Şêrina delal! Nuha tu çi di fikrî jî bo muzika kurdî û di wî warî de hêviyên te çi ne?

ŞÊRÎN: Hêbûn û tunebûna gel dîrok, çand, muzik, edbiyat û zimanê wî ne. Miletêkî bê vana û hela bê muzik meriv nikare bifikire. Di dîroka me de, muzika me vezîfeyekî gelek mezin pêk aniye.

Muzika me, him xwe parastîye û him jî ziman, dîrok û kultura me

parastîye. Îro tevî van xizmeta, xizmetek hê mezintir û delal dîke. Ew jî, xizmeta şoreşa Kurdîstanê ye. Îro gelek pirtûk, kovar û rojname der-tên. Pêwîste, hê bêter derkevin. Lê ji ber ku xwendin di nava gelê me de gelek kême. Herkes nikare bixwîne. Lê gava kasetek muzikê dertê; bi milyonan insanên me jê feydê dibînin. Li her mala kurd kasetên muzika kurdî hene. Pêwîst e, ku hunermendên kurd muzika xwe weke çekê jî bo şoreşa Kurdîstanê bidin xebitandin.

BRADER: Kek Saîd, gelek ozan û hunermendên me yê hêja hene. Hurmeta me gerek ji wan re hebe. Ez dikarim bêjim ku çavên min weke dûrbînê ne. Lê, ez weke te nikarim tiliyên xwe bi hunermendiya te li ser perdan bigerinim. Ma sirra wê çi ye?

SAID GABARÎ: Ez li gel vê nerîna te nînim. Hurmeta min ji hemû hunermendên kurdan re heye. Min wê rojê jî got: Deng û sazê heval Brader dengê kurdî ye û kêfa min gelek jê re tê. Ne ku tu li cem min e,

ku ez vê dibêjim. Dengê te pir delal û ciwan û xweş e.

Heger xweşbûnek tembura min hebe, ev jî derd û kovanê min yê zêde ne. Xelq bi cihekî brîndar e, ez bi du cihan brîndar im. Brîna gelê min jî hemî tiştî mezintir e. Wek min jor jî got min zindanên her çar neyârên me dîtine. Ez bi sala ji mala xwe dûr mame. Brîna min ya din jî, mesela çavên min e, ku ez nikarim di nîya gewrik bivînim. Ez bawerim, sirra ku te pirsî di vir de xuya dîke...

BRADER: Helbesta "Bilbilê Dişadî" di nava gelê me de, gelek bi nav û deng e. Te

bi awakî wiha gotiyî ku gava meriv lê guhdarî bike, ne mumkun e, ku hissen meriv neyên guhertin. Dibêjin ev helbest carekê li ber te xwendin û te ji ber kiriyê. Ma bi xwendina carekê, jiberkirina donzdeh çar rêzan ne zahmet e?

SAÏD GABARÎ: Ez dixwazim berê vêya bêjim, ku ji jiberkirinê re ez agirê sor im. Seydayê TÎRÊJ helbestvanekî pir hêja û gelek delal e. Ji ber ku ez nikanim binivîsinim û bixwînim, min ji ozan û helbestvanan re digot: Ez dixwazim hûn helbestekê bi vî rengî ji min re çêkin. Wan jî, ji min re çedikir. Bilbilê Dilşadî jî, min ji Seydayê TÎRÊJ re gotibû. Bi rastî wî tiştê ku min jê xwestibû, jê xwestir û çêtir ani ziman. Ez gelekî spasî wî dikim. Bi wê helbestê dengê min di nav gelê min de hê bêtir belav bû...

BRADER: Xuşka Şêrîn, tu li ser yekitiya hunermendên kurd dikare çi ji me re bêji û rewşa îro çawa dibîni?

ŞÊRÎN: Ji bo nava welat, şert gelekî giran in. Her tişt qedexeyê. Lê ji bo hunermendên me yên li Ewropa; di vî warî de valatîyek mezin heye. Pêwîst e, ku di warê huneriyê de jî, yekdengî çêbibe. Karê me yên muşterek gelek in. Her çi qasî em yekitiya siyasî û politik pêwîst dibînin, yekitiya hunerî jî bo me Kurdan girîng e.

BRADER: Kek Saîd tu di vî warî de çi dibêji? Gelo wê kengî hunermendên Kurdan weke hunermendên xelkê kokê sazên xwe bikin yek û bi hev re bikaribin kar bikin?

SAÏD GABARÎ: Xuşka Şêrînê tiştin gelek delal û ciwan gotin. Ji bo yekitiya hunermendan gerek partiyên me yên siyasî alikariya me bikin. Di vî warî de, hunermendan teşwîk bikin. Wan bigihînin qonaxa gel. Ne ku hunermendan bi aliye xwe de bixînin û wan di hundirê sinorên partiyan de bifetisînin. Bethofen gotiyê, ku "ger tu bixwazî bizanibî bê milletek çiqasî pêşketiyê, guh bide hunera wî." Partî û rêxistinên me gerek alikariya hunermendan bikin.

BRADER: Mirze Gabarî, ez bawerim tu beşdarî nava Şoreşa Kurdistanê başur bûbû. Tu dikarî di vî warî de, tiştina ji xwendevanan re bibêji?

SAÏD GABARÎ: Ez heyst sala di nava Şoreşê de mame. Ez çendakî di radiya wê de şixulim. Sebra min nehate. Min kaxezek ji partiye re nivîsî û min daxwaz kir ku ez di nava gel de kar bikim. Spas jî

partiyê re, bersiv li min vegerandin û gotin: "Tu serbest î, tu çawa dixwazî emê alikariya te bikin." Min rahişt tembûra xwe û bi destê jinika xwe girt û berê xwe da nava gel.

Wezîfa min; êvaran ez diçûme gundan 2-3 saetan min semîner di-

da û bi pişt re min li tembûrê dixist. Pêşmerge, pale û gundî radibûn govend digirtin. Gava şer, şer; gava kêfê, kêf! Karê min ev bû. Brader, ez carna dibêjim xwezî ez wê çaxê li serê wan çîyan, li nava rêza şehîdên şerê û namusê şehîd biketama û bes bû!

BRADER: Kek Saîd, li min bibû-hire. Min kulên te tev rakirin. Ez dixwazim di sa vegerim aliyê muzîkê. Tu dikarî ji bilî tembûrê kîjan sazên bikarbinî?

SAÏD GABARÎ: Kekê min ez karim hemû sazên ku bi kevan û perik bikarbinim. Yanî bizik, kema-nê, ûd, tembûr, cumbuş ûwd. Hew tenê qanûn ji min re zor e. Ji ber ku tîlên wê gelek in û cavên min nabînin, ji bo min zor e...

BRADER: Yabo weleh zor e! Ma te çi hişt? Kek Saîd, min pir dixwest ku min sohbetek weha bi gorbihîstê MIHEMEDÊ ŞEXO re bikira û wî momosteyê hêja bi gelê xwe hê bêtir bida naskirin. Lê mixabin me ew wenda kir. Tu û xuşka Şêrîn dikarin çend gotinan li ser wî hunermendê mezin bêjin?

SAÏD GABARÎ: Mihemed Şexo kurê Şexo ye. Ji Kurdistanê ku di bindestê Turkiye; ji gundê Kevirharnê ye. Yanî ji Mêrdînê ye. Ji wan re dibêjin Mihelmî. (Brader: "Erê, em ji wî gundî re dibêjin Kafirharnê.") Ew xwe ereb qebul dikin. Mihemed Şexo yek ji wan e, ku ji zarotiya xwe li dijî wê meselê sekiniye. Hetanî sala 1968- an, li medresê xwendevan bû. Wî bîrûbaweriya komunîstiyê diparast. Piştî Berxwedana Qamişlo ya di sala 1969- an de çêbûbû, 71 heval hatin girtin. Mihemed Şexo piştî wê, dev ji komînistiyê berda û mesela Kurdî ajot. Mihemed Şexo mirovekî xwedî bîrûbawerî bû. Bi rastî, ez çiqasî bêjim, di sa jî hindik e. Bavê wî, xuşka wî û birayê wî diçûn karê pembo dikirin. Ew jî, diçû li aşxanakê kar dikir. Roja wî bi du wereqê û nîva bû. Wereqê û nîv dida partiyê; wereqak jî dibir malê. Mirov gerek wî danê xwe navêje. Mihemed Şexo ji bo doza Kurdî û ji bo muzîka Kurdî gelek xizmet kir. Ji xeynî wî jî, ozan û degbej hebûn. Ez naxwazim li wir navên wan bêjim. Hineka doza wî ajotin, lê hinek kes jî hebûn, di eleyhê wî de bûn. Lê ez vêya herdem dibêjim; wî riya piroz û şerêfê girt. Qet serê xwe ji dijmin re netewand û hunera xwe nefirote dijmin. Di sala 1970ê de, berê xwe da Bêyruddê. Piştî 1973 a, ew vegeyriya Kurdistanê. Wê çaxê ez jî li wê derê bûm. Em bi hev re vegeyriyan Kurdistanê. Di 20- Nîsana 1974 an de, em gihan Kurdistanê, Meqerê Hecî Qado. Ez li cem mala apê xwe mam, ew derbasî îzgê (radiyoyê) bû. Piştî Şoreş sîkest, wî bere xwe da Kurdistanê

Iranê. Li wir gelekî geriya. Mala minê, gelek feqîrî û ezîyet dit. Di sala 1983 an de, vegeyriya Kurdistanê Sûrî. Kurdên reben wezîfa xwe li hember wî pêk anin. Ji bo wî alikarî dane hev. Jê re dikanek vekirin. Weziyata wî parîkî baş bû. Lê ji ber ku serê xwe ji dijmin re dananî, ajanên Sûrî ji du mehan pê ve nehiştin ku dikana wî bişixule. Dikana wî girtin. Carekî din ew weke min rût hiştin. Mihemed Şexo bi şerêf hate dinyê û bi şerêf jî ji nava me bar kir. Hezar hezar silav li canê şehîdên paqîj û hunermendê mezin û nemir Mihemed Şexo be.

ŞÊRÎN: Kek Saîd Gabarî di derheqa mamoste Mihemed Şexo de gelek xweş û vekirî xeberda. Bi rastî xebata wî ya siyasî, hunera wî û şexsiyeta wî gelek mezin bû. Piştî ew ji nav me çû, me li gor halê xwe û bi alikariya hevalan, ji bo biranina wî û alikariya zarokên wî, şevêk çêkir. Ew namirê û wê her di dilê me de bijî. Gerek em wî jî bîr nekin.

SAÏD GABARÎ: Mihemed Şexo di 9-ê meha Adarê saet di 5 û 15ê sibehê de, çû ser heqîya xwe. Mixabin xwest ku ez bigihêjim ser wî, lê ez negiham ber serê wî. Ez jî, nexweşê gurcikan bûm. Telefoni min kirin, heta ez çûm, emir dabû. Gava ji nav me koç kir, ew 43 salî bû...

ŞÊRÎN: Mihemed Şexo û mirovên weke wî tucarî namirin. Ma ew hunermendê miletekî din ba, wê jîyanawî weha bi kul û keder û perîşanî derbas biba?

BRADER: Gelê me gelekî ji Mihemed Şexo hezdikir. Ez bawerim, ku wê wî her bidin jiyandin. Lê mixabin rexistin û partiyên me bi saxtiya wî xweşik lê nebûn xwedî.

ŞÊRÎN: Ma rêxistinên me li hunermendên xwe xwedî derkevin, qey wê halê hunermenda wanî be? Êm, heta kasetekê bi imkanê xwe derdixînin çavên me dertên. Belavkirin û hevdan problemeke bi serê xwe ye.

BRADER: Ma ozan û hunermendên me nikarin li hevdu û li hunera xwe xwedî derkevin? Li ewropa gelek şert hene. Em dikarin li seranserê Ewropa konseran bidin, kasetan û sêlikan bi hev re çêbikin. Ez bawerim bi qandî fêda hunerî, fêda siyasî jî heye.

BRADER: Hinek dibêjin, ku pêwîst e hunermend malê gel bin, nekevin partî û rêxistin. Gelo partî û rêxistin ne malê gel in?

SAÏD GABARÎ: Kesek nîne ku tiştê di dilê wî de tuneye. Berî ku ez hunermend bim, ez insan im. Navê min filankes û kurê filankes e. Di dilê min de şax û perek heye. Nêrineke min heye li ser rewşa welatê min, li ser rewşa dinya yê. Dibe ku

ZAZAKÎ

ZAZAKÎ

ZAZAKÎ

"ÖRTMEN BEN TIRKÎ BİLMİYOR!..."

M. DERG

Teyn çî estê ki, e'sla merdimî vîra nişînî. Bilhasa ey çîg qicey merdimî di kî serr ra vêrinî, bîna kî vîra nişînî. Una yew çî wexto mi dest kerd pê ez şîya mekteb vîrên (İlkokul) mi sarê ra vîyert. Ez wazena ina mesela şîmarî zî vacî. E'sil xwi di çîg unayene welatî ma di zaf ra tewn umo zafîn ser di.

Her qisse ra kî yew hisse vecinî. Ma ça ra omey rasey ça? Devleta Tirkîye waşt ma sinî bikiru Tirk, la ma sinî Kırdey xwi war vicêy? Çîyo kî yew wext di ome ma ser di eyro ho devum kenu û yenu qicunî milletê ma serdi. Ma welatî xwi di bê alfebe bî pîl, qenî wa qicî ma sey ma pîl nêbî.

Wexto kî mi dest pê kerd ez şîya mekteb, ez hêşt serrê biya. Doyê ma di şarî xwu miyond Zazakî qal kerdênî, Tirkî qal kerdîş zaf e'tef bi û zaf zî eyb bi. Cinûn, camêrdunî pîru û qicî kî nişîn mekteb xwera Tirkî niyozunên. Kumî kî do (dew) di Tirkî qal bikerdiyen xelq tira vatiyen: "Qey leyro ti İtyrî cendermonê?..." Vatey mi ewu kî do di çoyî Tirkî xeberne deyn.

Doyê ma "nahiye" bi û ew wext nizdey diseş kiye bîn. Heta ez tira viciya zî yew "Nahiye Midirî" doyê ma di mindiyen. Do di lacikî şîn mekteb la wextî mi di keynikî çewî nişavitên. Badî abiyayîş mektebî ser ra aşmîk vîyertibî. Yew roj mi vaşt ez "Örtmen" (me'lim) xwu ra izin biwazî. Çend Tirkî mi bi mi sarê xwi di ardpêser û mi zaf cesaret da xwu, ez şîya "Örtmenî" het. Ez hem "Örtmenî" ra şarmiyên hem zî tersên.

Ez wazena sebebî îzin wêştîş xwu zî şîmarî vacî. Doyê ma di ew wext raharî makîna çînêb, tînya raharî asinî (rarî tîrun) estîb. Bîrey mino pîl "Qisim" ser ra umebi. Şarî mintiqê ma inşatî raharî tîrun ra vatiyen "Qisim". Ew wext raharî tîrun rasab heta Tatvun. Birê min zî serdî payîz ver Qisim caverdab û Tatvun ra umeb do. Semed barî yî zaf girun bi, şalagê xwi duraxê tîrun di (cavo gi tîrun tede vindena, istasiyon) ver-deybî. Roj bîna ez gerek bişîn pey hera mi şalagê bîrey xwu biardiyan. Ew semeda gerek mi "örtmen"ra îzin biwaştîyen.

Ez şîya "Örtmen" het û mi pêy

Tirkî xwuyo qeldapê derdî xwi cir va. Mi her çî da fehîm kerdîş, la tînya yew kelîma mi nêzunê. Eya kelîma zî Tirkî di kelîmey "Dün" (vizêyr) bî. "örtmen" mi ra persa: "Bîrey tu çî wext umo?" Mi Tirkî bivatiyen kî "Örtmen benim abey dün gelmiş!..." Ez zaf tede menda û ez nişka cevabî xwu bidî. Belkî nizdey di-hîri deqêy bîn ez tede menda. "Örtmen" yew derg û zeîfek bi. Cord ra ewniyen mi ra. Bacî kî veng mi ra niviciya, hezrunê xwu (birra bariya lastikiyen) hîrê girungî dey mi sarer û mi ra va: "Tî zurî kinî. Zurker!.. Ez îzin niyeduna tu." Ez zaf şarmiya. Ez hem şarmiya hem zî zaf yers biya. Mi va qey e'rd qalaşîya, ez bîn di menda. Ez raşt vacî se qalî "Örtmen" û pûridayîş yî zaf zorî mina nişî. Çîyog zaf zorî mina şî çî bi? Wexto kî ez şîya "Örtmenî" het keynê nahye midirî yî het bî. Kêynek mi ra pîl bî û ez vuna qey şîn sinifê puncin. Kêynek bacar di bibî pîl; kincî yê newê, rindî û temiz bî. Eyê Humay keynek zaf zî rind bî. E'sil çîyog zorî mina şî ew bi kî "Örtmen" ez ina kêyna baccariya rind ver di şeqezna. Huma zunu gi mi çend areq dab û ez çend bibîya sor. Eya raştê zî ez pîr şeqîziya!.. Ez zaf kewta xwu ver!..

Mi va ya, ez zaf yers bîbiya. Ez qet mekteb di nivinderta, mi dapurî ez şîya. Ew roj ez şîya durax û mi şalagê bîrey xwu her barkerd û ard kiye. Ew şund mi semedê rojî bîniya ifadê xwi zî h'ezir kerd. Ez birêy xwu ra Tirkî me'nêy "vizêyrî" zî ("dün") musa.

Rojî bîna ez hem bi ters hem zî bi qurîş şîya mekteb. Ez zuna kî "Örtmen" vendenu mi di. Ez xwu het zuna kî ez heqlîya. Hunc zî ez xwi zerre di nuna têver. Serî sibay ra "Örtmen" ume sinif û verî yoxleme (sinif di kum estu, kum çîniyo) vinda mi da. "Örtmen va: "Mi îzin nêda tu, tî qey mekteb ra remey?" Ez xwu bawera ya!..Ez me'nê "vizêyrî" musa û wazena xwu heqlî vacî. Ez geyra a mi me'lim ra va kî: "ÖRTMEN BEN TIRKÎ "DÜN" BİLMİYOR!..BEN "DÜN" SÖYLEMEDİ, SEN BENİ VURDİ!.." "Örtmen" ewniya mira û sarê xwi şatê, bacî zî mi ra va "Te'mum, tu şî cey xwu di roş!.."

La, zerrê mi hunc zî rahat nibî. Mi xwu zerr di wa kî: "Keşka kêynê

nahye midirî zî sinifê ma di bîn û yê zî bidîni.

MA GEY SEBIKIRI?

Huma zun çîyo unayene umo şîma çend kesû serd. Bêşik ew wext ma me'nê en çiyonî unayenu niyozuneyn. Devleta Tirkîye tînya wêlatî ma ma dest ra nigirotu; zewnî ma, kulturî ma, tarîxê ma, biyayê serî e'rd û binî e'rdî ma, hetta şexsiyetî ma, velhasil hema şîma eşkenî vacî kî her çî ma, ma dest ra girotu.

Welatî ma çend sed serra gi pêy destî Tirkun, Farisun û Erebusun ra umo parçe kerdîş û biyo yew welato bindest. In dewletunî zordestû welatî ma û milletê ma kerdî çêher parçeyê. Hela Dewleta Tirkîye biyayê milletê ma, tarîxê ma, zewnî ma inkar kerdu û niverdo kî ma waharî in çiyonî xwi vacî. Semedog şarî ma zewnî xwu xwivîra bikiru, qicî ma e'sil xwi vînkirî û bibî Tirk, çî lazîm bîyo kerdu. Asimilasiyon, yunî helnayîş milletê Kirdû, politikê dewleta, kî wextî Kemal ra h'eya îro uma teqîb kerdîş. Hetta ma eşkenî vacî kî ina politika unayenê wextî Osmanîyon ra menda.

Ma zunî gi paşê Osmanîyon Evdilhemid wextî xwu di nomey "Mektebî E'şîrun" (Aşîret Mektepleri) ser mektebî xusîşî akerd bî. In mektebun di qicî pîlunî Kirdunî ey wextî deyn wendîş. Semedog qicunî pîlunî Kirdun (qicî axun, mîrun, begun, reisî e'şîrun û şêxun) deynî wendîş zî mi bi: Sultun Evdilhemid waştîyen kî yew perr ra inîn sey rehînun xwu dest di werd û yew perr ra zî giragîrununî Kirdun xwu ra girêdu. Ma eşkenî vacî gi Evdilhemid ina zerrê xwi di zaf ra teyn kewt ser zî. Feqet het bîna çîyog yî wêştîyen sey yî zî nibî. Zaf wêlatperwerî zunayê Kirdun in mektebun ra vicê. Mesela sey qicunî Bedîrxunu, sey qicunî Cemilpaşê Diyarbekirî û sey ey bînun. (ûseb) In kesu bacî xîzmet ko pîl zewnî Kirdî rî kerd, xebata millî di wezîfê erciyayê ca ardî.

Wextî Kemalistun di ina politikê helnayîş (asimile kerdîşî) Kirdun hin zî sistematik umey rumitîş. Metodî qetîlkerdîşî, inkarkerdîşî û helnayîşî piyer piya milletê ma sero umey tetbîq kerdîş. Devlet, badî ro-

ZAZAKÎ

ZAZAKÎ

ZAZAKÎ

raharî newê virêşt, mektebî newê akerd û Kird zî sey "Tirkî serî koyun" îlun kerdî. Kemalîstun watiyen ki "Tirkîya eyê Tirkuna!.." Tirkîya di bê Tirkun yewna millet çiniya. Millî Eitim Bakanî, ki numey yî Mahmut Esat Bozkurt bi, eşkera watiyen ki: "In welat di yew millet esta, eya zî milletê Tirkuna. Tirkî, efendî in welatiye. Milletî biynî ki îstêy, ci rî yew heqî çinîyo. Tiniya yew heqî yîni estu ki, ewî zî Tirkun rî xizmetkarey bikirî." Kirdî û zewnî yîni ume înkâr kerdiş. Yew vatey ma Zazun estu: "Arguş vunu ki, eya ki zorî minî şîna, mi kişîni hewney zî pêy pîncî mi, mi sol kenî" Meselê ma Kirdun zî una yew meselaya. Devletê Tirkun eskerî darbey 1960 ya pey yew qanunu xusûsî vet û yew guma newê eşti. Senîg Evdilhemîd Paşê "Mektebî E'şîrun" akerdî gi qicunî ma asimilê bikirî, dewleta Kemalîst zî ew tevir mektebî newê akerdî. In mektebî îro hemara zî estî û ti ra "Mektebî Rakotîşî Eyê Mintiqun" (Bölge Yatılı Okulları) vaciyenu. Eyê raştêy etîya di yew nuqta zaf diqatî merdimî un-cena. Mektebî E'şîrun semedê talabunî Kirdun abîbî. Westî Cumhuriyet di zî e'ynî politika gorê şartunî newu uma rumitîş. Mesela 1970 di Mektebî Mintiqunê ki bi 70 heb bî û inî ra zî 60 hebî welatî ma di abîbî. Qicunî Kirduno gi in mektebun di wendu, xeylekê yîni e'sil xwî zî kerd

vîn û nezuney xwu ra qarşî milletê xwî ca girotu. Çiko zaf zorî kiya şin yew zî inu.

In çîyo unayene çiney mojnenu ma? Her çî eşkera benu ki Tirkîy her çîyo ver vazinî zewnî ma, kulturî ma, tarîxê ma werte ra wêdarî. La gelo şîma vunî Tirkîy in wêştê xwu di bi şa? Nê xeyr!..Beynate ra rojî şî, aşmî şî, serrî şî...Roj ume ki ey qecêy ki wêştîyen bikirî Tirk warîşt pay û qarşiy ena dewleta bêbext vindertî. Madem dewleta bêbext rî vînkêrdîşî e'sil ma, tarîxê ma, zewnî ma, kulturî ma, u'rf û e'detî ma ci rî xayew virênu û xayew e'slîw o; ma zî gey her heta û bi heme îmkununî xwu warî in degerunî xwî vicî.

In derheq di ez wazena wendunî ma Zazun rî çend qalun vacî. Şîma zunî ki Kirdkî yew zewn, la xwî myon di çêher lehçê yî estî. In lehçun ra zî ma vunî Kurmuncî, Soranî, Zazakî û Goranî. Di lehçê virinî bi zewnî niştîş û wendişî, la Zazakî hema in çend serunî peyenu di hîdî hîdî ho versînu. Wendê û zunayê Zazun zî gey mesuliyetê xwu bizunî û zaf bixeftî ki zewnî xwu rahar serfinî. Sinî gi dijmin rî vînkêrdîşî zewn zaf mihîm o, ew tewir milletîr zî zewn yê zaf mihîm o. Yew cem'at pey zewnî xwu yenu sinasnayîş. Çîyog yew millet lingun ser vindarnenu zewn yê, kul-

tir yê, folklor yê û millî xususiyetî yê yê. Milleta ki zewnî xwu vînkirî, e'sil xwu zî kena vîn. Tarix di zaf millîti in şekil di bi vîynî. Ina heqîqat ma gey zaf hoi bizonî. Ma warî xwu nivci, bawer bikiriyen ki, çu warî ma nivciyenu. Ina nuqta di xeylek reqney û lomey mi zewnzunayunî Kirdun rî zî estêy. Heya eyro yin zî Zazakî sero tawêyog çimon verd beysu, nikerdu. Hetta merdim eşkenu vacu ki mesele Zazakî di miyonî tewnî zewnzunayun di û miyonî tewnî çewrey merdimunî siyasîyûn di yew sistey û zernîweştêy esta. In çîyo unayene gey werte ra biyeru wêdarîş. Siba yew dewletê Kirduna xwu sero biyeru runayîş, ina mesela huncî gey ci rî çare biyeru veynayîş. Ew wext zî ma zaf erêy munîni. Ma çî bikirî gey ma eyro ra dest pê bikirî. In wazîfe zî peyrino ver, ho ma zunayunî Zazun mil di. Eyêra ma zunayê Zazun mecburî ki warî zewn û kultur û folklorî xwu vicî. Ma ini wazîfey xwu niyari ca, siba nê milletey ma ma a'f kena, nê zî tarîx ma a'f kena.

Zewn, sey yew dar o. Ti ok bîdî dar û wahar vicî, dar pel kena a û bena zergewn. Dar, pey pela gûrena!..

Dûmahîka rûpelê 12-an

ez rêxistinekê, partiyakê gelekî rast dibînim. Lê îro, ji ber ku welatê me bindest e, rewş cuda ye. Dijmin ji bo ku me ji welatê me derxîne, çî jê tê dike. Pêwistî bi yekitiya me heye. Wezîfa hunermenda vê yekê bîne zîman. Ne ku hunermend partizaniyê bike. Gerek em menfaeta partiya xwe di ser a welatê xwe re negirin. Ezê herim şeva gelê xwe, stranê xwe jî bêjim û gava ez ji şevê vegeriyam, ezê herim civina xwe ya siyasî jî. Ev gelekî durust e. Lê di şevan de, ez stranan li ser partiya xwe bêjim, ev çewt e. Ma ew insanê ku têne şevê, hemû sempatizanên partiya min in? Na! Ji ber vê yekê, wê hinek diji min û diji partiya min rabin.

Gerek hunermend hunera xwe ne di riya partiya xwe de, divê di riya hemû gelê Kurdistanê de bixebitîne. Kurda tişt nemaya ku negotine. Dibêjin: "Gava mele rahêje şûşa araqê, gundiyan reben wê bi legana araqê vexun." Em dibêjin wezîfa hunermendan gelekî girîng, giran û

delal e. Gerek hunermend xêrê bixwazin. Gerek yekitiyê di navbera partiyan de bixwazin. Dubendî û birakujîyê mahkûm bikin.

BRADER: Kek Saîd û xuşka Şêrîn, we bi vê sohbeta delal, çarêzeke min anî bîra min:

"Ma qey bindestî para me ye lo
Ma jar û mestî halê me ye lo
Heval ne nas dost ne nas
Ma birakujî karê me ye lo
Na na na me wanî navêt..."

BRADER: Xuşka Şêrîn tu dixazî ji bo xwendevanên me tiştêkî bêjî?

ŞÊRÎN: Ez gelek silavên şoreşgerî pêşkêşî xwendevanên kovara Niştîmanê dikim. Em li ku derê dibin bila bibin, gerek em welatê xwe û gelê xwe jî bir nekin. Hebûn û serfiraziya wan, hebûn û serfiraziya me ye. Bila dilê me her ji bo welatê me bavêje. Gelek sipas...

BRADER: Kek Saîd, fermo!
SAÎDGABARÎ: Imam dibê Kurd Faris e

Ozal dibê Zaz bê kes e
Meyzên li xefkên teresa
Wan dibên me jî bikin tarumar
Destan ji hevdu bernedîn

Jahrê bi dijminê xwe din
Mistek ji axa xwe nedin
Diwar bi ser de binin xwar
Zaz jî kurê gelê min e
û cergê min e, dilê min e
Hêza dest û milê min e
Sed hezar car mirin ji bo koledar.

Îro, hinek kevneperest bi navê xwendevanên derketine û dibêjin ku Zaza ne Kurd in. Dijmin bi silêhê û bi kuştinê nikare bi me. Lê bi xefikê wanî dixwe me ji hevdu bi dûr xîne. Gerek haya meriv ji van xefikan hebîn.

Gelek silavên ji dil û can ji bo xwendevanên Niştîmanê û gelek spas ji bo vê sohbeta xweş û delal...

BRADER: Ez jî, li ser navê kovara Niştîmanê gelek spas dikim ji bo vê sohbeta we ya hêja û delal. Ji bo xebata we, serkeftin û rojên xweş dixwazim.

Birinci Sayfayın devamı

Körfez Savaşı sırasında Kürt Sorunun'da meydana gelen gelişmeler 22 Ekim'de yapılan Erken Genel Seçimler ardından yeni boyutlar kazanarak devam etti. Kendi başına seçimlere giremeyen HEP bazı partilerle ittifak arayışlarına girdi. SBP ve RP ile sürdürülen görüşmeler başarıya ulaşmadı. Ardından, aralarında SHP'den ihraç edilen eski milletvekilleri de dahil HEP adayları SHP'nin listesinden seçimlere girdiler. SHP-HEP ittifakıyla seçimlere giren HEP meclise 22 milletvekili sokmayı başardı. Kuşkusuz seçim sonuçları HEP açısından önemli bir başarıydı. Bugünkü koşullarda HEP'in ne kadar gerçek bir Kürt partisi olduğu elbette tartışma götürülen bir konudur. Ama seçim sonuçlarının Kürt ulusal hareketi açısından HEP olgusu dışındaki anlamı daha derindir ve bizim için asıl önemli olan da budur. Seçim sonuçları Kürdistan'da yaşanan milli, siyasi ve sosyolojik gelişime/değişime sürecini kavramak bakımından önemli bir göstergedir. Bu seçim Kürdistan'da yaşanan ulusal uyanış sürecini anlamak ve yoğunlaşan ulusal potansiyelin boyutlarını kavramak açısından bize önemli veriler sunuyor. Kürdistan'da milli, siyasi, iktisadi ve toplumsal alanda derinliğine ve genişliğine bir değişim süreci yaşanıyor ve Kürdistan'da yaşanan bu değişim bir çok alana yansıtıldığı gibi kendisini burjuva siyasal platformunda da gösteriyor. Bir kere şunu söyleyebiliriz: Sömürgeci Türk devletinin ve Onun sözde en yüksek karar organı olan TBMM'nin Kürdistan'daki geleceksel siyasal dayanakları zayıflamaya başlamıştır. Bugüne kadar burjuva siyasal platformunda sömürgeci burjuvazinin Kürdistan'daki geleneksel siyasal dayanaklarını ağırlıklı olarak işbirlikçi ağa, şeyh ve aşiret reisleri oluşturuyordu. Hatta Tek Parti döneminde Kürdistan'dan Türk parlamentosuna gidenler bu kesimlerden doğrudan atama yoluyla tesbit ediliyorlardı. Bugün Kürdistan'da burjuva siyasal platformunda da geçmiştten farklı bir siyasetçi tipi doğmaktadır. Son seçimlerde parlamentoya gidenlerin çoğu 70'li yıllarda Kürdistan'da anti-sömürgeci ulusal-demokratik mücadelede yer alan, veya en azından yakın ilişki içinde olan kişilerdir. Yıllarca üst üste TBMM'ne giren bir çok feodal unsur artık bu rolünü kolaylıkla oynayamıyor. Türkiye'de "Kürt ulusal kimliği" etrafında demokratik-legal düzeyde "milli bir siyaset platformu" oluşuyor. Son seçimler böyle bir platformun veri-

lerini de sunuyor.

Bu seçimlerin en önemli sonuçlarından biri de, Kürt tarihinde ilk kez bir Kürt kadınının, Leyla Zana'nın, parlamentoya girmesidir. Bu olay, bundan böyle Kürdistan kadınlarının siyasal mücadelesinde önemli bir örnek teşkil edecektir.

TBMM'de yapılan yemin töreni sırasında HEP (SHP) milletvekilleri Hatip Dicle ve Leyla Zana'nın tavrı Kürt Sorunu'nda sürmekte olan hareketli tartışmaları daha çok yoğunlaştırdı. Leyla Zana'nın başına bağladığı Kürt Ulusal Bayrağı'nı sembolize eden üç renkli (Kesk û Sor û Zer) baş örtüsü ve Hatip Dicle'nin ceketinin cebine aynı renklerden bir mendil ilâştirmesi sembolik bir davranıştı ve bu bile Türkiye'de kıyametnin koparılmasına yeten bir hareket oldu. Sözde demokratikleşme sürecine giren ve Kürt Realitesinin kabul edildiği Türkiye hala Ortaçağ mantığına dahi sığmayan yasakların hüküm sürdüğü bir ülkedir. Türkiye'de renk yasağı (kırmızı-sarı-yeşil renkleri Kürt bayrağının renkleri oldukları gerekçesiyle bir arada kullanılmaları yasaktır) bu yasaklardan biridir. Hatip Dicle'nin yemin töreninde: "Yemini Anayasal baskalar altında okumak zorunda kaldığı..." belirtmesi ve Leyla Zana'nın yeminden sonra Kürtçe: "Ez wê sondê ji bo biratiya gelê Kurd û Tirk dixwinim." (Ben bu yemini Kürt ve Türk halklarının kardeşliği için okudum.) demesi, Türk ırkçı-faşist çevrelerinin ayrıntı kabartan son damlalardan biri oldu. Demokrat ve hatta devrimci geçinen Kemâlist şöven aydınlar, basın-yayın organları ve bilcümle ırkçı, faşist ve de liberal çevreler topyekün bir saldırıya geçtiler. "Vatanın birliği ve bütünlüğü", "Devletin ve milletin bölünmez bütünlüğü", "Misak-ı Milli" çığlıkları hep bir ağızdan yükselmeye başladı. Leyla Zana, Hatip Dicle ve daha sonra Mahmut Arın'ın meclis kürsüsünden tartaklanarak indirilmeleriyle bu saldırılar en iğrenç noktaya vardırıldı.

elirtmek gerekir ki bu iki HEP milletvekilinin yemin töreninde söyledikleri aslında fazla bir şey değildir ve hele yoğunlaşan baskılara boyun eğerek ikinci gün "yemini usulüne uygun okumaları" hiçte tasvip edilecek bir tavır değildir. Olay bu boyutlara vardırıldıktan sonra bu iki milletvekilinin tavrı dokunulmazlıklarının kaldırılması ve meclisten azledilmeleri, hatta yargılanmaları pahasına, yemini tekrarlama mamaları yönünde olmalıydı. Böylesine bir tavır bu unsurların kişili-

klerini Kürt halkının nezdinde daha da onurlandırıcaktı ve Kürdistan ulusal-demokratik hareketinin siyasal geleceğine güç verecekti. Bu iki milletvekilinin sonradan tavır değiştirmesi, bir nevi tükürdüklerini yalamak oldu. Bu da Kürt yurtsever kamuoyunda hoş karşılanan bir durum değildir. Diğer yandan, eğer doğruysa HEP milletvekillerinin aldığı grup kararına diğer milletvekillerinin uymaması, daha kötü bir durumdur. Hatta sonradan HEP milletvekillerinden bazıları Hatip Dicle ile Leyla Zana'yı kamuoyu önünde eleştirmeye kadar gittiler. Bu durum HEP milletvekillerinin kendi aralarında ne kadar ortak bir tavır içinde olduğunu ve HEP'in ne derece bağımsız bir siyaset güdeceğini gösteren bir işaretir.

Aslında burada amacımız HEP'in bir değerlendirmesini yapmak değildir. Ancak, bir Kürt partisi misyonuna soyunan HEP'in hiç de böyle bir misyona layık bir parti olmadığını söylemeden geçemeyiz. HEP, hala devletin tayin ettiği sınırlar içinde siyaset yapan bir partidir ve devlet Onun "Misak-ı Milli" sınırlarına bağlı bir parti olarak "üniter devlet" yapısı içinde hareket etmesini istiyor. Bu sınırların aşıldığı yerde TC'nin "müsamahası" da bitecektir. Diğer yandan devletin HEP'ten beklediği asıl görev Kürt ulusal-demokratik hareketinin legalize edilmesi ve Kürt Sorunu'nda reformcu çözümlerin hayata geçirilmesinde misyonunu oynamasıdır. HEP'in SHP ile ittifaka girmesi ve koalisyon hükümetine destek çıkması devletin tasvip gören bir durumdur. SHP-HEP ittifakı devam ediyor ve gelişmeler HEP milletvekillerinin çoğunun SHP içinde kalmaktan memnun göründüğünü gösteriyor. Bu tavrıyla da HEP, Kemâlist devletçi CHP'nin mirasına sahip çıkan SHP'nin Kürdistan'daki bir ayağı olma rolünü kabullenmiş olacaktır.

DYP-SHP koalisyon hükümetinin kurulması ardından hükümetin başı Demirel ve Başbakan Erdal İnönü ile diğer görevlilerden oluşan devlet erkânı "Doğu Anadolu"ya bir sefer düzenledi. Başbakan Demirel gezinin ardından basına yaptığı açıklamada: "Kürt realitesini kabul ettiklerini!.." söylüyordu. Açıklamalarına şunu da ekliyordu: "Biz Orta Asya'dan gelirken Kürtlerle yolda buluşmadık." Kuşkusuz Başbakan Demirel bununla, zmnen de olsa Kürtlerin bu toprakların (Kürdistan'ın) gerçek sahipleri ol-

duğunu, Türklerin sonradan Orta Asya'dan gelerek bu toprakları işgal ettiğini dile getiriyordu. DYP-SHP koalisyon hükümetinin programında "Doğu Sorunu" olarak formüle edilen Kürt Sorunu iki yönlü olarak ele alınıyor. Programın esası Kürt ulusal hareketini terörist olarak ilan eden, "Misak-î Milli"yi ve "üniter Devlet" yapısını koruyan ve buna karşı gelişen Kürt ulusal hareketini şiddet yoluyla ezmeyi hedefleyen bir programdır. "Terörle Mücadele Kanunu" bunun için çıkarılmıştır ve bugün bazılarınca "ölü doğan bir kanun" olarak tanımlanan bu yasa, gelecekte Kürt yurtsever güçlerine karşı işletilecek bir yasadır. Gelecekteki uygulamaların hukuki zeminini şimdiden hazırlamıştır. Diğer taraftan programın Kürt realitesini kabul eden ve Kürtlere bazı hakların tanınmasını vaadeden yanı da vardır. Programın bu yanı da görmezlikten gelinemez. Cumhuriyet hükümetleri içinde ilk kez Kürt Sorunu bu düzeyde bir hükümetin programında yer alıyor. Programın Kürt Sorunu'na ilişkin maddeleri öz olarak şunlardır:

- 1) Resmi dil Türkçedir.
- 2) Ülkenin sınırları asla tartışılmaz.
- 3) Bayrak tektir.
- 4) Türkiye üniter bir devlettir.

Diğer yandan programda şu görüşlere yer veriliyor.

- * Kürt kimliği tanınacaktır.
- * Kimliği için hiç kimse horlanmayacak ve işkence görmeyecektir.
- * Kürtçe gazete, dergi, kitap, kaset ve plak basılabilecek ve dağıtılabilecektir. Ancak, şimdilik Kürtçe radyo imkanı yoktur.
- * Bölgede görevli üst kadrolar değiştirilecek ve yerlerine yenileri atanacaktır. Köy Korucuları Sistemi yeniden gözden geçirilecektir.
- * Bölgede belediyelere ağırlık verilecek. Belediyeler bölgede yerel parlamento gibi çalışacak.

Kürt Sorunu'na getirdiği sıkı çerçeveye rağmen DYP-SHP koalisyon hükümetinin programı Türkiye geneli açısından demokratikleşme süreci önündeki bazı engellerin kaldırılması yönünde sınırlı bazı vaadlerde bulunan bir programdır. Kürt Sorunu'nda ise "Kürt realitesinin" kabul edilmesi, dil ve kültür alanında daha önce ANAP hükümeti tarafından çizilen sınırlı biraz daha genişletilerek netleştirilmesinden öteye bir şey getirmiyor. Bunun bile pratikte ne kadar uygulanacağı ancak önümüzdeki dönemde belli

olacaktır. Açıkçası bu program "havuç-sopa" politikasını içeren bir programdır.

Bu konumuyla bile DYP-SHP koalisyon hükümeti ve bu hükümetin programı Türkiye'de olumlu bir gelişmedir ve daha ileri bazı gelişmelere yol açabilir. Türkiye ve Kürdistan devrimci-demokratik güçlerinin bu yeni durumda bazı haklardan yararlanmaları mümkündür. Kürt kimliğinin tanınması ve dil-kültür alanında bazı hakların vaadedilmesi, bu alanda Kürt yurtseverlerine yeni fırsatlar yaratıyor.

Ancak, bir noktanın altını özellikle çizmek gerekiyor: Kürt sorunu siyasal bir sorundur ve çözümü de siyasal bir çözümdür. Bu da Kürt ulusunun Kendi Kaderini Kendisinin Tayin Etmesidir. Bunun yolu Kürt ulusunun bağımsız ulusal devletine kavuşmasıdır. Bu amaca gidecek olan yol bizzatıhi Kürt halkının kendi ulusal kurtuluş mücadelesidir. Kürt kimliğinin tanınması ve kültürel bazı hakların vadedilmesi yine Kürt halkının kendi mücadelesinin bir ürünüdür. Devlet atmak zorunda kaldığı ve kalacağı adımlarla aynı zamanda Kürt ulusal hareketini "Misak-î Milli" ve "üniter Devlet" sınırları içinde tutarak legalize etmek, radikal Kürt ulusal hareketinin önünü almak ve ulusal saflarda reformculuğu teşvik etmek istiyor. Nitekim bir süredir böyle bir ortamı kollamakta olan legalist-reformist bazı çevreler, bu fırsatlardan yararlanmak için, çabalarını hızlandırmış bulunuyorlar. Yaşadığımız süreçte Kürt ulusal hareketini bekleyen tehlikelerden biri de budur.

Kuşkusuz Kürt ulusal hareketi demokratik, legal ve yarı-legal alanda olanaklı ve doğru olan her araçtan yararlanmalıdır. Bu alanda ortaya çıkan ve çıkacak olan tüm fırsatlardan yararlanarak demokratik mücadele kanallarını zorlamalıdır. Ancak, bunun sınırını yine kendisi tayin etmelidir. Bugünkü Türkiye koşullarında Kürt ulusal hareketi için silahlı mücadele hakkı, meşru ve gerekli olan bir yoldur ve aynı zamanda demokratik mücadelenin de kanallarını açan faktörlerden biridir. Önemli olan ve başarılması gereken tüm mücadele biçimlerini devrimci bir ustalıkla bir arada ve uyum içinde yürütebilmektir. Kürt ulusal hareketinin geçmişten beri başarması gereken görevlerden biri de budur.

Şu da asla unutulmamalıdır: TC devletinin Kürt Sorunu'nda attığı ve

atacağı adımlar, Kürt ulusunu düşündüğü için değil, mecbur olduğu içindir. Kürt Sorunu'nun çözümü ne TC Parlamentosunda aranmalıdır, ne de sömürgeci iktidarların vaadlerinde. Türk devleti "ülkenin ve milletin bölünmez bütünlüğü"ne yönelen Kürt ulusal hareketini şiddetle ezmeyi önüne koymuştur. Genel Kurmay Başkanı Doğan Güreş ile Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın son açıklamaları TC'nin Kürt halkına karşı yeni bir saldırıya girişeceğinin tehditleriyle doludur. Gelişmeler Türk Ordusu'nun, önümüzdeki aylarda Kürdistan'da geniş çaplı yeni bir saldırıya girişeceğinin hazırlığı içinde olduğunu gösteriyor. Böyle bir saldırı için gerekçe ve kamuoyu oluşturulmak isteniyor.

Diğer yandan sivil faşist hareketin Türkiye'deki Başbuğu Türkeş ise İstanbul'daki olaydan sonra "Türk halkını savaşa hazır olmaya çağırarak" Kürt halkına karşı devletle el ele yeni katliamların hazırlıklarına başlıyor. Bu açıkçası Kürtlere karşı bir savaş çağrısıdır. Daha şimdiden bu amaca yönelik gizli bazı örgütlerin kurulduğu ve Kont-Gerilla'nın karanlık eylemlerinin devam ettiği bir ortamda Türkiye'de resmi ve sivil faşist güçler tarafından iki halkın, Türk ve Kürt halkının birbirlerine kırdırılmasına yol açacak büyük bir tehlikenin zeminini yaratılmaya çalışılıyor. Türkiye'de bir "Türk-Kürt Çatışması" körükleyen bu çevrelere, yaşanan gelişmelere ve mevcut tehlikelere karşı tüm Kürdistan yurtsever güçlerinin duyarlı, sorumlu ve hazırlıklı olmaları gerekiyor. Bu tür provakasyonları boşa çıkarmak için her kesin bilinçli ve sorumlu davranması lazımdır. Bu konuda asıl görev ise Türkiye demokratik güçlerine düşüyor ve bu tehlikeli gidişe karşı en çok onların duyarlı ve sorumlu davranması lazımdır.

REDAKSİYON

DEĞİŞEN DÜNYADA KÜRT HAREKETİ DE DEĞİŞİYOR

Nedim CİHAT

Kürt hareketi yeni bir süreçten geçiyor. Bu yeni sürecin belirgin özelliği arayış, değişim ve saflaşmadır. Değişim süreci karışık ve çok boyutludur. Bunu şu veya bu ölçüde ideoloji, politika, örgütlenme, ittifaklar, mücadele biçimi ve araçları gibi alanlarda izlemek mümkündür. Değişim süreci aynı zamanda kendi içinde bir hesaplaşma sürecidir, bu süreçte Kürt hareketi hem kendisiyle hesaplaşıyor, hem dünya ile hesaplaşıyor. Değişim süreci sadece Kuzey Kürdistan'la sınırlı da değildir; Irak, İran, Suriye'deki Kürt hareketleri de yeni bir süreci yaşıyor.

Bu değişim sürecinin uzun veya kısa bir dönem alması esas olarak iç dinamiklerin güçlülüğüne ve sürecin kendi gerçekliklerine denk düşen bir yol bulmasına bağlıdır. Ve bununla birlikte değişim sürecinin yerine somut olarak neyin konulması gerektiği konusunda netliğin sağlanmasına bağlıdır. Bu değişim sürecinde yeni arayışlar içinde olan Kürt hareketi yeni perspektifler yaratacağı, yenilenmeyi ve yeniden yapılanmayı getirecektir. Belirtmek gerekir ki Kuzey Kürdistan bu arayış ve değişim sürecini en fazla yaşayacak olan parçadır.

Kürt hareketi değişim ve yenilenmenin neresindedir? Süreç uzun bir süreyi alacağına benziyor. Sürecin bu aşamasında bir netleşmeden söz etmek hala mümkün değildir, ancak bu konuda sınırlı da olsa veriler var ve ideolojik-politik-örgütsel konularda nasıl bir yapılanma ortaya çıkacak, bunun birikimleri oluşuyor.

Günümüzde ulusal ve toplumsal hiç bir sorun uluslararası boyutlarından soyutlanamaz, sadece ilişki düzeyi ve etkilenme derecesi farklı oluyor. Dünyanın küçüldüğü, ilişki ve çelişkilerin daha çok karmaşılaştığı mevcut uluslararası koşullarda Kürdistan ve Kürt sorunu aslında ulusal bir sorun olduğu kadar, aynı zamanda bölgesel ve hatta uluslararası bir sorundur. Kürt sorunu son yıllarda uluslararası durumdan etkilendiği gibi, uluslararası durumu kendi çapında etkilemiştir de. Dolayısıyla Kürt hareketinin yaşadığı değişim sürecini doğuran ve yönlendiren hem iç koşullardır hem dış koşullardır, bunların birlikteliğidir. Bu nedenle iç ve dış koşulları birlikte ve karşılıklı ilişki ve çelişkileri içinde ele almak gerekiyor.

1980'li yılların sonundan başla-

rak dünya hızlı bir değişim sürecine girdi. İkinci Dünya savaşı ardından, hatta 1917 Ekim Devrimi'nden sonra oluşan dengeler 1990'ların başında yerle bir oldu. İki kampa ayrılan dünyada ideolojik, politik, ekonomik ve askeri kutuplaşma uzun süreli savaş yılları boyunca dünyanın gidişatını belirleyen eksen oluşturuyordu. Bu kampaşma ve rekabetin bir ucunda ABD diğer ucunda SSCB yer alıyordu. Kapitalizm ile "sosyalizm" arasındaki savaş, daha doğru bir tanımlama ile ABD ile SSCB arasındaki rekabet, diğer halkları ve devletleri de konumsal olarak etkiliyordu.

Bugün artık bu süreç noktalanmıştır. Şu anda uluslararası güçler dengesinde bir boşluk yaşanıyor ve dünya yeni dengeler arayışındadır. Kuşkusuz kapitalist-emperyalist sistemin özü değişmemiştir, konumundan da bir şey kaybetmiş değildir, tek taraflı olarak süreci noktlayan Reel Sosyalizm kampındaki çöküştür. Reel Sosyalizmin çöküşü global anlamda kapitalist-emperyalist sistemin kâr hanesine yazılmıştır. Emperyalist sistemin kendini güven içinde görenek alacağı yeni konum geçici bir dönem için de olsa dünyanın geleceğini yeniden biçimlendirecek ve yeni dengelerin oluşumunu doğuracaktır. Örneğin kendini dünyanın tek ve mutlak egemen gücü olarak görmeye başlayan ABD'nin "Uluslararası Yeni Düzen" politikası özünde dünya düzleminde yeni bir paylaşım politikasıdır.

Reel Sosyalizmin çöküşü elbette bir bilim olan sosyalizmin iflasi olarak görülmemelidir. Ama bilimsel olarak bu böyle olsa bile, başını SSCB'nin çektiği "Reel Sosyalist" dünyanın çöküşü, kendisiyle birlikte dünya devrimci hareketini de derin bir şekilde etkilemiştir. Bu anlamda çöken sadece "Reel Sosyalizm" değildir, kaderini buraya bağlayan parti ve örgütler de çökmüştür. Aynı zamanda sosyalizm dünya çapında büyük bir prestij kaybına uğramıştır. Dünya devrimci hareketi derin bir huzursuzluk içinde. Şimdi dünyada sağ rüzgarlar esmektedir ve bunun daha uzun bir zaman alacağı muhakkaktır. Yaşanılan süreçte dünyada en yaygın ve en dinamik devrimci odak ulusal kurtuluş hareketleridir. Yaşanan gelişmelerden doğası gereği en fazla etkilenen de yine ulusal kurtuluş hare-

ketleridir.

Açıktır ki SSCB ve diğer "sosyalist" ülkelerin durumu ve dünyadaki muazzam değişiklikler Kürt hareketini de doğrudan ve hem de derinden etkilemiştir, etkileyecektir. Kürt halkı sömürgecilğe ve emperyalizme karşı mücadelesinde subjektif düzeyde de olsa genel planda tercihini sosyalizmden yana koymuştu. Kürt politik örgütleri ya SBKP, ÇKP, AEP yanlısı bir politika veya "bağımsız bir politika" izliyorlardı; ama genel olarak sosyalizmi benimsemişlerdi. Çağımız "sosyalizmden kapitalizme geçiş çağıdır", veya "çağımız proleter devrimler ve ulusal kurtuluş hareketleri çağıdır" belirlemesi yapan Kürt örgütleri farklı yorumlarıyla birlikte dünya devrimci hareketinin üçlü bileşeni olarak "sosyalist ülkeler, kapitalist ülkeler işçi sınıfı hareketi ve ulusal kurtuluş hareketleri"ni görüyordu. Kürdistan devrimi dünya devrimci hareketinin bir parçasıydı ve enter-nasyonalizm temel ilkelere biriydi. Tercihini sosyalizmden yana yapan Kürt örgütleri için geçen dönemde bunlar temel ilkelereydi.

Bugün ve daha uzun bir zaman için pratikte bu ilkelere hareket etmek olanaklı değildir.

Kürt hareketleri yaşanan gelişmelerden samsıdığından da çok etkilenmişlerdir. İdeolojik-politik çizgisini SBKP'ye göre biçimlendiren ve Kürt halkının mücadelesinde SSCB'nin desteğini zorunlu gören "Sovyetçi" örgütler bu gelişmelerden özellikle etkilenmişlerdir. Bu örgütler 1980'li yılların ortalarına kadar "SSCB'yi" savunmayı temel görevleri arasında sayıyordu. Şimdi Kürt hareketi genel olarak ideolojik bir arayış, savrulma ve sağa kayma içindedir; fakat Kürt hareketi içinde geçmişte Sovyetçi politika izleyen örgütlerde veya bu örgütlerden gelen kadrolar arasında bugün ideolojik çöküş ve savrulma daha çok belirgindir. Kürt hareketi saflarında genel olarak kaba bir pragmatizmin gelişmekte olduğunu söylemek mümkündür.

Kuşkusuz Kürt hareketi bu gelişmelerden sadece olumsuz yönden etkilenmiyor. SSCB ve "sosyalist" ülkelerin akıbeti ve dünyada yaşanan diğer gelişmeler Kürt hareketini hem olumlu yönden hem olumsuz yönden etkilemiştir. Olumsuz etkilenme yukarıda belirttiğimiz gibi ideolojik düzeyde aşınma, sağa kay-

ma, kimi çevrelerde bilim olarak sosyalizme duyulan kuşku, umutsuzluğun ve güvensizliğin yayılması ve pragmatizm biçimindedir. Bunun sonucu olarak ulusal dar görüşlülük gelişmekte, her şeyi salt Kürdistan penceresinden görmek tavrı oluşmaktadır. Gerçekte 74 yıllık sosyalizm deneyinin yarattığı ve insanlığa mal ettiği ve bugün de savunulması gereken vazgeçilmez değerler vardır ve bu değerlerin savunulması gerekiyor.

Olumlu etkilenme ise gerçekçilik, öze dönüş ve bağımsızlıkçı tavrın gelişmesi yönündedir. 1980'li yılların ortalarına kadar Kürt hareketi sorunlara daha çok teorik ve soyut bir düzeyde bakıyordu. Bir çok çevrede teorik düzeyde Kürdistan devriminin sorunlarından çok evrensel sorunlara ağırlık veriliyordu. Bunda Türk solundan taşınan geleneğin de büyük etkisi vardı. Enternasyonalizmin özü kendi ülkesinde devrim yapmaktır, sömürge bir ülkede iyi bir yurtsever olunmadan enternasyonalizme varılmaz; doğru olan yurtseverlikle enternasyonalizmi birleştirebilmektir. Enternasyonalizm ancak özgür ve eşit koşullar üzerinde kurulabilir. Kürdistan gibi sömürge bir ülkede önemli olan yurtseverliği en derin biçimde yaşayabilmektir, halkın ulusal kimliğinin bile tanınmadığı böyle bir ülkede ulusal kurtuluş hareketi yurtseverliğini yaşamadan enternasyonalizmi de yaşayamaz. Oysa bu ilke özüne uygun kavranılmamıştı, yurtseverliğimizi yaşamadan enternasyonalist olmaya çalışıyorduk. Bir de uluslararası merkezlerin Kürdistan devrimci hareketi üzerindeki etkisi vardı, 1970'li yıllarda kurulan bazı Kürt politik örgütleri bu merkezlerin ideolojik uzantıları olarak kurulmuştu. Kürt hareketinin bölünmüşlüğü'nün temelinde temel faktörlerden biri olarak uluslararası devrimci hareketin bölünmüşlüğü yatıyordu. SBKP, ÇKP ve AEP çizgilerinin uzantısı Kürt hareketleri bu merkezlerin söylediklerini kendilerine kılavuz edinmişti. Bu dönemde çıkan yayın organlarına bir göz atıldığında yazılanlara çoğu ya Çin'in, ya SSCB'nin ya da Arnavutluk'un propogandasından öteye bir şey değildir. Bu yayınlarda Kürdistan üzerine yazılanlar daha azdır. Çoğu zaman bazı çevreler için Çin'de, SSCB'de, Arnavutluk'da, Vietnam'da, Filistin'de, Angola'da, Nikaragaua'da vb. olanlar Kürdistan'ın İran, Irak ve Suriye işgalindeki parçalarında olanlardan daha çok önemliydi. Kürt hareketi soyut bir enternasyonalizm saplantısı içindeydi. Diğer yandan Türk Solu'nun "milliyetçilik" suçlamasının da etkisi altında siyasi hareketlerde

genel olarak bir "solculuk" ve soyut bir enternasyonalistlik eğemen olmuştu. Kürt örgütleri milliyetçi olmayı red ederken aslında farkına varmadan kendi gerçekliklerinden de uzaklaşıyorlardı. Bazı durumlarda enternasyonalist görünme ulusal gerçekliklerden ve ulusal görevlerden kaçınmanın bir perdesi olmuştu. Diğer yandan Türk Solu ile "sömürgecilik", "bağımsız örgütlenme", "mücadele-ittifak" gibi konularda girilen teorik tartışmalar yaratıcı bir sonuç doğurduğu kadar, Kürdistan devriminin temel sorunlarında entelektüel bir birikimin yaratılmasına harcanacak zamanın önemli bir kısmını alıyordu.

Bugün bu durum önemli ölçüde aşılmıştır. Kürt tarihi, Kürdistan'ın içinde bulunduğu durum, birlik/ittifak sorunları ve Kürdistan'da yaşanan gelişmeler daha yoğun tartışılmaktadır. Son yıllarda içerde ve dışarda Kürt tarihine ve Kürt ulusal hareketlerinin kaynağına yönelme yönünde önemli gelişmeler yaşanıyor. Siyasi düzeyde "Kürdistan" olma, "bağımsız ve kişilikli bir politikaya" yönelme, dört parçadaki örgütler arasında yakınlaşma ve işbirliği eğilimlerinin artması, uluslararası durumu daha gerçekçi bir gözle değerlendirme vb. önemli bir gelişmedir. Son yılların olayları dört parçadan Kürt yurtsever örgütlerini birbirlerine yakınlaştırmış, Kürt halkı içinde genel olarak "Kürtler ve Kürdistan" bilincini geliştirmiş ve sorunun "tek ulus ve tek ülke" düzeyinde ele alınması yönünde güçlü eğilimler doğurmuştur. Kürtlerde, ülke düzeyinde bir ulus gibi davranmanın gerekliliği bilinci gelişmektedir. Kürt siyasi ve aydın kadrolarında ağır da olsa genel olarak bir olgunlaşma ve gerçekçilik eğilimi yaşanmaktadır. Bütün bu konularda SSCB ve Doğu Avrupa ülkelerindeki gelişmelerin, dünyada ve bölgedeki son olayların önemli etkisi vardır.

Kürt hareketinin yaşadığı değişim ve arayış sürecinin ikinci nedeni ve kaynağı içsel gelişmelerdir. Bu süreç esas olarak 12 Eylül 1980 askeri-faşist darbesiyle başlamıştır. Aradan geçen 12 yıllık dönem Kürt hareketi açısından olağanüstü bir dönem olarak görülmelidir.

Kürt politik örgütleri 12 Eylül ile girilen yeni döneme cevap veremediler. Ağır bir yenilgi yaşandı ama, bu yenilgiyi salt askeri cuntanın saldırılarına bağlamak doğru değildir. Böyle bir şey kendi gerçekliğimizden kaçmak olur. Kürt hareketi yenilginin nedenlerini kendi içinde taşıyordu ve bu nedenler aslında yapısalı, faşist cuntanın saldırıları ve yeni dönemin zorlukları yenilgiyi hızlandıran faktörlerdi. Zira Kürt

örgütleri ciddi bir direnme göstermeden bu sürece girdiler. Geçmişin yapısal zaafıyla yeni döneme giren örgütlerde sorunlar kendini daha açık bir şekilde ortaya koymaya başladı. Geçen dönemden kalma ideolojik, politik, örgütsel sorunları aşma ve yeni dönemin dayattığı görevleri üstlenme yönünde sonuç verici bir başarı sağlanamadı. Cunta yönetiminin ilk bir kaç yılında bu şans vardı, varolan ulusal-demokratik güçlerin birliğine dayanan doğru ve kararlı bir önderlikle önemli adımlar atılabiliyordu, en azından yaşanan bugünkü durumdan farklı bir sonuç elde etmenin olanağı vardı. Tarihi ve siyasi olaylarda şartlı varsayımlarla hareket etmek doğru değildir, ancak dünya ve bölge konjoktürü de hesaba katıldığında bu anlamda 12 Eylül 1980 ile gelen ortamda Kuzey Kürdistan'da tarihi bir fırsatın kaçırıldığı söylenebilir.

Kürt örgütleri 12 Eylül ile girilen dönemde bir bölünme, ayrılma ve çözülme sürecine girdiler. Bugüne kadar her örgüt bir kaç bölünmeyi yaşamıştır, siyasi hareketler örgütsel düzeyde marjinalleşmişlerdir. İleri kadroların ülkeden kopuşu hızlandıkça iç çatışmalarda artan oranda yoğunlaşmıştır. Kürt örgütlerindeki bölünme ve ayrılmaların esasta ideolojik temele dayandığını söylemek zordur, bölünme ve ayrılmalar çıkmaz ve çözümsüzlük içine giren küçük burjuva kökenli kadroların sorumlulukları birbirlerine yükleyerek kendi aralarındaki dalışmalarının bir sonucudur. Bu, aynı zamanda tasfiyecilikle içiçe gelişen bir süreçtir.

Kürt örgütlerindeki bölünme ve ayrılma salt örgütsel bir kopuş ile sınırlı da değildir. Yönetici kadroların ve çok sayıda ileri kadronun ülkeden ayrılması hareketin bünyesinde derin bir kopmayı getirmiştir. Coğrafik alandan, gerçek mücadele sahasından, fiili olarak Kürt toplumundan bir kopuş söz konusudur. Bugün bunun getirdiği bir yurtiçi ve yurtdışı (ülke ve Avrupa) ikilemi vardır ve Kürt hareketinin geneli açısından hala sonuca bağlanamayan bir sorundur bu. Ülke içinde kalan kadrolar uzun yıllar ülke dışına çıkmış olan kadroları beklediler, pratik adımlar atma yönünde cesur davranamadılar, ülke dışındakiler de içerdekilerin iradesini bir nevi ipotek altına aldılar. Bu olgu bile geçen dönem içinde hareket içinde başlıbaşına bir handikap neden olmuştur. Sonuca bağlanamayan tartışmaların önemli konularından birini de bu oluşturuyor. Yeniden örgütlenme çabalarına rağmen örgütsel dağınıklık devam ediyor. Bazı örgütlerde temsil durumu ve ortak

irade tartışması bile aşılabilmiş değildir. Kürdistan'da siyasal alanda yaşanan bir paradoks vardır ve bu paradoksun bir yanını kısaca özetlediğimiz bu durum oluşturuyor.

Diğer yandan Kürdistan'da halkın ulusal muhalefeti sürekli bir yükseliş içindedir. Kürt toplumu hızlı bir ulusal ve toplumsal bilinçlenme içindedir. Ulusal hareket yer yer kitlesel boyutlar kazanarak yükseliyor. Son bir kaç yılın gelişmeleri Kürt halkının tarih ve toplum bilincini hızla geliştiren gelişmelerdir. Bunun temelinde yatan faktörlerden biri elbette PKK eylemleridir ama, gelişmeyi salt bununla açıklamak yeterli değildir ve bizi sağlıklı sonuçlara götürmez. PKK olgusu sürecin farklı boyutlarından birini oluşturuyor ve kendi orijinalitesi içinde değerlendirilmesi gereken bir olgudur. Bugün Kürdistan'da yaşanan ulusal uyanış ve halkın sömürgecilğe karşı gelişen muhalefeti geçmişin birikimleri temelinde iç ve dış bir çok faktörün ortak sonucudur. Kürdistan ulusal-demokratik örgütlerinin 1965-1980 döneminde yaptıkları çalışmalar, bu dönemde yaratılan birikim, 1980'li yılları hazırlayan esas faktördür. Gelişkin bir siyasal yönlendirmeden yoksun da olsa 1980'li yıllarda toplumun her kesiminden ve siyasi örgütlerden insanların içerde ve dışardaki mücadeleleri süreci etkileyen temel nedenlerden biridir. Diğer yandan sömürgeci, askeri-faşist diktatörlüğün Kürdistan'daki kanlı uygulamaları halkımızın bilinçli karşı tepkisiyle karşılaşmıştır. 12 Eylül ile başlayan bu yeni dönemde askeri-faşist diktatörlük TC'nin geleneksel Kürdistan politikasını daha koyu bir şiddetin belirlediği yeni bir tonla uygulamaya koydu. Bu süreçte inkâr, asimilasyon, ulusal kimliğinden utandırma, yasak, baskı ve zulüm yoluyla Kürt bilinci yok edilmek; Kürt ulus gerçeği ortadan kaldırılmak ve sorunun bu şekilde kökten çözülmesi istendi. Bütün bunlara karşı Kürt halkı milli ve tarihi kimliğine daha sıkı sarılarak cevap vermiştir, bir ulus olarak var olmanın ve kendini dayatmanın çağrısıyla ortaya çıkmıştır. Unutmamak lazımdır ki son yıllarda Kürdistan, Türkiye, Ortadoğu ve dünyada çok önemli gelişmeler yaşanmaktadır ve Kürt halkı çevresinde gelişen olayların yoğun etkisi altındadır. Kürdistan'ın üç parçasında Güney, Doğu ve Kuzey Kürdistan'da çeşitli düzeylerde silahlı mücadele yaşanmaktadır. Güney Kürdistan'da 1988'den bu yana gelişen olaylar, Körfez Savaşı'nın yol açtığı gelişmeler ve Kürt sorununun uluslararası alanda bugüne kadar görülmemiş düzeyde dünya kamuoyuna mal ol-

ması Kuzey parçasını da derinden etkilemiştir.

Yaşanan bu sürece karşı PKK dahil, Kürt hareketleri Kuzey Kürdistan'da yaşanan gelişmelerin gerisinde kalıyor ve bu konularıyla hiç bir hareket tek başına süreci omuzlayabileceği durumda değildir. Paradoksun diğer yanı budur ve yaşanan süreçte Kürdistan devrimci hareketinin aşması gereken açmaz da burada yatıyor.

Böyle bir paradoksal süreçte Kürt hareketi hem kendisiyle hem çevresinde gelişen olaylarla bir tartışma ve hesaplaşma içindedir, yeni bir arayış içindedir. Bu tartışma, hesaplaşma ve arayış dün, bugün ve geleceği kapsayan bir düzeydedir. Dün yapılanlar bugün yazılı düzeyde olmazsa bile (eskinin yöneticileri bunu yapmıyor) sözlü düzeyde kadrolar arasında yoğun bir biçimde tartışılıyor ve geçmiş yargılanıyor. Dün savunulan bir çok ideolojik tez bugün savunulamaz durumdadır, dün bazı örgütlere varlık kazandıran koşullar bugün ortadan kalkmıştır, dün dokunulmaz bilinen bazı şeyler bugün tartışma gündemine gelmiştir.

Burada şunu hemen belirtelim ki geçmişte savunulan bazı ideolojik tezlerin yeri hala doldurulabilmiş değildir. İdeolojik boşluk ve dolayısıyla ideolojik arayış devam etmektedir. Dünya devrimci hareketinin içinde bulunduğu kaos ve bunalım sürdükçe bunun aşılması da kolay olmayacaktır. Ama tartışma ve arayış salt bu konularla sınırlı da değildir. Değişen dünya koşullarında Kürt hareketinin yeri nedir? Dünyada hızlı değişimler yaşandıkça bu soruya kalıcı ve net bir cevap vermek de zordur. Ama bu mutlaka cevaplandırılması gereken ivedi sorunlardan biridir. Kürdistan devriminin çıkarlarını gözetmek, bağımsızlık ve kişilikli bir politika benimsemek yetmiyor. Hayat canlıdır ve dünya hızla değişiyor, değişen koşullara göre sürekli yeni politikaların üretilmesi lazımdır.

Şüphesiz daha başka sorunlar da vardır. Örgütlenme modeli ve yeniden örgütlenme, mücadele anlayışı, genel olarak demokrasi ve ülkemiz koşullarına uygun demokrasi anlayışı, çeşitli düzeylerde birlik/itifaqlar sorunu vb. Mücadele biçimleri, özel olarak silahlı mücadele konusunda, doğruları ve yanlışlarıyla birlikte PKK deneyi, yararlanılması gereken bir deneydir vı geniş bir birikim yaratmıştır, bu konuda tartışmaların boyutlarını genişlettiği gibi, tartışmaların Kürdistan somutunda yürütülmesine yaşayan bir deney sunmuştur. Diğer yandan Türkiye'deki son gelişmeler, "Kürt realitesinin tanınması" yönündeki

adımlar legal düzeyde bazı adımların atılması için demokratik kanalların zorlanması olanaklarını doğurmuştur.

Yukarda belirlenen konularda bir zihin bulanıklığı içinde yürütülen tartışmaların ve yeni arayışların beraberinde yeni saflaşma ve yeni yapılanmalar getireceği muhakkaktır. Kürt toplumu artık 10 yıl önceki toplum değildir, dünya da eski dünya değildir. Kürt hareketi de 10 yıl önceki yapıda olamaz. Değişim, saflaşma ve yeniden yapılanma kaçınılmazdır. Geçen bu süre zarfında Kuzey Kürdistan'da ulusal hareketin sınıfsal ve toplumsal temelleri genişlemiştir, 1980 öncesinin gençlik gövdeli öğrenci-aydın hareketi bugün yeni bir aşamaya girmiştir. Gelen aşamada hareket geniş toplumsal kesimlere yayılan ve her toplumsal kesimden insanların içinde yer aldığı kitlesel ulusal bir harekete doğru gelişmektedir. Bu başlı başına önemli bir olgudur. Bu anlamda değişim, saflaşma ve yeniden yapılanmanın bir de sınıfsal-toplumsal cephesi vardır. 12 Eylül'den bugüne Kürdistan'da ekonomik ve sosyal planda hızlı bir değişim yaşanmıştır, sınıfsal ve toplumsal farklılaşma derin boyutlar kazanmıştır. Bu anlamda da Kürdistan artık eski Kürdistan değildir. Ekonomik ve toplumsal değişim siyasal ve kültürel alanda yeni olgular doğurmuştur. Kürt toplumunda ulusal mücadele içinde bugün yeni bazı siyasal güçler de yerini almaya başlamıştır. İslamcı güçler bunlardan biridir. Diğer bir önemli olgu da bir Kürt milli burjuva siyasi aksiyonunun oluşmakta olduğudur. Dün ulusal harekete karşı mesafeli bir tavır içinde olan bazı kesimler bugün siyaset sahnesine çıkma çabasındadır. Bunlar Kürdistan'da ve Türkiye'nin büyük kentlerinde geniş bir kesimi oluşturuyor. Son yıllarda bu kesim legal düzeyde siyasal bir konum kazanma çabasındadır. Kürt ulusal hareketinde yaşanan değişim ve saflaşmanın bir boyutu da budur. Bu, beraberinde ivedilikle çözümlenmesi gereken yeni siyasal sorunlar getirmektedir.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz: Bu süreçte devrimci yurtsever çevrelerin duyarlı davranmaları gereken noktalar vardır. Yaşanan sürecin sağlıklı, yapıcı ve üretken bir yoldan aşılması biraz da devrimci çevrelerin sorumlu ve duyarlı davranmalarına bağlıdır.

Birincisi: Kesinlikle inkârcı ve geçmişçi küçümseyen bir yola girilmemelidir, dün ile bugün ve bugün ile gelecek arasında bir senteze varılması kaçınılmazdır. Bu da geçmişin birikim ve kadrolarının doğru değerlendirilmesine bağlıdır. 12

KÜRDİSTAN DEVRİMCİ HAREKETİNİN İÇİNDEN GEÇTİĞİ SÜREÇ VE BİRLİK SORUNU

B. WELATEVİN

Dün olduğu gibi bugün de Kuzey Kürdistan devrimcilerinin temel görevlerinden biri olan birlik sorunu hala çözüme ulaşmış değildir. Ulusal demokratik hareketin BİRLİK ve toparlanma sorunu tüm yakıcılığıyla siyasal gündemin baş köşesinde durmaktadır. Buna rağmen son yıllarda birlik kelimesi o kadar kullanıldı ki, bu kelimenin içerdiği çekicilik bile kamksanmak üzere. Dolayısıyla bundan böyle Kürdistan Ulusal Kurtuluş Hareketinde birleşik devrimci mücadelenin temel araçlarının yaratılmasında önemli ve de vazgeçilmez bir araç olmasından dolayı birlik tartışmalarının somut siyasal pratik içinde yapılması ve bunun için pratik içinde adımların atılması gerekli ve zorunludur.

Bir yenilgi ve dağılım dönemini geride bıraktık. Halkımızın yükselen ulusal kurtuluş talepleri her alanda değişik biçim ve düzeylerde kendisini açığa çıkarmaktadır. Halkımızın yeniden yükselen ulusal kurtuluş mücadelesi yeni döneme özgü olumlu nitelikler kazanarak gelişiyor. Sürecin olumluluk yanı sıra, uzun yıllardan beri ulusal talepler için suskun kalan köylülüğün yeniden ulusal kurtuluş mücadelesinin temel gücü olarak pratik mücadeleye hızla yönelerek kitlesel boyutlara varan tepkilerini ulusal bağımsızlıkçı bir çizgide açığa çıkarması, devrimci aydın bağlaşıklığıyla uyum içinde birleşmeye yönelmesidir. Ancak belirtmek gerekir ki, bu kitlesel eylemler ciddi bir politik önderlikten yoksundur ve bu nedenle hem yöresel kalmakta hem de sağlam bir önderliğe kavuşturulamıyor. İçinden geçtiğimiz süreçte ulusal hareketin temel zaafı bu noktada yatıyor. Diğer yandan sömürgeci egemen güçler içine düştükleri ekonomik ve siyasi bunalımı aşmaya çalışırken, TC'yi yeniden bir reorganizasyona tabi tutmaya çalışıyor ve bu arada Kürdistan ulusal hareketini sömürgeci devletin çizdiği sınırlar içinde tutabilmek için yeni bir "sistematiğe/arayışa" yönelmektedirler

Devrimciler olayları mekanik bir anlayışla ele almazlar ve siyasal görevleri de mekanik olarak algılamazlar. Ancak, süreçte görev ve sorunları önem ve aciliyetlerine göre ele alarak, sürecin gelişimi içinde

çözümü birbirine bağlı ve birbirini etkileyen sorunları bir tasnife tabi tutarak, pratik adımlarını buna göre atarlar. Ulusal ve toplumsal mücadelelerde her dönemin kendine özgü mücadele biçim ve araçları vardır. Amaç ile araçlar arasında uygunluk zorunludur. Bir bakıma devrimci mücadelede ustalık da burada yatıyor. Bu nedenle devrimciler farklı dönemlerde çaba ve enerjilerini öncelikli sorunların çözümüne yöneltirler, ulusal ve toplumsal mücadelenin buna uygun araçlarının yaratılmasına çalışırlar. Kuşkusuz bu şu anlama gelmemelidir: Sorunların sıralanmasında önce birini çözelim sonra diğeri gelir. Örneğin birlik sorunu bağlamında önce parti, sonra birlik/cephe; ya da önce birlik/cephe, sonra parti yaratılmı gibi... Bu şekilde sorulara yaklaşmak mekanik bir anlayış olur. Kürdistan ulusal kurtuluş hareketinin içinden geçtiği bu süreçte bu sorunlar birbirine bağlıdır ve iç içe geçmiştir. Temel görev olarak önümüze partinin yaratılmasını koyarken bile, aynı zamanda çabalarımızı birlik/cephe gibi mücadele araçlarının yaratılması için de yoğunlaştırmalıyız. Yaşadığımız süreçte bu tesbit varolan tek tek örgütler için de geçerlidir. Her örgüt bir yandan kendisini yeniden örgütlerken, diğer yandan süreç içinde ulusal-demokratik güçlerin değişik düzey ve biçimlerdeki birliklerinin yaratılmasına da çalışmalıdır. Bunlar birbirini tamamlayan görevlerdir. Ancak belirtmek gerekir ki güç ve eylembirliği/cephe tipi birliklerde, her örgütün öncelikle kendi içinde örgütlü olması/kendisini örgütlemesi gereklidir. Yoksa kendi içinde örgütlü olmayan veya kendisini örgütleyemeyen yapılar halkı ve başka güçleri örgütleyemezler. Güç ve eylembirliği/cephe türünden birlikler, ancak onu oluşturan siyasal güçlerin örgütlü katılımıyla ya da her hangi bir örgütün pratik mücadelesine denk düşen kitle ve pratik mücadele içindeki değişik siyasal kesimlerin kadrolarının gelişen direnme eğilimine paralel pratik mücadelenin dayattığı eylemlilikler ile gelişip gerçekleşir. Bir siyasal örgüt bu tür birliklere kendi grup varlığını sürdürdürebilmenin aracı olarak bakmalıdır.

Bağımsız siyasal bir hareketin ya-

ratılması sorunu temel alındığında bunun nasıl yaratılabileceği teorik olarak tartışılabilir. Her ülkenin somut koşulları yaratılacak olan mücadele araçlarına baz olarak alınır. Ülkemizin koşullarına uygun olmayan siyasal yapıların başarılı olması mümkün değildir. Bununla birlikte siyasal önderliklerin yaratılmasında çeşitli ülkelerde denenen klasik modellerin ortaya çıkardığı "örgütlenme, devlet ve yönetim" biçimlerinin çıkmazları, ortaya çıkan tarihi tıkanıklıklar, yapılan hatalar ve bunun sonucu olarak oluşan bürokratik diktatörlükler dikkatle değerlendirilmelidir. Devrimler sonrası ortaya çıkmış olan bu ucube devlet ve yönetim biçimlerinin sorumluluğu "kişilere" yüklenilip, gelişmeler böylesine basit bir biçimde açıklanamaz. Devrimciler eğer yeni ucubeler yaratmak istemiyorlarsa, şimdiden var olan ya da yaratacakları örgütlenmelerde yöneten ile yönetilen ilişkilerini azamiye indirgeyerek; bilfiil ezilenlerin, yönetilenlerin kendi kendilerini yönetecek bir perspektifle örgütlenme sorununa yaklaşmalıdırlar. Ülkemizin tarihi, siyasal ve toplumsal gerçekliği göz önünde bulundurulmadan; son yılların ortaya çıkardığı değişim ve yeni özellikler gözlenmeden; Kürdistan toplumunun içinde bulunduğu sınıfsal ayrışma ve toplumsal farklılaşma süreci sağlıklı bir şekilde tabii edilmeden; değişik sınıf ve katmanların ulusal ve sınıfsal "duygu, düşünce ve davranışları" göz önünde bulundurulmadan yaratılacak olan siyasal örgütlenmeler toplumda marjinal kalmaya mahkumdur.

Son yıllarda dogmatik kafa yapılarına sahip olan "reel sosyalist", "demokrat" ya da "sosyal demokrat" çevrelerin bir çok birlik önerisini gördük. Radikal küçük burjuvazinin "yarattım" dediği "birliğin" de fetişleştirilen bir şiddetle kendi insanlarını bile nasıl öğüttüğünü, bugün robot insan tipleriyle nasıl bir "birlik" yarattığını görüyor ve yaşıyoruz. Birlik konusunda son yıllarda hem sağ hem sol mantıklarla atılan adımlar, yaşanan deneyler bu konuda bize aydınlatıcı birer örnektir kanısındayım. Yaşanan kaos ve tıkanıklık sürecinde için kolayına kaçmadan siyasal devrimci bir çizgiyle nasıl bir birliği hedeflediğimizi, süreçte nasıl

sürecinde işin kolayına kaçmadan siyasal devrimci bir çizgiyle nasıl bir birliği hedeflediğimizi, süreçte nasıl bir birliğin oluşabileceği ve bunun perspektiflerini basitten karmaşığa doğru ele alarak tartışmak gerekiyor. Bu tartışma süreci, içinden geçtiğimiz dönemin pratik mücadelesine ivme kazandırdığı oranda kalıcı birlik tartışmasının önemi büyük olacaktır.

Birliğe giden yolun ilk adımı kendi ideolojik birliğimizden geçiyor. Peki bu ideolojik birlik nasıl sağlanabilir? İdeolojik birlikten ne anlıyoruz? Her konuda aynı biçimde düşünen, robotvari, memur tipli, emir bekleyen, dar kalıpcı ideolojik anlayış yerine; farklılıklarıyla gelişme ve toparlanmayı nitelikleştiren, araştırmacı, ulusal saflarda yer alan sınıf, katman ve insanlara "şiddet" uygulama yerine; içsel ayrılıkları devrimci bir yolla, şiddet unsuruna başvurmadan, devrimci-demokratik bir anlayışla çözmeyi yöntem edinen ve bilfiil emekçi halkımızın kendi kendini yönetmede söz ve karar sahibi olacağı, ezen-ezilen, yöneten-yönetilen, sömüren-sömürülen ilişkisinin süreçte yok olacağı bir devrimci anlayışa/perspektife sahip insanların birliğini savunan ve bu uğurda mücadeleciler bir geleneğin oluşmasını şekillendiren, düşünsel birleşiklik olarak kavranmalıdır. Diğer bir yanıla devrimci bir hareketle idrolojik birlik ancak pratik bir mücadele süreci içinden geçilerek sağlanabilir. Kadrolar arasında ideolojik birlik ve netlik Kürdistan'da giderek boyutlanan kitlesel ulusal muhalefetin örgütlenmesi ve pratik sıcak mücadelenin içinde sistemli, bilinçli ve örgütlü bir çalışmadan geçer. Halkın mücadelesi ile ortaya çıkmış olan basit örgüt biçimleri (intifada türü) işlenip, nitelikleştirilerek kalıcı örgütlenme araçlarına dönüştürmeye yönelmek kanımca uzun bir süreçte ete-kemiğe bürünmüş, halkın güven duyduğu, halkın kavramada zorluk çekemeyeceği nitelikli birlik araçlarına dönüşebilir. Halkın kendi mücadelesi içinde yarattığı basit örgüt ve mücadele biçimleri devrimci bir siyasetle geliştirilerek daha ileri ve devrimci birliklerin yaratılması için birer zemin olarak kullanılmalıdır. En iyi programlara da sahip olsa halkın içinde yer almadığı, halkın yabancı olduğu birlik ve örgüt biçimlerinin Kürdistan devrimine bir yararı olmaz. Son yıllardaki pragmatik birlik anlayışlarının ortaya çıkardığı "birliklerin" yalnızca bazı çevrelerin grupsal yapılarını ayakta tutmaya yarayan araçlar düzeyine indirildiği bugün her kesin malu-

mudur. Halkımızın içinde yaşadığı somut koşullara cevap veremeyen, sömürgeci rejime karşı gelişen ulusal hareketin birleşik siyasal önderliğine uygun olmayan bu tür birlikler, varolan birlik özlemlerini git-tikçe dumura uğratar.

Devrimci bir partinin yaratılması sorunu siyasal bir çizgi sorunudur. Bu da doğal olarak Kürdistan devriminin sorunlarına siyasal çözüm getirmeyi amaçlar. Bağımsızlığı ve özgürlüğü zorla elinden alınan, açık bir sömürgeci işgal altında yaşayan ulusumuzun bağımsızlık ve özgürlük talebinin nasıl bir yolla başarılabileceğini belirleyen, böyle bir devrimci mücadelenin hedeflerini programlayan ve bu hedeflere ulaşmak için gereksinime duyulan araçların niteliğini belirleyecek olan bir politikaya ihtiyaç vardır. Kitlelere doğru siyasal hedeflerin gösterilmesi yetmez. Kitlelerin ulusal ve toplumsal kurtuluş taleplerini programlı örgütsel bir mücadeleye dönüştüremeyen örgüt/parti kitleler içinde sağlam bir temel de oluşturamaz. Kitle hareketliliği içinde hem kendimizi hem de kitleleri eğiterek bilinçli bir mücadele çizgisiyle, kısacası politik bir önermeyle mümkündür. Kitleleri eğitmeyen, kitlelere hedef göstermeyen, teorik ve pratik çalışmasıyla kitlelere güven veremeyen ve kitlelerin nasıl bir mücadele vermesi gerektiğini açıklamayan bir yapının kitleler içinde yaşaması mümkün değildir.

Mücadele ancak belirli bir örgütlenmeyle mümkündür. Örgütlenme ise ancak belirli bir iş üzerinde olabilir. Örgütlenmeye duyulan ihtiyaç Kürdistan devrimine başarıya ulaştırmak içindir. Yoksa salt Kürdistan devriminin sorunlarını tartışmak, teori üretmek için örgütlenmeye ihtiyaç duyulmaz, duyulmamalıdır da.

Peki bu mücadeleyi kim örgütleyecek? İşte bu noktada farklı anlayışlar ve her örgütün kendi çizgisine denk düşen örgütlenme ve mücadele biçimi, kadro anlayışı ortaya çıkmaktadır. Kimlere "kadro" denilir? Kadrolar nerede ve nasıl yetiştiler? Kadrolar ulusal ve toplumsal çatışmanın devam ettiği her alanda (ideolojik, politik, ekonomik, demokratik) mücadele veren, mücadele içinde profesyonelleşen, Kürdistan zemininde mücadeleyi örgütleyen insanlardır. Elbette burada sözü edilen siyasal kadrolardır. Yoksa bilimsel teknik alanda çalışan akademik kadroların misyonları ve görev yerleri farklıdır. Devrimci bir örgüt/parti mücadele içinde

olandır. Devrimci bir örgüt/parti mücadele içinde yoğunlaşarak yetişen kadrolarla yaratılabilir. Böyle kadrolar ancak siyasal mücadeleyi tayin edici bir sonuca götürebilir, devrimci bir partinin program hedeflerini hayata geçirebilir. Bir siyasal düşüncenin etrafında birleşen insanların sayısına bakılarak (dayanılarak) devrimci bir parti oluşturulamaz. Böylesine mekanik bir anlayışla oluşturulacak olan bir parti bugün varolan birlik ve "PARTİLER-DEN" pek farklı olmayacaktır. Bu anlamda, ulusal kurtuluş hareketinin sıcak mücadele alanlarında uygulanış, pratik mücadelenin çeşitli alanlarında çelikleşen önder kadroların oluşturacağı siyasi bir organizasyon (örgüt/parti) ancak Kürdistan ulusal kurtuluşunu başarıya ulaştırabilir. Başarıları ise nasıl bir kitle çizgisi izlediklerine bağlıdır.

Kuşkusuz Kürdistan'da bugün de her hareket kendine göre şu veya bu biçimde de olsa belirli bir kadro birliğine sahiptir. 1980 öncesinin koşullarına göre şekillenen, o dönemin siyasal ve toplumsal ilişkilerine göre yetişen bu kadrolar içinden geçtiğimiz süreçte Kürdistan'daki gelişmeye ve ihtiyaca cevap verebilirler mi? Örneğin, 1980 öncesinde "ideolojik birliğimizi sağladık!.." diyen siyasal yapılar için bugün de aynı ideolojik birliktenlikten bahsedebilir miyiz? Dün ideolojik olarak etrafında birlik sağlanan temel bazı tezler bugün artık savunulamaz duruma gelmiştir. Dün bu tezleri savunan "Reel Sosyalist" kesimlerin bugün için ideolojik birliklerinden bahsedilebilir mi? Ayrıca nasıl bir birlik istiyoruz? Birliğin alanı ve çekim merkezi nerede olmalıdır? Bütün bu sorunlara cevap verilmesi gerekiyor. Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki çoğunlukla "göçmenleşmiş kadroların" toplamıyla yurtdışında oluşturulacak birlik veya yeni örgütler Kürdistan devriminin hangi sorunlarına gerçekten cevap verebilecektir!...Aradan geçen 12 yıllık süreden dersler çıkarmak istiyorsak subjektivizme düşmeden örgütlenme sorunuyla birlikte bugüne kadarki "birlik" deneylerini de yeniden acımasızca sorgulamamız gerekiyor. Ama yeniden örgütlenme ve birlik sorunlarını çözmeye çalışırken yüzümüzü geriye (1980 öncesine) değil de 1990'lı yılların dünya ve Kürdistan gerçekliğine dönerek hareket etmeliyiz artık. ***

REEL SOSYALİZM ÇÖKTÜ VE SSCB TARİHE KARIŞTI

RODİ AMUN

Tarihi Nesnellığı Anlamak.

Hindistan bağımsızlık mücadelesinin önderlerinden Nehru hapishane-neden kızı İndra Gandhi'ye yazdığı mektuplarından birinde şöyle diyor: "Tarih bazen fersahlarca adı-mı birden atar." Yaşanan süreçte tarih bir kez daha fersahlarca adı-mı birden atıyor. 1980'li yılların sonun-da ve 1990'lı yılların başında dünyada yaşanan gelişmeler bu türden gelişmelerdir. Doğu Bloku'nun çökü-şü tüm dünyayı etkilemiştir ve yol açtığı gelişme/değişme süreci devam ediyor. 1992'ye girdiğimiz bu günlerde günlük olarak dünyadaki gelişme ve değişimleri izlemek bile özel bir çabayı gerektiriyor.

Bu gelişmeler bir kez daha tarihi ve toplumsal gelişmenin nesnel yasalarına dönmemizi gerektiriyor. Çünkü bu gelişmeleri nesnel yasalardan kopuk ve iradî bir yaklaşımla izah etmek olanaklı değildir. Bilinen bilimsel bir ilke de olsa tekrarlamakta yarar vardır: Tarihi ve toplumsal gelişme düz bir çizgi izlemez; inişli-çukuşlu, ileri-geri süreçle-riyle zikzaklı bir yol izler. Bu süreç nesnel ve nesnel yasalara bağlı olarak gelişir. İnsan iradesinin buradaki rolü görecelidir ve daha ziyade devrimler ve karşı-devrimler gibi istisnaî dönemlerde rolünü oynar. Bu nedenle gelişmeleri iyi-kötü, olumlu-olumsuz, doğru-yanlış gibi izafi kavramlarla izah etmek doğru olmadığı gibi, böyle bir yöntemle dünyadaki gelişim ve değişimin nesnel temeline inmek de mümkün değildir.

SSCB Tarihe Karıştı

Kremlin Sarayı üzerinde dalgalanan "Orak-Çekiçli" Kızıl Bayrak indirilerek yerine Çarlık Rusyası'nın bayrağı çekilirken dünyada basın-yayın organları SSCB (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği) nin 74 yıllık bir aradan sonra tarihe karıştığını bildiriyordu.

Mikhail Gorbaçov'un iktidara gelmesi ardından sözde "sosyalizmin" kurtarılması amacıyla uygulamaya konulan "Glassnost ve Prestroyka" politikası ile başlayan süreç özünde SSCB ve Doğu Avrupa ülkelerinde "Reel Sosyalizm" in çözüme ve çöküş sürecini açığa çıkaran ve onu hızlandıran bir süreç oldu. 1989 sonlarından başlayarak

Doğu Avrupa ülkelerinde iktidarların domino taşı gibi ardarda düşmesi ile başlayan bu süreç en son olarak SSCB'nin de çöküşüyle noktalanmıştır. Hala her şey toz duman içinde seyrediyor, süreç karmakarışıktır.

Sosyalizmin Yeniden Yorumlanması.

Ekim devriminden bugüne gelen sürecin irdelenmesi, Reel Sosyalizmin çöküşü ve doğurduğu sonuçlar ve sosyalizmin geleceği elbette irdelenecektir. Sosyalizmin geleceği için bu gereklidir. Ancak bunun için durumun netleşmesi, nesnel verilerin toplanması gerekiyor. Yaşanan gelişmeleri kişilere bağlamak ve ortaya çıkan durumdan belli şahısları sorumlu tutmak doğru bir anlayış değildir ve böyle bir görüş tarihi-toplumsal gelişmeyi açıklamada yetersizdir. Bu süreçte sosyalizmin çağdaş koşullara göre yeniden yorumlanmaya ihtiyacı vardır. Sosyalizmin geleceği bir bakıma buna bağlıdır. Sosyalizm, ideolijiden ziyade, bir bilimdir ve böyle kavranmalıdır. Bilim ise deneysel bir olgudur. Sosyalizmin teoride ve pratikte gelişip olgunlaşması da kendi tarihi deneyselliği üzerinden olacaktır. Bu anlamda sosyalizmin 74 yıllık pratik uygulaması tarihi bir deney olarak algılanacak, bundan gelecek için tarihi bir birikim olarak yararlanılacaktır.

SSCB ve Reel Sosyalizmin çöküşü sosyalizmin çöküşü değildir ve öyle görülmemelidir. Dün SSCB ile sosyalizmi özdeş tutmayan sosyalistler için bu böyleydi, bugün de böyledir. Ancak, hala bazı sosyalist çevrelerin yaşanan gelişmelerden gerekli dersleri çıkardığı söylenemez. Geçmişte SSCB ile sosyalizmi özdeşleştirenlerle, bundan bir kaç ay öncesine kadar "Arnavutluk'u sosyalizmin dünyadaki tek kaleşi" olarak ilan edenlerin, bugün "Küba'yı dünyanın tek sosyalist ülkesi" olarak görenlerin düşünceleri arasında esasta bir fark yoktur. Arnavutluk ve Küba'da Reel Sosyalizmin değişik varyantlarıdır.

Şüphesiz bundan Küba'nın farklı bazı çizgilere sahip olduğunu görmediğimiz ve emperyalist kuşatmaya karşı bu ülkenin yanında yer almadığımız anlamı çıkarılmamalıdır.

Yeni Durum Ve Uluslar Sorunu.

Dağılan SSCB'den arta kalan sorunlar sadece bu sınırlar içinde kalan toplulukları ilgilendirmiyor, bundan tüm dünya etkilenmiş ve etkileniyor. Ekonomik, siyasi, nükleer silah tehdidini de içinde barındıran askeri vb. sorunlar kısa bir dönemde çözümlenebilir sorunlar değildir. Ancak bütün bu sorunlar içinde en güncel olanı ve daha şimdiden SSCB'yi oluşturan Cumhuriyetler, uluslar ve etnik azınlıklar arasında derin çatışmalara dönüştüğü, ulusal sorunlar, ulusal sınırlar ve ulusal çatışmalardır. Ulusal çatışmalar Ekim Devrimi öncesinden de tehlikeli bir duruma gelmiştir. Yeni oluşturulan Bağımsız Devletler Topluluğu'nun (BDT) yaşama şansı olmadığı gibi, bu sorunları da çözemez.

SSCB, dünyanın en büyük ve en hetrojen çok uluslu ülkelerinden biridir. Resmî olarak SSCB'nin siyasi sınırları içinde 15 Federal Cumhuriyet yer alıyordu. Bunlar: Ermenistan, Azerbaycan, Beyaz Rusya, Estonya, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Letonya, Litvanya, Moldavya, Rusya Federasyonu, Tacikistan, Türkmenistan, Ukrayna, Özbekistan. Bunların çoğu daha şimdiden bağımsızlığını ilan etmiş ve bağımsızlıkları da dünyaca tanınmıştır. SSCB'de toplam 20 Özerk Cumhuriyet yer alıyordu. Bunlar: Abhaz, Adzar, Başkı, Buryat, Çeçen-İnguş, Çuvaş, Dağıstan, Karbardino-Balkar, Kalmuk, Karakalpak, Karelin, Komi, Mari, Mordvin, Nahçıvan, Kuzey Osetin, Tatar, Tuva, Udmurt, Yakut. Ve SSCB'de toplam 18 Özerk Bölge ve Alan bulunuyordu. Bunlar: Adige, Gomo-Altay, Gomo-Badkışan, Karaçay-Çerkez, Kahkaz, Nagorno-Karabağ, Yahudi, Güney Osetin, Aginski-Buryat, Chukot, Evenki, Hanti-Mansi, Komi-Permyak, Koryak, Nenet, Taymir, Usturodninski-Buryat, Yamalo-Nenet. Yine resmî kayıtlarda SSCB'de yüzün üzerinde millet, milliyet ve etnik azınlık yaşamakta; değişik lehçelerle birlikte 200'ün üzerinde ulusal ve yerel dil konuşulmaktaydı. Bugün bunların hepsi yeni arayışlar içinde ve bir çoğu kendi aralarında sınır ihtilafını yaşıyor. Hatta ulusal sorunlar düne göre daha çok karmaşıklaşmıştır. SSCB bünyesinde 74 yıl içinde yoğun göç ve nüfus hareketlerinden dolayı ulu-

slar ve etnik gruplar daha çok iç içe girmiş, ulusal sorun daha karmaşık bir hal almıştır. Dün homojen bir yapı arzeden bir çok ülkede bugün yeni ulusal azınlıklar oluşmuştur. Bu da ulusal sorunu çok daha karmaşıklaştırıyor.

SSCB bünyesinde yer alan her ulus ve etnik azınlığın kendi kaderini kendisinin tayin etmeye ve kendi ulusal-demokratik haklarına kavuşmaya hakkı vardır ve bu hakkın kayıtsız şartsız desteklenmesi lazımdır. Bu nedenle mevcut koşullarda yeni bağımsız devletlerin oluşması desteklenmesi gereken gelişmelerdir.

Kurdistan a Sor.

SSCB bünyesinde yer alan etnik gruplardan biri de geçmişte SSCB bünyesinde dahi tarihi haksızlıklara uğratılan ve bugün çeşitli cumhuriyetlerde yaşayan sayıları 300 binin üzerindeki Kürt topluluğudur. Ekim Devriminden sonra buradaki Kürt etnik grubu da sınırlı bazı ulusal-kültürel haklara kavuşmuştu. Hatta 1923-1930 yılları arasında Azerbeycan sınırları içinde (Ermenistan ile Karabağ arasında) bir Özerk Kürdistan Bölgesi kurulmuştu. Buna "KURDISTAN A SOR" (Kızıl Kürdistan) deniliyordu. Bu yıllar arasında bu Özerk Bölgede 42 bin nüfus yaşıyordu. Bu yıllarda burada Kürtlerin kendi dillerinde okulları ve yayınları vardı. Yine bu dönemde bir de Kürt Komünist Partisi kurulmuştu. Ancak her şey Azerbeycan yönetimi tarafından belirleniyordu ve Kürtler üzerinde yoğun bir asimilasyon politikası uygulanıyordu. Kurdistan a Sor 1930 yılında Stalin yönetimi tarafından lağvedildi ve Kürtler Orta Asya cumhuriyetleri dahil bir çok cumhuriyete dağıtıldılar. Özerk Kürdistan Bölgesi'nin kaldırılması o tarihten beri Azerilerle Ermeniler arasında

Sayfa 19'un devamı

Eylül öncesinde varolan bazı gruplar aradan geçen bu uzun süre içinde ve bugün gelinen durumda toplumsal bir olgu olmaktan çıkmışlardır. Ama gerek ülke zemininde politik ve toplumsal bir varlık gösteren örgütlerin kendi çalışmalarında olsun, gerekse yeni politik yapıların inşasında olsun, geçmişin mirası asla gözardı edilmemlidir, edilemez. Geçmişin yanlış ve olumsuzluklarından arınmak, doğrulara inatçı bir ısrarla sahip çıkmak gerekiyor. Geleceğin inşası, geçmişin yanlışlarından arınmak, ama geçmişin doğruları üzerinde yükselmek zorundadır.

İkincisi: "Sosyalist" ülkelerin çö-

sünir ve toprak anlaşmazlıklarına neden olmuştur. Bugünkü Nagorno-Karabağ bölgesi üzerindeki anlaşmazlığın kökleri aslında bu soruna dayanıyor. Stalin'in ölümünden sonra da Kürtler uğradıkları haksızlıklardan kurtulamadılar. Bugün Kürtlerin durumu çok daha kötüdür. Diğer tüm uluslar ve ulusal azınlıklar gibi buradaki Kürt topluluğunun da kendi haklarına kavuşması, onun en doğal hakkıdır. Ancak durum o kadar karışık ve Kürt topluluğu o kadar zor şartlar altındadır ki yakın bir zaman içinde buradaki Kürtlerin toparlanabilmesi zordur. Milliyetçilik dalgasının tüm ulusları ve azınlıkları sardığı, ulusal-etnik çatışmaların her geçen gün şiddetlendiği bu geniş coğrafyada ulusal hakları elde etmenin yolu örgütlü ve güç sahibi olmaktan geçiyor. Kürtler ise maalesef hem çok dağınık hem de örgütlülüğün yok-sundurlar. Kürt siyasi parti ve örgütlerinin, Kürt yurtsever kamuoyunun dünden daha fazla burada yaşayan Kürt topluluğunun geleceğiyle ilgilenmeleri gerekiyor.

Ulusal Sorunlara Çağdaş Çözüm.

SSCB'nin ulusal sorunun çözümü-ndeki başarısızlığı ve bugün bu sınırlar içinde yaşayan halklar içindeki gelişmeler ulusal soruna yeni boyutlar kazandırmıştır. Bu gelişmeler ulusal soruna sadece SSCB'de değil, tüm dünyada yeni bir boyut kazandırmıştır. Dünyada ulusal sorunlar bugün yakın geçmişe göre daha çok aktüel bir konuma gelmiştir. Dünyada ulusal sorunların çözümünde adil, gerçekçi, haklı ve çağdaş yeni bir teorik ve pratik çözüm yolunun önerilmesi gerekiyor. Ulusal sorunun Sovyetik çözüm yolu bugün için geçerli bir yol değildir. Ulusal sorunun mihverinde

ezilen, baskı altındaki ulusların "bağımsız ulusal devletlere kavuşma" istemi yatıyor ve ulusal sorunların radikal çözümü de esasında buradan geçiyor. Uluslar bağımsızlaşmadan, uluslar arasında gerçek bir eşitlik ve özgürlük ortamı yaratılmadan onların karşılıklı güven, dayanışma ve kardeşlik temelindeki birliktenlikleri de yaratılamaz. Hiç bir ulusun diğer ulus/uluslar üzerinde üstünlük kurmaya, ayrıcalıklı haklara sahip olmaya hakkı yoktur. Eşitlik biçimsel bir olgu değildir. Bunun ekonomide, siyasette, yönetimde, dil ve kültür alanında tam olması gerekir. Bu olmadan birden fazla ulusların aynı devlet sınırları içinde tutulması ne doğrudur, ne de mümkündür. SSCB, Yugoslavya'daki gelişmeler vb. bir kez daha dünya genelinde bunu somut olarak ortaya koymuştur. Ulusal sorunun kısmi ve nisbi çözümü, aslında başından bir çözümsüzlüktür. Ulusal devlet özlemi giderilmeyen toplumların zorla federal birlikler içinde tutulması, nisbi ve kısmi çözümlerle iradelerinin bağlanması bu iki örnekte olduğu gibi sonradan çok daha büyük çözümsüzlüklere yol açabiliyor. Bir bölge sorunu olan (ve giderek uluslararası bir sorun haline gelen) Kürt sorununun çözümü yönünde oluşturulmak istenen reformcu önermelerin geçersizliği bu vesileyle de açık bir durumdur. Bunu en başta Türk devrimci-demokrat çevreleriyle Kürt reformcularının düşümsü gerekmeyi mu? ***

Kaynaklar:

* The Cambridge Encyclopedia Of RUSSIA and THE SOVIET UNION.

* NİŞTİMAN, Sayı 15/1991, Tîmurê Xelîl ile yapılan Röportaj.

dür.

Üçüncüsü: Yöntem sorunudur. Devrimcilerin yaşanan değişim, tartışma ve saflaşma sürecinde izleyeceği yöntem sağlıklı sonuçlara ulaşmada ve geleceğin yeniden inşasında çok önemlidir. Örgüt amaç değil, araçtır. Amaç Kürdistan gerçek ulusunun gerçek anlamda kurtuluşudur, sorun bu olunca, örgütlenme ve birlik çalışmalarının bu anlayışa göre sürdürülmesi gerekiyor. Kürt ulusal hareketinde yeni sunni gruplaşmalar, amaç ile araçların yer değiştirmesine fırsat yaratılmamalıdır. Gerçekçi, birleştirici ve geliştirici bir yöntem izlenmelidir.***

küşü ve dünyada esen sağ rüzgârlardan dolayı ideolojik konulardaki esneme bir dereceye kadar izahı mümkün bir durumdur ve esas olarak dünyada yaşanan konjektürel duruma bağlıdır. Ama Kürdistan devriminin stratejik hedefleri konusunda son derece duyarlı olunmalıdır. Bu süreçte Kürdistan'daki radikal güç ve çevreler etkin bir konumla ortaya çıkmadıkça, ilerde reformist-legalist çevrelerin Kürdistan devriminin stratejik hedeflerini pazarlık konusu yapmaları engellenemez. Bu hedefleri Bağımsız-Birleşik-Demokratik Kürdistan, dört parçadan yurtsever örgütler arasında birlik ve dayanışma, silahlı mücadele, bağımsız ve kişilikli bir dış politika vb. olarak koymak mümkün-

CEZAEVİ MEKTUBU

NIŞTİMAN okurlarına, Türkiye'de Hapishaneler Sorununun güncelliğini işleyen KUK Davası'ndan idama hükümlü ve 12 yıldır Türkiye ve Kürdistan'da bir çok cezaevinde yatan Davut HANERİN bir mektubunu sunmayı, yararlı gördük.

Sevgili Dostlar,

91 yılı itibariyle pek iyi bir yıl geçirdiğimizi söyleyemem. Önceki yıllara göre daha zor bir yıl geçirdik. Nedeni, özünde "Devlet Terörü Yasası" olan "Anti Terör Yasası" adlı yasanın çokmuş olması ve hukukta yeri olmamasına rağmen bu yasayı geriye doğru işletmiş olmalarıdır. 91 yılı içerisinde hiç Açık Görüş yapmadık, çünkü yasaklandı. Kapalı görüş için memleketten buralara gelmelerine değmez. Onun için 91'de tam tecrit yaşadık. Salıverme ile ilgili durumları yakından biliyorsunuz. Anayasa Mahkemesi'ne iptal başvuruları için arada 15 günlük bir zaman olmasına rağmen iki buçuk ayda sadece TCK'nın 146. maddesi bozuldu. Türk Solu'ndan tüm idam ve müebbet hükümlülere çıktı. TCK'nın 125. Maddesi için ise sekiz buçuk aydır daha Raportör'ün raporunu hazırlamadığı söyleniyor. Biz, ashında kimseden, bizleri bırakmasını istiyor değiliz. Ama yaşlı anne-babalarımızı da belirli bir beklentiye sokup duygularıyla oynamaya kimsenin hakkı olmasa gerek. Bakalım 125 maddeyle ilgili kararı Anayasa Mahkemesi mi verecek, yoksa MGK mi verecek!...

Şimdi cezaevlerinde Kürtlerden başka pek kimse yok. Kalanlar da 3 ile 10 ay arasında cezası olanlardır. Yani böyle giderse bu sonbaharda yalnızca 125'likler içeride kalacaktır. Şimdi şu denilebilir: Türkiye'de Kürtlere farklı hukuk uygulanıyor. Evet, yeni hükümet yeni bir yaklaşım sergilemek niyetini dile getiriyor, ama henüz somut adımlar atılmış değil. Bulduğumuz cezaevinin koşulları çok geridir, yaşamı çok daralmıştır. Bazen sabır duvarımızı zorluyoruz, ama genelde bir beklenti içinde olan kalabalık gruplar pek bir şey yapmak istemiyor. Yeni hükümetin varlığı hala burada his edilmiyor. Evet, Eskişehir'in kapatılması olumlu ve iyi niyetli bir adım, ama

E Tipi Cezaevleri'nin şartlarında bir iyileşme olmuş değildir. Koğuşlarda tecrit hayatı yaşıyoruz. Kısa-ça daralmış bir yaşamımız var ve geçmişte elde edilen bir çok hak geri alınmış ve biz biraz beklemedeyiz. Bu arada hükümetin yeni politikasını da göreceğiz.

Nazilli Cezaevi buraya nisbeten çok iyi idi. Orada koğuşlar arası maç yapıyorduk, mutfak her zaman kullanmaya açıktı. Ayrıca ocaklarımız vardı. Orada telefon görüşmesini de yapabiliyorduk. Ama burada bu ve benzeri haklar pek yok. Burada mutfakta da yalnız haftada bir gün yemek yapabiliyoruz. Buranın yemekleri ayrıca çok yetersizdir. Kantin olmasa hep aç kalırız. Biz Nazilli'dekiler 6 Kasım'da buraya geldik. Orası kapatıldı, adli tutuklulara açıldı. Zaten biz siyasiler orada 30 kişi kalmıştık.

Açlık Grevleri nedeniyle Kasım'da zor bir dönem geçirdik. Ayrıca Kasım'da ben kötü hastalandım. Neyse şu anda iyi sayılırım. Her şeyden önce moralim çok yüksektir. Bu moral beni en az on yıl daha götürür.

Aydın E Tipi Cezaevi'nde 110 civarında tutsak var. Bunlar 8 koğuşta toplanmış durumda. Bu koğuşların beşinde PKK davasından yargılanan arkadaşlar kalıyor. Diğer üçünde ise diğer davalardan yargılananlar kalıyor. Koğuşlardaki nüfus dağılımı biraz dengesizdir. Benim ve Hıdır'ın kaldığı koğuş 20 kişilik bir koğuştur. Geçen ay tam doluydu. Bir kişi tahliye oldu, şimdi mevcudumuz 19 kişidir. KUK, KAWA, TEKOŞİN, DS, TKP/ML, TDY, HK, ÇS davalarından yargılananlar bir arada kalıyor. Hepimizin ilişkileri oldukça iyi ve dostanedir. Tabi ki diğer koğuşlardaki davalardan yargılanan insanlarla da ilişkilerimiz sıcak ve dostanedir. Hepimizin kaderi birdir, aynı zorlukları paylaşıyoruz. Her türlü olumlu-olumsuz gelişme hepimizi etkiliyor. Onun için AG'ne birlikte yatarız, sloganları birlikte haykırırız ve aramızdaki protokol gereği kimse kendi başına hareket etmez. Her şey birlikte yapılır. Tabi tam bir sosyalist demokrasi var. Her yapı Platformda kendini temsil eder ve gelişmeler karşısında tam bir kosensüs sağlıyoruz.

Cezaevinin fiziki yapısı gereği ve şartların geriliği genel bir cezaevi komünü oluşturmaya olanak tanımıyor. Onun için her koğuş kendi

içinde bir komündür. Biz Nazilli'de de komündük. Yani komün olan her yerde hep içinde yer aldık, olmayan yerde oluşturmaya çalıştık. Komün oluşturmaya başaramayınca kendi başımızın çaresine baktık. Evet, koğuşumuzun komünü 19 kişiden oluşuyor. Aylık ortalama giderimiz 5 milyon TL civarındadır. Tabi ki yine de çok kısıtlı masraflar oluyor. Mesela 2 aydır süt içmemişiz. Her birimiz günde 10 sigara içiyoruz ve 4 kez çay içiyoruz. Yeterince meyve alamıyoruz ve haftada ancak 2 kilo et alabiliyoruz. Hapishane idaresinin verdiği yemek çok yetersiz olduğundan her öğünde mutlaka kantinden aldığımız şeyleri yiyoruz. Buna rağmen bazı rahatsızlıklar için doktora çıktığımızda, hastalık nedenleri için doktor hep "beslenme yetersizliği" diyor. Bu genelde öyledir. Belki fazla yatmışlığın bunda payı büyüktür. Geçmiş dönemin kötü etkileri mutlaka fazladır. Havasızlık da belki bir etken. Yoksa bakıyorum, beslenme durumumuz dışardaki ortalama bir vatandaşın gerisinde değil, hatta büyük çoğunluktan ileridir, diyebilirim. Ashında uzun tutsaklık yıllarının getirdiği bir çok neden vardır. Gerçekten sağlık yönünden dökülüyoruz. Çeşitli ilaçlar kullanılmayan pek kimse yok. 12 Eylül uygulamaları ve her kesin bir yılı geçen Açlık Grevleri süreci insanların sağlığını çok olumsuz etkilemiştir. Bu durum şu veya bu şekilde hemen her kes de kendini göstermeye başlamıştır. Ama her şeye rağmen yüksek bir morale sahibiz. Bu moral oldukça her şey bize vız gelir.

Sevgili dostlar,

Biz iyiyiz, moralimiz de yüksektir. Yüreğimiz ve bilincimizle, günümüz ve geleceğimizle sizinleyiz. Hepinizi derin bir coşkuyla devrimci ve dostça selâmlıyoruz, mücadeleniz de başarılar diliyoruz.***

Davut HANER

12.01.1992

Aydın E Tipi Cezaevi